

TRƯỜNG ĐẠI HỌC DUY TÂN
KHOA CÔNG NGHỆ THÔNG TIN

GIÁO TRÌNH

LẬP TRÌNH CƠ SỞ

Biên soạn: TS. Phạm Anh Phương (Chủ biên)

KS. Lê Thị Ngọc Vân

Lưu hành nội bộ

Đà Nẵng, tháng 7 năm 2012

MỤC LỤC

CHƯƠNG 1: GIẢI BÀI TOÁN TRÊN MÁY TÍNH ĐIỆN TỬ.....	7
1.1. CHƯƠNG TRÌNH MÁY TÍNH.....	7
1.1.1. Khái niệm về thuật toán.....	7
1.1.2. Các đặc trưng của thuật toán	7
1.1.3. Các đại lượng vào (input) và ra (output)	8
1.1.4. Các phương pháp biểu diễn thuật toán	8
1.2. NGÔN NGỮ LƯU ĐỒ	9
1.2.1. Nút giới hạn	9
1.2.2. Nút thao tác.....	10
1.2.3. Nút điều kiện	10
1.2.4. Nút xuất/nhập dữ liệu	10
1.2.5. Đường đi của thuật toán	10
BÀI TẬP	12
CHƯƠNG 2: CƠ BẢN VỀ NGÔN NGỮ LẬP TRÌNH C	14
2.1. GIỚI THIỆU NGÔN NGỮ LẬP TRÌNH C.....	14
2.2. LÀM QUEN VỚI MÔI TRƯỜNG LẬP TRÌNH C.....	14
2.2.1. Các bước cơ bản khi lập một chương trình C	14
2.2.2. Cấu trúc chung của một chương trình C	15
2.3. CÁC THÀNH PHẦN CƠ BẢN CỦA NGÔN NGỮ C	16
2.3.1. Từ khóa.....	16
2.3.2. Lời chú thích.....	16
2.3.3. Các kiểu dữ liệu cơ bản	16
2.3.4. Biến.....	19
2.3.5. Hằng	21
2.3.6. Biểu thức và các phép toán.....	23
2.3.7. Hàm	28
BÀI TẬP	29
CHƯƠNG 3: CÁC LỆNH XUẤT NHẬP DỮ LIỆU VÀ.....	31
CÁC CẤU TRÚC ĐIỀU KHIỂN.....	31
3.1. CÁC LỆNH XUẤT NHẬP DỮ LIỆU	31
3.1.1. Xuất dữ liệu ra màn hình với hàm printf()	31
3.1.2. Nhập dữ liệu từ bàn phím với hàm scanf().....	32
3.1.3. Nhập chuỗi với hàm gets()	33
3.1.4. Nhập ký tự với hàm getchar() và getch()	34
3.2. CÁC CẤU TRÚC ĐIỀU KHIỂN.....	35
3.2.1. Cấu trúc if ... else.....	35
3.2.2. Cấu trúc switch.....	37
3.2.3. Các cấu trúc lặp	39
3.2.4. Câu lệnh <i>break</i> , <i>continue</i> và <i>goto</i>	43
BÀI TẬP	43
CHƯƠNG 4: HÀM	47
4.1. KHÁI NIỆM VỀ HÀM	47
4.2. XÂY DỰNG HÀM	47

4.3. PHẠM HOẠT ĐỘNG CỦA BIẾN	50
4.4. HÀM ĐỆ QUY	52
4.4.1. Khái niệm đệ quy	52
4.4.2. Phương pháp thiết kế hàm đệ quy	52
4.5. MACRO.....	55
BÀI TẬP.....	56
CHƯƠNG 5: MẢNG VÀ CON TRỎ	58
5.1. MẢNG MỘT CHIỀU.....	58
5.1.1. Khai báo mảng.....	58
5.1.2. Xuất nhập trên dữ liệu kiểu mảng	58
5.2. MẢNG HAI CHIỀU.....	59
5.2.1. Khai báo mảng 2 chiều.....	59
5.2.2. Truy cập mảng 2 chiều	59
5.3. CON TRỎ.....	61
5.3.1. Khái niệm con trỏ	61
5.3.2. Con trỏ và mảng	61
BÀI TẬP.....	62
CHƯƠNG 6: CHUỖI KÝ TỰ.....	67
6.1. KHÁI NIỆM.....	67
6.2. KHAI BÁO VÀ KHỞI GÁN CHUỖI	67
6.3. PHÉP GÁN CHUỖI.....	67
6.4. CHUỖI VÀ KÝ TỰ	68
6.5. NHẬP VÀ XUẤT CHUỖI.....	68
6.5.1. Nhập chuỗi.....	68
6.5.2. Xuất chuỗi	69
6.6. SO SÁNH CHUỖI	69
6.7. MỘT SỐ HÀM XỬ LÝ CHUỖI.....	70
6.7.1. Các hàm trong thư viện <string.h>	70
6.7.2. Các hàm trong thư viện <stdlib.h>	71
6.8. MỘT SỐ VÍ DỤ VỀ XỬ LÝ CHUỖI.....	71
BÀI TẬP.....	72
CHƯƠNG 7: KIỂU CẤU TRÚC VÀ HỢP NHẤT	75
7.1. KIỂU CẤU TRÚC	75
7.1.1. Định nghĩa cấu trúc	75
7.1.2. Định nghĩa cấu trúc với typedef	75
7.1.3. Khai báo biến cấu trúc	76
7.1.4. Khởi động các biến cấu trúc	77
7.1.5. Truy cập vào các thành phần của cấu trúc.....	78
7.2. DANH SÁCH LIÊN KẾT	79
7.2.1. Khai báo danh sách liên kết.....	80
7.2.2. Các thao tác thường gặp trên danh sách liên kết	81
7.3. KIỂU UNION.....	84
BÀI TẬP.....	85
CHƯƠNG 8: KIỂU TẬP TIN	89
8.1. KHAI BÁO.....	89
8.2. MỞ FILE	89
8.3. ĐÓNG FILE	90

8.4. ĐỌC VÀ GHI DỮ LIỆU	90
8.4.1 Đọc/ghi từng ký tự.....	90
8.4.2. Đọc ghi từng dòng	91
8.4.3 Đọc ghi từng block	92
8.5. XUẤT NHẬP CÓ ĐỊNH DẠNG	94
8.6. TRUY XUẤT NGẪU NHIÊN	94
8.7. MỘT SỐ HÀM QUẢN LÝ FILE	96
BÀI TẬP.....	96
CHƯƠNG 9: ĐỒ HỌA	100
9.1. MÀN HÌNH TRONG CHẾ ĐỘ ĐỒ HỌA.....	100
9.2. KHỞI TẠO VÀ THOÁT KHỎI CHẾ ĐỘ ĐỒ HỌA	100
9.2.1. Khởi tạo chế độ đồ họa.....	100
9.2.2. Thoát khỏi chế độ đồ họa	100
9.3. TỌA ĐỘ VÀ CON TRỎ TRÊN MÀN HÌNH ĐỒ HỌA.....	101
9.3.1. Lấy kích thước màn hình	101
9.3.2. Di chuyển con trỏ	101
9.3.3. Vẽ điểm	101
9.4. ĐẶT MÀU TRÊN MÀN HÌNH ĐỒ HỌA	102
9.4.1. Đặt màu cho đối tượng cần vẽ.....	102
9.4.2. Đặt màu nền.....	102
9.5. CỬA SỔ TRONG CHẾ ĐỘ ĐỒ HỌA	102
9.5.1. Đặt cửa sổ trên màn hình.....	102
9.6. VIẾT CHỮ TRONG ĐỒ HỌA	102
9.6.1. Thiết lập font chữ	102
9.6.2. Thiết lập phân bố chữ	103
9.6.3. Viết một xâu ký tự lên màn hình	103
9.7. VẼ CÁC HÌNH CƠ BẢN.....	103
9.7.1. Chọn kiểu đường	103
9.7.2. Vẽ đoạn thẳng.....	104
9.7.3. Vẽ hình chữ nhật	108
9.7.4. Vẽ cung tròn	109
9.7.5. Vẽ đường tròn - Ellipse	109
9.7.6. Định MODE vẽ cho đoạn thẳng	109
9.8. TÔ MÀU CÁC HÌNH	111
9.8.1. Chọn kiểu tô	111
9.8.2. Vẽ hình chữ nhật có tô màu ở bên trong	112
9.8.3. Vẽ hình hộp chữ nhật	117
9.8.4. Vẽ và tô màu Ellipse.....	117
9.8.5. Vẽ hình quạt tròn	117
9.8.6. Vẽ hình quạt Ellipse	118
9.8.7. Làm loang màu một vùng kín.....	118
9.8.8. Vẽ đa giác	118
9.9. CÁC KỸ THUẬT TẠO HÌNH CHUYỂN ĐỘNG	120
9.9.1. Kỹ thuật lật trang màn hình.....	120
9.9.2. Lưu và di chuyển một vùng màn hình.....	124
BÀI TẬP.....	127
PHỤ LỤC A: HƯỚNG DẪN SỬ DỤNG TURBO C++ 3.0	129

1. Một số phím nóng thông dụng.....	129
2. Các phím thông dụng khi soạn thảo chương trình	129
PHỤ LỤC B: HƯỚNG DẪN SỬ DỤNG DEV C++ 5.0.....	130
1. GIỚI THIỆU	130
2. CÀI ĐẶT VÀ THIẾT LẬP CẤU HÌNH.....	130
2.1. Cài đặt.....	130
2.2. Thiết lập cấu hình Dev C++ sau khi cài đặt	130
3. TẠO MỘT CHƯƠNG TRÌNH HOẶC DỰ ÁN MỚI	131
3.1. Tạo một chương trình mới.....	131
3.2. Tạo một dự án mới	132
4. LẬP TRÌNH ĐỒ HỌA TRONG DEV C++.....	134
4.1. Thiết lập cấu hình cho Dev C++ để lập trình đồ họa	134
4.2. Ví dụ minh họa	137
TÀI LIỆU THAM KHẢO	139

LỜI MỞ ĐẦU

Theo khung chương trình đào tạo của Bộ Giáo Dục và Đào Tạo ở các hệ Đại học và Cao đẳng, **Lập trình cơ sở** là học phần quan trọng, làm nền tảng cho các môn học chuyên ngành khác thuộc các lĩnh vực Công nghệ Thông tin và Truyền thông như: Công nghệ phần mềm, Kỹ thuật mạng...

Qua nhiều năm nghiên cứu và giảng dạy ở các trường Đại học Duy Tân, Đại học Khoa học Huế, Đại học Sư phạm Huế, Đại học Phú Xuân và một số trường Đại học khác ở miền Trung và Tây Nguyên, chúng tôi đã cố gắng đúc kết để biên soạn giáo trình Lập trình cơ sở nhằm đáp ứng nhu cầu học tập và nghiên cứu của học sinh, sinh viên và những bạn đọc quan tâm đến lĩnh vực Công nghệ Thông tin và Truyền thông, giúp bạn đọc có một tài liệu tham khảo tốt khi bước đầu làm quen với các kiến thức cũng như kỹ năng và tư duy về lập trình.

Nội dung của giáo trình được chia thành 9 chương. Các vấn đề trong mỗi chương được trình bày ngắn gọn từ các kiến thức cơ bản đến cách xây dựng thuật toán và cài đặt mã lệnh. Cuối mỗi chương là hệ thống bài tập từ dễ đến khó, đối với các bài tập khó đều có gợi ý về cách giải. Để thuận tiện cho việc thực hành, tất cả các mã nguồn trong giáo trình đều tương thích với trình biên dịch Turbo C++ 3.0. Tuy nhiên hiện nay có nhiều trình biên dịch C/C++ khác nhau, để bạn đọc có điều kiện tham khảo thêm, ở phần phụ lục chúng tôi giới thiệu cách sử dụng trình biên dịch Dev C++ 5.0, đây cũng là một trong những công cụ hỗ trợ lập trình gọn nhẹ, có thể biên dịch được trên cả hai hệ điều hành Windows lẫn Linux và được sử dụng khá phổ biến trong việc học tập và giảng dạy tại các trường học cũng như trong các kỳ thi Olympic Tin học sinh viên.

Chân thành cảm ơn các đồng nghiệp ở Khoa Công nghệ Thông tin của các trường Đại học Duy Tân, Đại học Khoa học Huế đã giúp đỡ, đóng góp nhiều ý kiến quý báu để chúng tôi hoàn thiện nội dung giáo trình này.

Chúng tôi cũng hy vọng sớm nhận được các ý kiến đóng góp, phê bình của bạn đọc về nội dung, chất lượng và hình thức trình bày để giáo trình này ngày một hoàn thiện hơn.

Đà Nẵng, Tháng 05 Năm 2012

NHÓM TÁC GIẢ

TS. Phạm Anh Phương

ThS Nguyễn Thị Anh Đào

KS Lê Thị Ngọc Vân

CHƯƠNG 1: GIẢI BÀI TOÁN TRÊN MÁY TÍNH ĐIỆN TỬ

1.1. CHƯƠNG TRÌNH MÁY TÍNH

Chương trình là một tập hợp các câu lệnh viết bằng một ngôn ngữ lập trình cụ thể được sắp xếp theo một trình tự nhất định nào đó nhằm mục đích đáp ứng các yêu cầu của bài toán cụ thể.

1.1.1. Khái niệm về thuật toán

Thuật toán là một trong những khái niệm cơ sở của toán học và tin học.

Theo nghĩa trực giác thì một thuật toán là "một hệ thống chặt chẽ và rõ ràng các quy tắc nhằm xác định một dãy các thao tác trên những đối tượng, sao cho sau một số hữu hạn bước thực hiện các thao tác, ta đạt được mục tiêu định trước".

Nói riêng, trong một hệ các quy tắc sẽ được xem là thuật toán nếu sau khi áp dụng hệ đó cho một số người khác nhau thì họ sẽ hành động giống nhau, mặc dù họ có thể không hiểu gì về bản chất và ý nghĩa của vấn đề.

Ví dụ: Thuật toán để giải phương trình bậc nhất $ax + b = 0$

- Bước 1: Nhập các hệ số a và b
- Bước 2: Kiểm tra xem điều kiện $a=0$ có thỏa hay không, nếu thỏa thì chuyển sang bước 3, ngược lại thì chuyển sang bước 4.
- Bước 3: Kiểm tra xem điều kiện $b = 0$ có thỏa hay không. Nếu thỏa thì thông báo phương trình đã cho có vô số nghiệm, ngược lại thì thông báo phương trình vô nghiệm. Chuyển sang bước 5.
- Bước 4: Thông báo nghiệm của phương trình là $-b/a$.
- Bước 5: Dừng thuật toán.

1.1.2. Các đặc trưng của thuật toán

1.1.2.1 Tính xác định

Tính xác định đòi hỏi, ở mỗi bước của thuật toán, các thao tác đều phải hết sức rõ ràng, không thể gây ra sự nhập nhằng, lẫn lộn. Nói khác đi là trong cùng một điều kiện, hai bộ xử lý (người hoặc máy) thực hiện cùng một bước của thuật toán thì phải cho cùng một kết quả. Hơn thế nữa, các bộ xử lý thuật toán không cần phải hiểu được ý nghĩa của các bước thao tác này.

Tính xác định của thuật toán là hết sức quan trọng, vì nhờ nó mà ta có thể giao cho các thiết bị tự động thực hiện thuật toán, làm một số công việc thay thế cho con người.

1.1.2.2 Tính kết thúc (tính dừng)

Thuật toán bao giờ cũng phải dừng sau một số hữu hạn bước thực hiện.

Mặc dù số bước để mô tả thuật toán là hữu hạn, cũng như số lượng thao tác ban đầu của thuật toán là hữu hạn nhưng tính dừng của thuật toán vẫn chưa được đảm bảo. Lý

do là vì trong thuật toán ta có dùng đến thao tác điều khiển đặc biệt là "thực hiện bước k", nên thao tác này về nguyên tắc có thể sử dụng vô hạn lần cho một bước k nào đó.

Ngoài ra, cũng nên ghi rõ thuật toán sẽ dừng ở đâu: bước nào, chỗ nào và lập công thức đánh giá tổng số bước thực hiện của thuật toán.

Trong thực hành khi xây dựng các thuật toán có chứa các hành động lặp đi lặp lại thì phải nêu điều kiện chấm dứt các vòng lặp để tránh tình trạng lặp lại vô hạn lần các thao tác lặp đó.

1.1.2.3 Tính đúng đắn

Yêu cầu bắt buộc nữa của thuật toán là tính đúng đắn, hiểu theo nghĩa là: với dữ liệu vào cho trước, thuật toán thực hiện sau một số hữu hạn bước cho trước sẽ dừng và cho kết quả đúng của bài toán. Kết quả mong muốn thường được xác định qua định nghĩa.

Ngoài 3 đặc trưng trên, thuật toán cũng được so sánh, đánh giá qua 2 đặc trưng sau:

1.1.2.4 Tính phổ dụng

Thuật toán thường được xây dựng không chỉ để giải một bài toán riêng lẻ mà là một lớp các bài toán có cùng cấu trúc với những dữ liệu cụ thể khác nhau và luôn luôn dẫn đến kết quả mong muốn.

Do tính chất này, người ta sáng tạo ra những thuật toán mới, trên cơ sở đó xây dựng những chương trình mẫu để giải một bài toán nào đó.

1.1.2.5 Tính hiệu quả

Tính hiệu quả được đánh giá dựa trên một số tiêu chuẩn nhất định như khối lượng tính toán, thời gian và không gian được sử dụng bởi thuật toán (khi giải bằng máy),...

Một khía cạnh khác của tính hiệu quả là tính hiện thực. Một bài toán dù đã có thuật toán nhưng nếu ta không thể có đủ thời gian để đi đến kết quả cuối cùng thì thuật toán đó cũng thiếu tính hiện thực. Vì vậy cần lựa chọn những thuật toán nào mà thời gian thực hiện của nó là chấp nhận được.

1.1.3. Các đại lượng vào (input) và ra (output)

Một thuật toán có thể có nhiều đại lượng vào mà ta thường gọi là dữ liệu vào.

Sau khi dùng thuật toán thì tùy theo chức năng của thuật toán mà ta có thể thu được một số đại lượng ra xác định. Các đại lượng ra cũng thường được gọi là dữ liệu ra hay kết quả.

1.1.4. Các phương pháp biểu diễn thuật toán

Một thuật toán được diễn đạt rõ ràng sẽ bảo đảm cho bộ xử lý thực hiện được chính xác những thao tác yêu cầu và đạt được những kết quả mong muốn. Ta sẽ phải quan tâm đến 2 công cụ: Ngôn ngữ dùng để diễn tả thuật toán và bộ xử lý dùng để thực hiện thuật toán đã được diễn tả bằng ngôn ngữ nói trên.

Do bộ xử lý sẽ được dùng để thực hiện thuật toán đã được diễn tả theo ngôn ngữ nên nó phải hiểu được ngôn ngữ diễn tả thuật toán, theo nghĩa là tại mỗi thời điểm, bộ xử lý đó biết nó phải làm gì.

Theo cách tiếp cận này, mỗi thuật toán sẽ được mô tả dưới ngôn ngữ thuật toán, dưới dạng một dãy các lệnh. Bộ xử lý sẽ thực hiện các lệnh trên theo một trật tự xác định cho đến khi gặp một lệnh dừng.

Có nhiều ngôn ngữ biểu diễn thuật toán khác nhau như:

- Ngôn ngữ tự nhiên (ngôn ngữ liệt kê các bước)
- Ngôn ngữ lưu đồ (sơ đồ khối)
- Ngôn ngữ phỏng trình (mã giả)
- Ngôn ngữ lập trình.

Các ngôn ngữ nói trên đều tương đương với nhau theo nghĩa, nếu thuật toán A được viết dưới dạng ngôn ngữ này thì sau khi thực hiện trên các bộ xử lý tương ứng (ví dụ như mỗi bộ xử lý chỉ hiểu được một ngôn ngữ chẳng hạn) thì chúng ta sẽ thu được cùng một kết quả (với điều kiện dữ liệu vào cho mỗi lần thực hiện là như nhau).

Ví dụ về các thuật toán đã được trình bày ở trên đều được diễn đạt bằng ngôn ngữ liệt kê các bước với việc sử dụng các ký hiệu và công thức toán học ở những chỗ có thể được.

Dùng loại ngôn ngữ liệt kê các bước để biểu diễn các thuật toán sẽ không yêu cầu người viết phải chuẩn bị trước một kiến thức gì đặc biệt cả (như đối với ngôn ngữ lưu đồ hay ngôn ngữ lập trình). Tuy nhiên việc biểu diễn theo ngôn ngữ này thường là dài dòng, không làm nổi bật được cấu trúc của thuật toán và không thuận tiện cho việc trao đổi giữa các thành viên sử dụng nó.

Trong phần tiếp theo sẽ giới thiệu công cụ biểu diễn thuật toán là ngôn ngữ lưu đồ. Loại ngôn ngữ lập trình sẽ được trình bày kỹ khi ta học về ngôn ngữ lập trình C.

1.2. NGÔN NGỮ LƯU ĐỒ

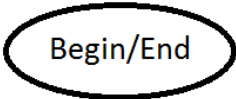
Ngôn ngữ lưu đồ hay sơ đồ là một công cụ trực quan để diễn đạt các thuật toán. Nếu biết sử dụng khéo léo ngôn ngữ này, ta có thể tránh được những đoạn giải thích bằng lời có thể dẫn đến sự nhập nhằng về ngữ nghĩa, đồng thời biểu diễn bằng lưu đồ sẽ giúp ta có được cái nhìn tổng quan hơn về toàn cảnh của quá trình xử lý của một thuật toán cho trước.

Lưu đồ là một hệ thống những nút có hình dạng khác nhau, thể hiện các chức năng khác nhau của chúng và được nối với nhau bởi các cung. Cụ thể, chúng được tạo bởi 4 thành phần chủ yếu sau đây:

1.2.1. Nút giới hạn

Được biểu diễn bởi hình ôvan, trong đó có ghi chữ: BẮT ĐẦU hoặc KẾT THÚC. Chúng còn được gọi là các nút đầu và nút cuối của lưu đồ.

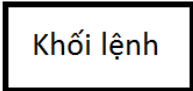
Begin/End

1.2.2. Nút thao tác

Là một hình chữ nhật trong đó có ghi các lệnh cần thực hiện.

Khối lệnh

1.2.3. Nút điều kiện

Được biểu diễn dưới dạng một hình thoi, bên trong ghi điều kiện cần kiểm tra.

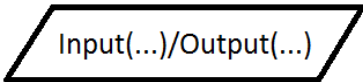
B

1.2.4. Nút xuất/nhập dữ liệu

Được biểu diễn dưới dạng một hình bình hành, bên trong ghi các lệnh xuất/nhập: Input(...)/Output(...).

Input(...)/Output(...)

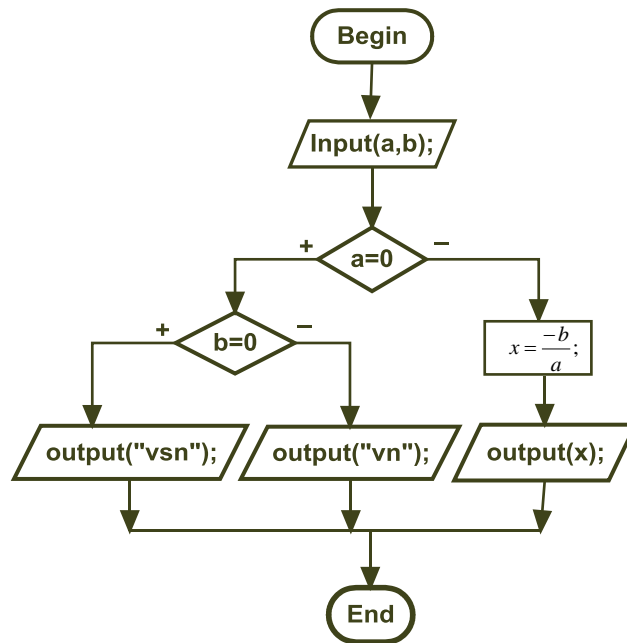

1.2.5. Đường đi của thuật toán

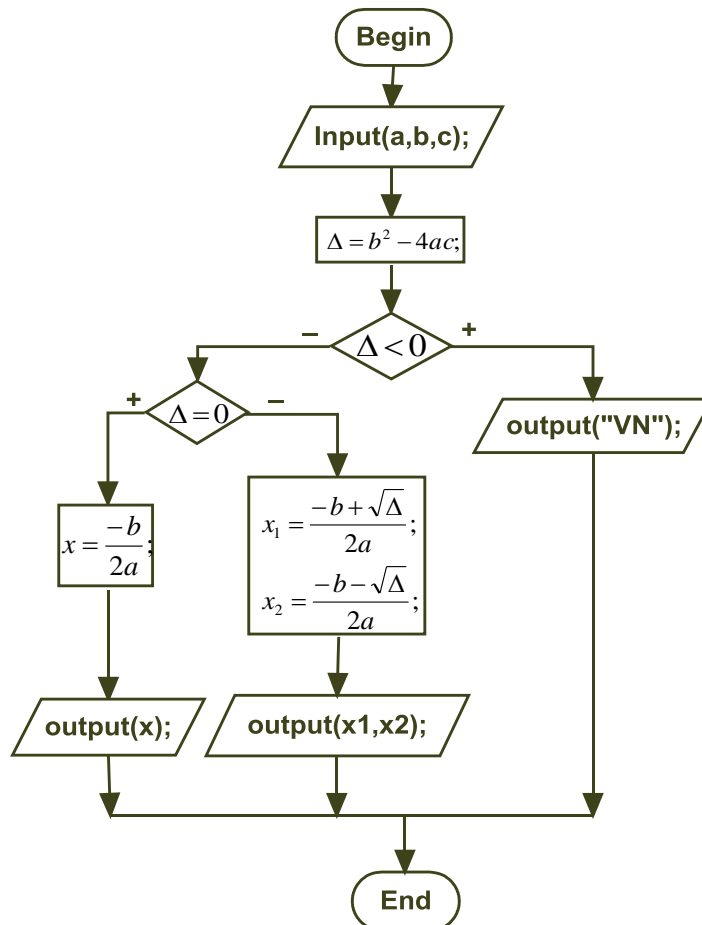
Là những đường có hướng nối từ nút này đến nút khác của lưu đồ. \longrightarrow

Hoạt động của thuật toán dưới dạng lưu đồ được bắt đầu từ nút đầu tiên. Sau khi thực hiện các thao tác hoặc kiểm tra điều kiện ở mỗi nút thì bộ xử lý sẽ đi theo một cung để đến nút khác cho đến khi gặp nút kết thúc thì dừng thuật toán.

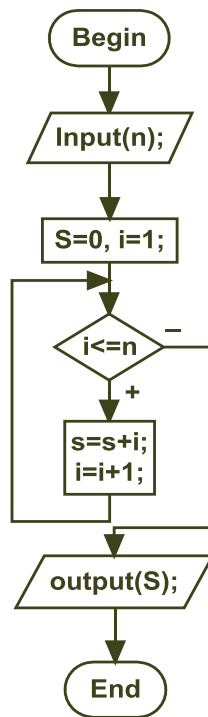
Ví dụ 1: Vẽ sơ đồ khối để giải phương trình bậc nhất $a.x+b=0$.

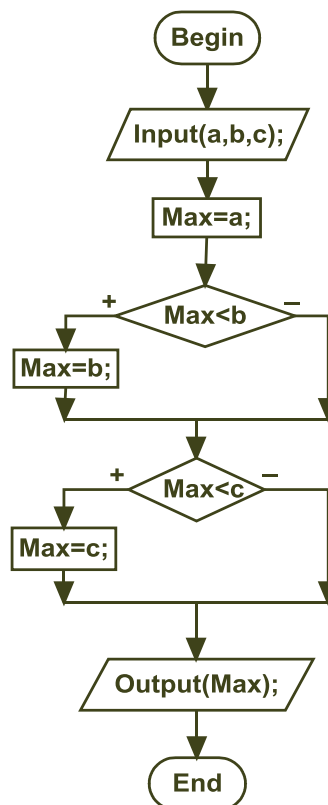
Ví dụ 2: Vẽ sơ đồ khối để giải phương trình bậc hai $ax^2 + bx + c = 0$ ($a \neq 0$).

Ví dụ 3: Vẽ sơ đồ khối để tính tổng $S = 1 + 2 + \dots + n$.

Ví dụ 4: Vẽ sơ đồ khối để tìm số lớn nhất trong ba số a, b, c.

BÀI TẬP

Vẽ sơ đồ khối để giải các bài toán sau:

Bài tập 1.1: Nhập vào một số nguyên dương n và kiểm tra n là số chẵn hay số lẻ.

Bài tập 1.2: Tìm số nhỏ nhất của bốn số: a, b, c, d .

Bài tập 1.3: Nhập vào N số nguyên từ bàn phím và in ra tổng của các số vừa được nhập vào.

Bài tập 1.4: Nhập vào các số nguyên cho đến khi nào gặp số 0 thì kết thúc. Hãy đếm xem có bao nhiêu số chẵn vừa được nhập vào.

Bài tập 1.5: Đếm tất cả các ước số của số nguyên dương N .

Bài tập 1.6: Kiểm tra số tự nhiên N có phải là số nguyên tố hay không.

Ý tưởng:

N là số nguyên tố nếu N có 2 ước số nào từ $1 \rightarrow N$. Từ định nghĩa này ta đưa ra giải thuật:

- Đếm số ước số của N từ $1 \rightarrow N$ lưu vào biến d .
- Nếu $d=2$ thì N là số nguyên tố.

Bài tập 1.7: Tìm ước số chung lớn nhất của 2 số a, b .

Ý tưởng:

Lấy số lớn trừ số nhỏ cho đến khi $a=b$ thì dừng. Lúc đó: USCLN= a .

Bài tập 1.8: Nhập vào số tự nhiên n rồi thông báo lên màn hình số đó có bao nhiêu chữ số.

Bài tập 1.9: Tính các tổng sau:

$$S0 = n! = 1 * 2 * \dots * n \quad (n \text{ giai thừa})$$

$$S1 = 1 + 1/2 + \dots + 1/n$$

$$S2 = 1 + 1/2! + \dots + 1/n!$$

$$S3 = 1 + x + x^2/2! + x^3/3! + \dots + x^n/n!$$

$$S4 = 1 - x + x^2/2! - x^3/3! + \dots + (-1)^n x^n/n!$$

$$S5 = 1 + \sin(x) + \sin^2(x) + \dots + \sin^n(x).$$

CHƯƠNG 2: CƠ BẢN VỀ NGÔN NGỮ LẬP TRÌNH C

2.1. GIỚI THIỆU NGÔN NGỮ LẬP TRÌNH C

Ngôn ngữ lập trình C do Dennis Ritchie tạo lập vào năm 1972 tại Bell Telephone Laboratories. Mục đích ban đầu của ngôn ngữ này là để thiết kế hệ điều hành UNIX.

C là một ngôn ngữ lập trình mạnh và mềm dẻo nên đã được nhiều người sử dụng. Tuy nhiên, các tổ chức khác nhau đã sử dụng các phiên bản khác nhau của C nên đã có nhiều sự khác biệt trong các trình biên dịch khác nhau của C gây khó khăn cho nhiều người lập trình. Để khắc phục vấn đề này, năm 1983 Viện Tiêu chuẩn Quốc gia Hoa Kỳ (ANSI) đã thành lập một ủy ban để đưa ra một định nghĩa chuẩn cho ngôn ngữ C, gọi là *ANSI Standard C*.

C là ngôn ngữ lập trình được đánh giá cao với các đặc điểm sau:

- ◇ *C là một ngôn ngữ mạnh và mềm dẻo.* Hạn chế duy nhất của C chính là sự hạn chế trong tư duy trừu tượng của chính người lập trình. C được sử dụng cho nhiều mục đích khác nhau, như thiết kế các hệ điều hành, các bộ soạn thảo văn bản, đồ họa, trang tính, và thậm chí làm các chương trình dịch cho các ngôn ngữ khác.
- ◇ *C là một ngôn ngữ bình dân* được nhiều người lập trình chuyên nghiệp ưa dùng. Bằng chứng là đã có rất nhiều chương trình dịch khác nhau và nhiều tiện ích kèm theo.
- ◇ *C là một ngôn ngữ chuyển đổi được* tức là một chương trình C được viết cho một hệ máy tính (ví dụ IBM PC) có thể được dịch và chạy trên một hệ thống khác (ví dụ DEC VAX) mà chỉ cần thay đổi chút ít hoặc không cần thay đổi gì cả.
- ◇ *C là một ngôn ngữ ngắn gọn*, nó chỉ bao gồm một số các từ được gọi là từ khóa (keyword) làm cơ sở để tạo ra các câu lệnh của ngôn ngữ.

Với các đặc điểm trên, C là sự lựa chọn tuyệt vời đối với một ngôn ngữ lập trình. Nhưng có lẽ người ta còn nghe nói về C++ và một kỹ thuật lập trình mới được gọi là *lập trình hướng đối tượng*. C++ là một ngôn ngữ siêu C với tất cả những gì mà C có cộng thêm với kỹ thuật lập trình hướng đối tượng.

Trong giáo trình này chúng tôi sẽ chọn trình biên dịch Turbo C++ 3.0 để minh họa cho việc lập trình C. Ngoài ra bạn đọc cũng có thể sử dụng các công cụ khác như Dev C++ 5.0 hay Visual C++,...

2.2. LÀM QUEN VỚI MÔI TRƯỜNG LẬP TRÌNH C

2.2.1. Các bước cơ bản khi lập một chương trình C

Bước 1: Khởi động Turbo C++ 3.0.

Bước 2: Soạn thảo chương trình.

Bước 3: Dịch chương trình (nhấn phím **F9**), nếu có lỗi thì phải sửa lỗi.

Bước 4: Chạy chương trình (nhấn phím **Ctrl-F9**).

2.2.2. Cấu trúc chung của một chương trình C

```
#include <thư việ.n.h> //khai báo các thư việ.n
[Khai báo các hằng biế.n, biế.n, kiể.u, hàm...]
void main() //hàm chĩnh
{
    ...
    <các câu lệ.nh>;
    ...
}
```

Vĩ dụ 1: Chương trĩnh C đơ.n giản nhất

Cách 1:

```
#include <stdio.h> //khai báo thư việ.n chuẩn
void main()
{
    printf("Hello");
}
```

Cách 2:

```
#include <iostream.h> //khai báo thư việ.n xuất nhập C++
void main()
{
    cout<<"Hello";
}
```

Vĩ dụ 2: Chương trĩnh tĩnh diệ.n tích hĩnh trịn.

```
#include<conio.h>
#include<iostream.h>
#define PI 3.1416
void main()
{
    float r,s;
    cout<<"Nhập ban kinh R=\n";
```

```
cin >> r; //Nhập r từ bàn phím
s=r*r*PI;
cout<<"Dien tich hinh tron="<<s;
getch();
}
```

2.3. CÁC THÀNH PHẦN CƠ BẢN CỦA NGÔN NGỮ C

2.3.1. Từ khóa

Từ khóa là những từ có một ý nghĩa hoàn toàn xác định, các từ khóa của C phải được viết chữ thường. Sau đây là các từ khóa của Turbo C:

<i>asm</i>	<i>auto</i>	<i>break</i>	<i>case</i>
<i>char</i>	<i>const</i>	<i>continue</i>	<i>default</i>
<i>do</i>	<i>double</i>	<i>else</i>	<i>enum</i>
<i>extern</i>	<i>far</i>	<i>float</i>	<i>for</i>
<i>goto</i>	<i>huge</i>	<i>if</i>	<i>int</i>
<i>long</i>	<i>near</i>	<i>pascal</i>	<i>register</i>
<i>return</i>	<i>short</i>	<i>static</i>	<i>struct</i>
<i>signed</i>	<i>sizeof</i>	<i>switch</i>	<i>typedef</i>
<i>union</i>	<i>unsigned</i>	<i>void</i>	<i>while</i>

2.3.2. Lời chú thích

Các chú thích trong C được đặt trong cặp dấu */* ... */*. Dòng chú thích có thể trên nhiều dòng.

Ví dụ: */* Bắt đầu lập */*

Trong C++ có thể dùng hai dấu *//* để tạo chú thích trên từng dòng.

Ví dụ: *// Bắt đầu lập*

Khi gặp các chú thích, C không dịch chúng sang ngôn ngữ máy.

2.3.3. Các kiểu dữ liệu cơ bản

2.3.3.1 Kiểu char

Kiểu **char** có kích thước 1 byte (8 bit) và biểu diễn được 1 ký tự trong bảng mã ASCII.

Có hai kiểu **char** là **signed char** (**char** có dấu) và **unsigned char** (**char** không dấu). Kiểu **signed char** biểu diễn một số nguyên từ -128 đến 127 và **unsigned char** biểu diễn số nguyên có giá trị từ 0 đến 255.

Một số hàm cơ bản trên kiểu char (sử dụng thư viện **<ctype.h>**):

- **int isalpha(char c)**: Kiểm tra ký tự c có phải là ký tự chữ cái hay không.
- **int isdigit(char c)**: Kiểm tra ký tự c có phải là ký tự chữ số hay không.
- **int islower(char c)**: Kiểm tra ký tự c có phải là ký tự chữ cái thường hay không.
- **int isupper(char c)**: Kiểm tra ký tự c có phải là ký tự chữ cái hoa hay không.

2.3.3.2. Kiểu số nguyên

Tên kiểu	Kích cỡ (byte)	Phạm vi biểu diễn
int	2	-32,768 .. 32,767
short int	2	-32,768 .. 32,767
long (int)	4	-2,147,483,468 .. -2,147,483,467
unsigned int	2	0 .. 65,535
unsigned long (int)	4	0 .. 4,294,967,295

Chú ý:

- Đối với hầu hết các ngôn ngữ lập trình, luôn luôn phân biệt giữa dữ liệu kiểu số và kiểu ký tự. Tuy nhiên, cho dù ký tự hay số đều được lưu trong bộ nhớ máy tính là **số** bởi vì mỗi một ký tự đều có **một mã duy nhất**.
- Trong C, việc phân biệt ký tự và số chỉ là một cách tương đối, thực ra khi C xem xét ký tự là xem xét đến mã ASCII của nó. **char** là một kiểu số nguyên một byte, nó được dùng để lưu trữ vừa ký tự, vừa số nguyên.

Ví dụ: Sau khi khai báo:

```
char c;
```

ta có thể thực hiện các phép gán sau:

```
c = 'A';
```

```
c = 65;
```

- Trong các chương trình, để đọc một ký tự vào từ thiết bị thì trong chuỗi định dạng của hàm *scanf()* ta dùng **%c**, cũng tương tự vậy đối với hàm *printf()*, nếu dùng **%d** trong hàm *printf()* thì sẽ in ra mã ASCII của ký tự đó.

Ví dụ:

```
#include <stdio.h>
#include <conio.h>
void main()
{
    char c;
    printf("\nNhap mot ky tu: "); scanf("%c",&c);
    printf("\nMa ASCII cua %c la %d",c,c);
    getch();
}
```

2.3.3.3. Kiểu số thực

Tên kiểu	Kích cỡ (byte)	Phạm vi biểu diễn
float	4	3.4E-38 .. 3.4E+38
double	8	1.7E-308 .. 1.7E+308
long double	10	3.4E-4932 .. 3.4E+4932

Kiểu **float** có độ chính xác là **6 chữ số sau dấu chấm thập phân**.

Kiểu **double** có độ chính xác là **15 chữ số sau dấu chấm thập phân**.

Sau đây là một số hàm số học thông dụng (sử dụng thư viện **<math.h>**):

- Hàm trả về trị tuyệt đối của x: $|x|$
 - int **abs**(int x);
 - long int **labs**(long int x);
 - double **fabs**(double x);
- Hàm trả về $\sqrt{x}, x \geq 0$
 - double **sqrt**(double x);
- Các hàm lượng giác: **sin**(x), **cos**(x), **tan**(x).
- Hàm mũ là logarit:
 - double **exp**(double x): e^x
 - double **log**(double x): logarit tự nhiên của x
 - double **log10**(double x): logarit cơ số 10 của x
- Hàm lũy thừa: x^y
 - double **pow**(double x, double y)

2.3.3.4. Kiểu liệt kê

Cú pháp: **enum** {<các_giá_trị_liệt_kê>} <biến>;

Ví dụ: enum {red, blue, green, yellow } color;
enum {bright, medium, dark } intensity;

Các thành phần của kiểu **enum** thường được đánh số từ 0, kiểu **enum** có kích thước là 1 byte như kiểu nguyên 1 byte.

Tuy nhiên cũng có thể xác định các giá trị mặc định bằng cách đưa các giá trị trực tiếp vào khi khai báo. Nếu đưa vào một giá trị thì các giá trị tiếp theo sau sẽ được tuần tự đánh tăng dần.

Ví dụ:

```
enum {APPLES, ORANGE = 10, LEMONS, GRAPES = -5, MELONS};  
enum {APPLES=0, ORANGE=10, LEMONS=11, GRAPES=-5, MELONS=-4};
```

2.3.3.5. Kiểu void

Kiểu dữ liệu **void** không có trong tiêu chuẩn K&R (**K**en Thompson và Dennis **R**itchie, người phát triển ngôn ngữ C để dùng trong hệ điều hành UNIX từ những năm 1970), nhưng trong những năm gần đây nó đã được chấp nhận trong ngôn ngữ C.

Kiểu **void** có hai tính chất quan trọng:

- Thứ nhất, nó chỉ ra rằng một hàm không trả về giá trị.

Ví dụ: có thể định nghĩa một hàm như sau:

```
void func( int a, int b)  
{  
    ....  
}
```

Khi sử dụng hàm, chỉ cần gọi như sau:

```
func( x, y );
```

- Tính chất thứ hai của **void** là để khai báo cho một con trỏ không kiểu.

2.3.3.6. Định nghĩa kiểu dữ liệu mới

Cú pháp: **typedef** <Tên_kiểu> <Tên_kiểu_định_nghĩa>;

Ví dụ: typedef long int SONGUYEN;

Với định nghĩa này thì các khai báo sau là tương đương:

```
long int j;  
SONGUYEN j;
```

2.3.4. Biến

Biến là một đại lượng có thể biểu diễn nhiều giá trị khác nhau trong một chương trình. Chúng được lưu trữ trong bộ nhớ ở một địa chỉ nào đó.

2.3.4.1. Tên biến

Mỗi biến khi sử dụng trong chương trình đều **phải được đặt tên** theo quy định như sau:

- Tên biến là một dãy ký tự bao gồm: chữ cái, chữ số và dấu gạch ngang dưới (_)
- Ký tự đầu tiên phải là chữ cái hoặc ký tự _

Chú ý:

- Khi đặt tên biến không được đặt trùng tên với các từ khóa của C.
- Tên biến trong C có sự phân biệt giữa chữ hoa và chữ thường.

Ví dụ: **aBc**, **abc** hay **ABC** là khác nhau.

- Độ dài tối đa của tên biến là 32.
- Các tên hằng, tên mảng, tên hàm, tên kiểu, tên con trỏ,... được đặt theo quy định của tên biến.

✎ Để thuận tiện trong việc lập trình, các tên biến chúng ta nên đặt in thường (*lower_case*), các tên hằng nên đặt in hoa (*UPPER_CASE*), các tên kiểu, tên hàm nên đặt theo dạng in hoa ký tự đầu (*Title_Case*).

2.3.4.2. Khai báo biến

Mọi biến đều phải được khai báo trước khi sử dụng. Việc khai báo biến thực hiện theo cú pháp sau đây:

<Tên_kiểu_dữ_liệu> <Danh_sách_biến>;

Ví dụ:

```
int j;     /* khai báo biến j kiểu nguyên */  
float x, y; /* khai báo hai biến x,y kiểu thực*/
```

Biến có thể được khai báo ở mọi nơi trong chương trình, phạm vi ảnh hưởng của biến tùy thuộc vào vị trí của nó trong chương trình.

Chú ý:

- Trong khi khai báo các biến, có thể gán giá trị cho các biến. Cú pháp để khởi gán một hay nhiều biến là:

<Tên_kiểu> <Tên_biến> = <Giá_trị_khởi_động>;

Ví dụ:

```
char c = 65;    /* khởi gán c là 65 */  
int a = 6, b = 7; /* khởi gán cho a và b */  
float x = 6.5, y; /* khởi gán cho x */
```

- Lấy địa chỉ biến: Mỗi biến khi được khai báo sẽ được cấp phát một vùng nhớ, có kích thước là kích thước của kiểu, gồm một số byte liên tiếp. Để lấy địa chỉ của biến (tức là địa chỉ vùng nhớ chứa giá trị của biến) ta dùng phép toán **&** , cú pháp như sau :

&<tên_biến>

2.3.5. Hằng

Hằng là một đại lượng mà giá trị của nó không thay đổi trong khi thực hiện chương trình.

2.3.5.1. Khai báo hằng

Cú pháp: **const** <kiểu> <tên_hằng> = <giá_trị>;
 hoặc **#define** <Tên_hằng> <giá_trị>

Câu lệnh **#define** là câu lệnh tiền xử lý nên chỉ có thể đặt ở ngoài các hàm ở đầu chương trình hoặc bắt đầu của một khối.

Ví dụ: #define PI 3.1416

const float PI = 3.1416;

2.3.5.2. Hằng nguyên

Nếu viết bình thường thì ngầm hiểu là số nguyên có giá trị trong khoảng từ -32768 đến 32767.

Ví dụ: 12, -25 là các hằng kiểu **int**.

123456**L** hay 123456**l** là các hằng kiểu **long int**.

- *Hằng hệ thập phân*: không bắt đầu bằng con số 0.
- *Hằng hệ bát phân*: bắt đầu bằng số 0 với dạng như sau: **0n₁n₂n₃...**, trong đó n_i là số nguyên trong khoảng từ 0 đến 7.

Ví dụ: const int i = 010; /* i = 8 */

- *Hằng hệ thập lục*: hằng bắt đầu bằng 0x (0X), được viết theo dạng sau:

0xn₁n₂n₃... hay **0Xn₁n₂n₃...**

Trong đó n_i là một chữ số từ 0 đến 9 hoặc chữ cái từ a(A) đến f(F).

Ví dụ: const int i = 0x10; /* i = 16 */
 const int j = 0xFF; /* j = 255 */

2.3.5.3. Hằng thập phân

Các hằng dấu phẩy động được viết theo hai cách:

- *Dạng thập phân*: Số bao gồm phần nguyên, dấu chấm thập phân và phần thập phân.

Ví dụ: 23.45 -12.34

- **Dạng khoa học:** Số gồm hai phần:
 - Phần định trị: là số nguyên hoặc thực dạng thập phân
 - Phần bậc: là một số nguyên.
 - Hai phần này cách nhau bởi ký tự *e* hoặc *E*.

Ví dụ: 12e+3 (biểu diễn số 12000)

12e-2 (biểu diễn số 0.12)

Chú ý: Các trường hợp sau đây khai báo hằng với các kiểu số thực khác nhau:

3.5 /* Hằng double */

3.5f /* Hằng float */

3.5e3L /* Hằng long double */

2.3.5.4. Hằng ký tự

Hằng ký tự là một ký tự được viết trong hai dấu nháy đơn ‘...’. *Ví dụ:* ‘a’

Chú ý:

- Hằng ký tự cũng được xem là những trị nguyên vì mỗi ký tự tương ứng với một giá trị nguyên trong bảng mã ASCII. Vậy nó có thể tham gia vào các phép toán như mọi số nguyên khác.

Ví dụ: ‘a’ - ‘A’ cho kết quả là 32.

- Hằng ký tự còn có cách viết khác như sau: ‘\x₁x₂x₃’. Trong đó x₁x₂x₃ là số hệ bát phân (cơ số 8) mà giá trị của nó bằng mã ASCII của ký tự.

Ví dụ: hằng ký tự ‘a’ có mã ASCII là 97, đổi sang bát phân là 0141, vậy hằng ký tự ‘a’ có thể viết cách khác là ‘\141’.

- **Hằng đa ký tự:** mã điều khiển

\a	alert	Chuông
\b	backspace	Đưa con trỏ lùi 1 ký tự
\f	form feed	Đưa con trỏ đến trang logic kế tiếp
\n	newline	Dòng mới (xuống dòng)
\r	carriage return	Đưa con trỏ về đầu dòng
\t	tab	Đặt dấu tab

2.3.5.5. Hằng chuỗi ký tự

Hằng chuỗi ký tự (chuỗi) là một dãy ký tự bất kỳ đặt trong cặp dấu nháy kép “...”.

Ví dụ: "Truong Dai hoc Duy Tan" hay "" (chuỗi rỗng)

Chuỗi ký tự được lưu trữ trong máy dưới dạng một mảng có các phần tử là các ký tự riêng biệt. **Trình biên dịch tự động thêm ký tự null ('\0')** vào cuối mỗi chuỗi (ký tự '\0' được xem là dấu hiệu kết thúc chuỗi).

Chú ý: Cần phân biệt ký tự 'a' và chuỗi "a".

2.3.6. Biểu thức và các phép toán

2.3.6.1. Biểu thức

Biểu thức là một dãy các toán hạng được kết nối với nhau bằng các toán tử, có thể sử dụng dấu ngoặc đơn (), và cho kết quả là một giá trị gọi là giá trị của biểu thức.

- Toán hạng có thể gồm các biến, các hằng, các hàm (lời gọi hàm).
- Toán tử có thể là các phép toán số học, logic, quan hệ, ...

Ví dụ: Các dãy biểu diễn dưới đây là các biểu thức

$5 + j$

$5*j + 6$

$5 \geq (a^2) * (b >> 2)$

$f()/(4*x)$

2.3.6.2. Các phép toán

a) Các phép toán số học

□ Các phép toán hai ngôi

Phép toán	Ý nghĩa	Dạng thức
+	Cộng	$a + b$
-	Trừ	$a - b$
*	Nhân	$a * b$
/	Chia	a / b
%	Lấy phần dư (đối với kiểu nguyên)	$a \% b$

Chú ý: $\text{int} / \text{int} \rightarrow \text{int}$ ($2/3 \rightarrow 0$; nhưng (float) $2/3 \rightarrow 0.6666667$)

- **Phép toán một ngôi:** Phép toán - (âm) đứng trước một toán hạng, chỉ rõ là trả về giá trị trái dấu với toán hạng.

Ví dụ: -10

b) Các phép toán quan hệ

Phép toán	Ý nghĩa	Dạng thức
>	Lớn hơn	$a > b$
>=	Lớn hơn hay bằng	$a \geq b$
<	Bé hơn	$a < b$
<=	Bé hơn hay bằng	$a \leq b$
==	Bằng nhau	$a == b$
!=	Khác nhau	$a != b$

Chú ý:

- Kết quả của phép toán quan hệ luôn luôn là một số nguyên: **1** nếu đúng và **0** nếu sai.
- Các phép toán >, >=, <, <= là cùng thứ tự ưu tiên, hai phép toán ==, != cùng thứ tự ưu tiên nhưng thấp hơn thứ tự ưu tiên của bốn phép toán đầu.

c) Các phép toán logic

Phép toán	Ý nghĩa	Dạng thức
!	Phủ định	!a
&&	Phép giao	a && b
	Phép hoặc	a b

Kết quả của phép toán logic trả về một trong hai giá trị: **1** nếu đúng và **0** nếu sai. Ý nghĩa của các phép toán được cho bởi các bảng sau:

a	B	!a	a && b	a b
1	1	0	1	1
1	0	0	0	1
0	1	1	0	1
0	0	1	0	0

d) Các phép toán xử lý bit (BitWise)

Phép toán	Ý nghĩa	Dạng thức
~	Lấy phần bù theo bit	~a
&	Phép AND theo bit	a & b

	Phép OR theo bit	$a b$
^	Phép XOR theo bit	$a ^ b$
<<	Dịch trái	$a << b$
>>	Dịch phải	$a >> b$

Chú ý: Các phép toán xử lý bit chỉ thực hiện trên các toán hạng có kiểu dữ liệu là số nguyên như: **char**, **int**, **long** (kể cả **signed** hoặc **unsigned**).

Bảng sau đây cho kết quả của các phép toán:

A	b	$\sim a$	$a \& b$	$a b$	$a ^ b$
0	0	1	0	0	0
0	1	1	0	1	1
1	0	0	0	1	1
1	1	0	1	1	0

e) Phép gán

Ký hiệu: =

C có hai kiểu gán giá trị như sau:

- Phép gán đơn giản có dạng
 $\langle \text{biến} \rangle = \langle \text{biểu thức} \rangle$
- Phép gán phức tạp có dạng
 $\langle \text{biến} \rangle \text{pt} = \langle \text{biểu thức} \rangle$

trong đó *pt* có thể là một trong các phép toán sau: +, -, *, /, %, &, |, ^, >>, <<

Ví dụ 1: $a = b;$

$c = d = e = 1;$

$x = (y = 2) * (z = 3);$

Ví dụ 2: $a += b;$ tương đương $a = a + b;$

$a -= b;$ tương đương $a = a - b;$

$a *= b;$ tương đương $a = a * b;$

$a /= b;$ tương đương $a = a / b;$

$a \% = b;$ tương đương $a = a \% b;$

Chú ý: Trong phép gán đơn giản thì giá trị của toán hạng bên phải được gán nguyên vẹn cho biến bên trái nếu chúng cùng kiểu. Nếu chúng khác kiểu thì C sẽ thực hiện việc chuyển kiểu tự động.

f) Phép toán tăng giảm

C đưa ra hai phép toán một ngôi dùng để tăng giảm giá trị của các biến (nguyên, thực và con trỏ) gọi là **phép toán tăng ++** và **phép toán giảm --**.

Phép toán tăng ++ sẽ cộng thêm 1.

Phép toán giảm -- sẽ trừ đi 1.

Các phép toán ++ hay -- có thể đặt trước hay sau biến và sự khác nhau là ở chỗ:

- Nếu đặt trước (++*n* hay --*n*) có nghĩa là tăng/giảm giá trị *n* rồi mới sử dụng
- Nếu đặt sau (*n*++ hay *n*--) có nghĩa là sử dụng giá trị *n* trước, sau đó mới tăng/giảm giá trị của *n*.

Ví dụ 1: Nếu *n* = 5 thì câu lệnh

x = ++*n*; sẽ cho ra giá trị *x* = 6

còn *x* = *n*++; sẽ cho ra giá trị *x* = 5

Sau khi thực hiện hai câu lệnh này thì *n* đều có giá trị là 6.

Ví dụ 2: Câu lệnh *j* = ++*n* tương đương $\begin{cases} n = n + 1 \\ j = n \end{cases}$

Câu lệnh *j* = *n*++ tương đương $\begin{cases} j = n \\ n = n + 1 \end{cases}$

Ví dụ 3: Xét kết quả của chương trình sau:

```
void main()  
{  
    int x=2;  
    printf("%d %d\n",x++,x*x); // 2 4  
    printf("%d %d\n",++x,x*x); // 4 9  
}
```

g) Phép toán điều kiện 3 ngôi (? :)

Cú pháp: *biểu_thức_logic* ? *biểu_thức_1* : *biểu_thức_2*

Diễn giải: Nếu *biểu_thức_logic* đúng (khác 0) thì kết quả của phép toán là giá trị của *biểu_thức_1*, ngược lại kết quả toán tử là giá trị của *biểu_thức_2*.

Kiểu của phép toán điều kiện là kiểu lớn nhất trong các kiểu của *biểu_thức_1* và *biểu_thức_2*.

Toán tử này thực chất là cách viết tắt của cấu trúc **if ... else** (sẽ được trình bày ở chương sau).

Như vậy, câu lệnh:

***z* = (*biểu_thức_logic* ? *biểu_thức_1* : *biểu_thức_2*);**

tương đương với:

```
if (biểu_thức_logic) z = biểu_thức_1;  
else z = biểu_thức_2;
```

Ví dụ: Câu lệnh $z = ((x < y) ? (x) : (y))$; sẽ gán giá trị nhỏ nhất của x và y cho biến z .

h) Chuyển đổi kiểu

Trong một biểu thức, các toán hạng có thể có các kiểu dữ liệu khác nhau, để việc tính toán được chính xác, đôi lúc cần phải chuyển đổi kiểu dữ liệu cho phù hợp. Có hai cách chuyển đổi kiểu dữ liệu:

1. *Chuyển kiểu tự động*: Thực hiện theo quy tắc sau:

- Khi hai toán hạng trong một phép toán có kiểu khác nhau thì toán hạng có kiểu bé hơn sẽ tự động chuyển thành kiểu lớn hơn của toán hạng kia trước khi thực hiện phép toán.
- Đối với lệnh gán thì sự chuyển kiểu căn cứ vào kiểu dữ liệu của biến ở vế trái.

Ví dụ 1: $1.2 * (10/3)$ cho kết quả là 3.6.

Ví dụ 2: Giả sử n là biến nguyên thì sau lệnh gán $n = 2.7$ sẽ cho kết quả là $n = 2$.

2. *Chuyển kiểu cưỡng bức*: Thực hiện theo cú pháp sau

(Kiểu) Biểu_thức

Kiểu của giá trị biểu thức sẽ được chuyển thành *Kiểu*.

Ví dụ 1: `(int) (1.4) * 10` cho kết quả là 10

Ví dụ 2: `int a=10, b=3;`

`float x;`

`x = (float)a / (float)b;`

Ví dụ 3: Sau đây là một chương trình minh họa

```
#include <stdio.h>  
void main()  
{  
    float a = 65.7;  
    printf( "%d %c\n", (int)a, (char)a ); // 65 A  
}
```

Chú ý:

- Đối với các hàm toán học của thư viện chuẩn thì **giá trị của các đối và giá trị của hàm** đều có kiểu **double**, vì vậy để tính toán được chính xác ta cần phải chuyển đổi kiểu cho đối số.

Ví dụ: Để tính căn bậc hai của một biến nguyên n , ta nên viết :

`sqrt ((double) n)`

- Phép chuyển đổi kiểu có cùng độ ưu tiên như các toán tử một ngôi.

i) Độ ưu tiên của các phép toán

Bảng sau đây liệt kê độ ưu tiên (từ trên xuống dưới) của tất cả các phép toán trong cùng nhóm và các nhóm khác nhau:

Các toán tử	Tính kết hợp
<code>() [] -></code>	Trái sang Phải
đổi kiểu <code>! ~ ++ -- * & sizeof</code>	Phải sang Trái
<code>* / %</code>	Trái sang Phải
<code>+ -</code>	Trái sang Phải
<code><< >></code>	Trái sang Phải
<code>< <= > >=</code>	Trái sang Phải
<code>== !=</code>	Trái sang Phải
<code>&</code>	Trái sang Phải
<code>^</code>	Trái sang Phải
<code> </code>	Trái sang Phải
<code>&&</code>	Trái sang Phải
<code> </code>	Trái sang Phải
<code>?:</code>	Phải sang Trái
<code>= += -= *= /= %>= <<= &= ^=</code>	Phải sang Trái

2.3.7. Hàm

Hàm là một khái niệm quan trọng bậc nhất ẩn dưới các ngôn ngữ bậc cao. Trong C không có khuynh hướng phân chia rành mạch thành thủ tục hoặc hàm như các ngôn ngữ bậc cao khác, tất cả mọi thủ tục và hàm đều được gọi một tên duy nhất là **hàm**.

Các chương trình được phát triển từ việc cài đặt các hàm. Các hàm ở mức thấp biểu diễn các phép toán đơn giản nhất, các hàm ở mức cao được tạo ra từ những hàm mức thấp.

Ví dụ: Sau đây là một hàm (mức thấp) đơn giản để tính bình phương của một số nguyên x, nó biểu diễn một phép toán không được xây dựng trong C.

```
int sqr(int x)
{
    return x*x;
}
```

Một hàm giống như một cỗ máy được chuyên môn hoá, nó nhận dữ liệu vào, xử lý chúng trong những bộ phận đã được xác định, và trả về kết quả. Ví dụ như hàm `sqr()`

nhận một số nguyên như dữ liệu vào và trả về bình phương của số đó như là kết quả (dữ liệu ra).

Hàm *main()*

Một chương trình C muốn thực hiện được phải có một hàm đặc biệt có tên là *main()*. Để gọi thực hiện hàm *sqr()*, có thể viết:

```
void main()  
{  
    int kq;  
    kq = sqr( 5 );  
}
```

Tổ chức của hàm *main()* cũng giống như bất kỳ một hàm nào trong C, tuy nhiên với hàm *main()* thường thì không xác định kiểu của hàm và không khai báo các đối số.

BÀI TẬP

Bài tập 2.1: Viết chương trình nhập vào độ dài hai cạnh của tam giác và góc giữa hai cạnh đó, sau đó tính và in ra màn hình diện tích của tam giác.

Ý tưởng:

Công thức tính diện tích tam giác: $S = \frac{1}{2} a.b.\sin(\theta)$ với a,b là độ dài 2 cạnh và θ là góc kẹp giữa 2 cạnh a và b.

Bài tập 2.2: Viết chương trình tính $\sqrt[n]{x}$, $x>0$.

Ý tưởng:

Ta có: $\sqrt[n]{x} = x^{\frac{1}{n}} = e^{\frac{1}{n} \ln x}$

Bài tập 2.3: Viết chương trình nhập vào 2 số a, b. Sau đó hoán đổi giá trị của 2 số đó:

a/ Cho phép dùng biến trung gian.

b/ Không được phép dùng biến trung gian.

Bài tập 2.4: Viết chương trình nhập vào các số nguyên: a, b, x, y, ... sau đó in ra màn hình kết quả của các biểu thức sau:

$$\begin{array}{llll} \text{a/ } \frac{x+y}{2+\frac{x}{y}} & \text{b/ } \frac{(a+4)(b-2c+3)}{\frac{r}{2h}-9(a-1)} & \text{c/ } x^y, x>0 & \text{d/ } e^{\sqrt{|a+\sin^2(x)-x|}} \end{array}$$

Bài tập 2.5: Viết chương trình tính diện tích tam giác theo công thức sau:

$$S = \sqrt{p(p-a)(p-b)(p-c)} \text{ với } p = \frac{1}{2}(a+b+c)$$

Bài tập 2.6: Viết chương trình tính khoảng cách từ một điểm $I(x_i, y_i)$ đến đường thẳng có phương trình $D: Ax + By + C = 0$.

Gợi ý:

Công thức tính khoảng cách:
$$h = \frac{|A.x_i + B.y_i + C|}{\sqrt{A^2 + B^2}}$$

Bài tập 2.7: Viết chương trình tách một số n thành 2 số a, b sao cho tích $P=a*b^2$ đạt cực đại với n được nhập vào từ bàn phím.

Gợi ý:

Gọi x là số thứ hai thì số thứ nhất là: $(n-x)$. Theo đề ta có: $P(x) = x^2.(n-x)$.

Hàm P đạt cực đại khi $P'(x) = -3x^2 + 2nx = 0 \Rightarrow x = 2n/3$.

CHƯƠNG 3: CÁC LỆNH XUẤT NHẬP DỮ LIỆU VÀ CÁC CẤU TRÚC ĐIỀU KHIỂN

3.1. CÁC LỆNH XUẤT NHẬP DỮ LIỆU

3.1.1. Xuất dữ liệu ra màn hình với hàm printf()

Cú pháp của hàm printf() như sau:

```
int printf( const char *format [,arg,...] );
```

Chuỗi format có dạng: %[flags][width][.prec][l,L]<type>

- flags: nếu không có: dữ liệu được in ra canh phải

- : dữ liệu được in ra canh trái

- + : dữ liệu được in ra có dấu phụ.

blank: dữ liệu được in ra có dấu âm, nếu là dương thì dấu + được thay bằng khoảng trắng

: đổi dạng biểu diễn (chuyển đúng kiểu với mã đổi kiểu ở đối số sau).

- width: chỉ độ rộng tối thiểu để in dữ liệu. Nếu số chữ số của dữ liệu bé hơn width thì các khoảng thừa được lấp đầy bởi các khoảng trắng. Nếu width là 0n: tương tự như trên nhưng thay vì khoảng trắng, bây giờ là số 0.
- prec: dạng số thực. Số con số có ý nghĩa sau dấu chấm thập phân.
- [l,L]: hai đối số để đổi dữ liệu thành long, L dùng cho kiểu double.
- type: mã định dạng, được liệt kê bởi bảng sau:

Kiểu	Đối số	Dạng xuất
d	số nguyên	int (decimal)
u	"	unsigned int (decimal)
o	"	int (octal)
x	"	hexadecimal (a, b, c, d, e, f)
X	"	Hexadecimal (A, B, C, D, E, F)
f	số thực	float, double (dấu . tĩnh)
e	"	float, double (biểu diễn khoa học) (e)
E	"	float, double (biểu diễn khoa học) (E)
g	"	biểu diễn khoa học hoặc dấu . thập phân tùy theo dạng nào ngắn nhất (e)
G	"	biểu diễn khoa học hoặc dấu . thập phân tùy theo dạng nào ngắn nhất (E)
c	ký tự	char

s	chuỗi ký tự	chuỗi ký tự
p	con trỏ	địa chỉ

Ví dụ 1: Với các lệnh:

```
printf("Lap trinh\n");  
printf("Co so\n");
```

sẽ in ra màn hình:

Lap trinh

Co so

Ví dụ 2: Với khai báo:

```
int a=5, b=7;
```

thì lệnh:

```
printf("Tong cua %d va %d = %d",a,b,a+b);
```

sẽ in ra màn hình

Tong cua 5 va 7 = 12

3.1.2. Nhập dữ liệu từ bàn phím với hàm scanf()

Cú pháp của hàm scanf() như sau:

```
int scanf( const char *format [,adds, ...] );
```

Chuỗi format có dạng: %[width][l,L]<type>.

adds có dạng như sau &<biến>. Các đối số này là địa chỉ các biến tương ứng với chuỗi định dạng.

Toán tử địa chỉ: & để lấy địa chỉ của một biến. Giả sử x là biến thì &x địa chỉ của biến x.

Ví dụ: Nhập dữ liệu cho hai biến x và y:

```
int x; float y;  
scanf("%d%f", &x, &y);
```

Chú ý:

- Khi dùng hàm scanf(), điều cần chú ý là việc làm sạch bộ đệm. Để thực hiện việc này, có thể dùng hàm **fflush(stdin)**.
- **Không nên sử dụng hàm scanf() để nhập chuỗi ký tự.** Sau đây là một ví dụ minh họa cho các vấn đề trên.

```
#include <stdio.h>  
#include <conio.h>  
void main()
```



```
{
    char st [50];
    gets(st);      /* nhập vào dòng TURBO C */
    puts(st);
    scanf("%s",st); /* nhập vào dòng TURBO C */
    puts(st);
    scanf("%s",st); /* không dùng lại để nhập */
    puts(st);
}
```

Kết quả chạy chương trình:

TURBO C <Enter>

TURBO C

TURBO C <Enter>

TURBO

C

✂ **Chú ý:** Đối với C++, ta có thể xuất/nhập dữ liệu với hai phương thức sau (cung cấp bởi thư viện <iostream.h>):

- **cin>>x;** // *nhập dữ liệu từ bàn phím lưu vào biến x*
- **cout<<value_1<<...<<value_n;** // *xuất các value_1, 2,...,n ra màn hình*

Ví dụ:

```
#include <iostream.h>
#include <conio.h>
void main()
{
    int x;
    cout<<"\nNhap x = "; cin>>x;
    cout<<"\n"<<x<<" binh phuong = "<<x*x;
    getch();
}
```

3.1.3. Nhập chuỗi với hàm gets()

Cú pháp của hàm gets() như sau:

char *gets(char *s);

Trong đó đối số `s` là con trỏ (kiểu `char`) trỏ đến vùng nhớ chứa chuỗi ký tự nhận được. Hàm **gets()** nhận một chuỗi ký tự từ thiết bị vào chuẩn là bàn phím cho đến khi gặp “\n” (nhấn ENTER). Ký tự “\n” không được đặt vào chuỗi, thay vào đó là ký tự kết thúc “\0” và đặt vào vùng nhớ do `s` trỏ đến.

Hàm trả về địa chỉ chuỗi nhận được.

Ví dụ:

```
#include <stdio.h>
#include <conio.h>
void main()
{
    char hoten [30];
    printf("\nHo và ten: ");
    gets(hoten);
    printf("\nHo và ten là %s.", hoten);
}
```

3.1.4. Nhập ký tự với hàm `getchar()` và `getch()`

int getchar(void);

Hàm **getchar()** nhận một ký tự từ bàn phím và trả về màn hình ký tự nhận được.

Ví dụ:

```
#include <stdio.h>
#include <conio.h>
void main()
{
    int ch;
    printf("\nNhap mot ky tu: ");
    getchar(ch);
    printf("\nKy tu vua nhap là %c.", ch);
}
```

Chú ý: Để tránh làm việc sai sót với **gets()** và **getchar()** chúng ta nên làm sạch bộ đệm bàn phím bằng cách dùng hàm ***fflush(stdin)*** như sau:

Ví dụ:

```
#include <stdio.h>
#include <conio.h>
```

```
void main()
{
    int hoten[30];
    int tuoi;
    printf("\nNhap tuoi: ");
    scanf("%d",&tuoi);
    printf("\nNhap ho ten: ");
    fflush(stdin);
    gets(hoten);
}
```

Hàm getch()

Hàm **getch()** hoạt động hoàn toàn giống như **getchar()** chỉ khác ở hai điểm: thứ nhất ký tự sẽ được nhận ngay không chờ nhấn ENTER. Thứ hai, ký tự nhập vào sẽ không được in ra màn hình.

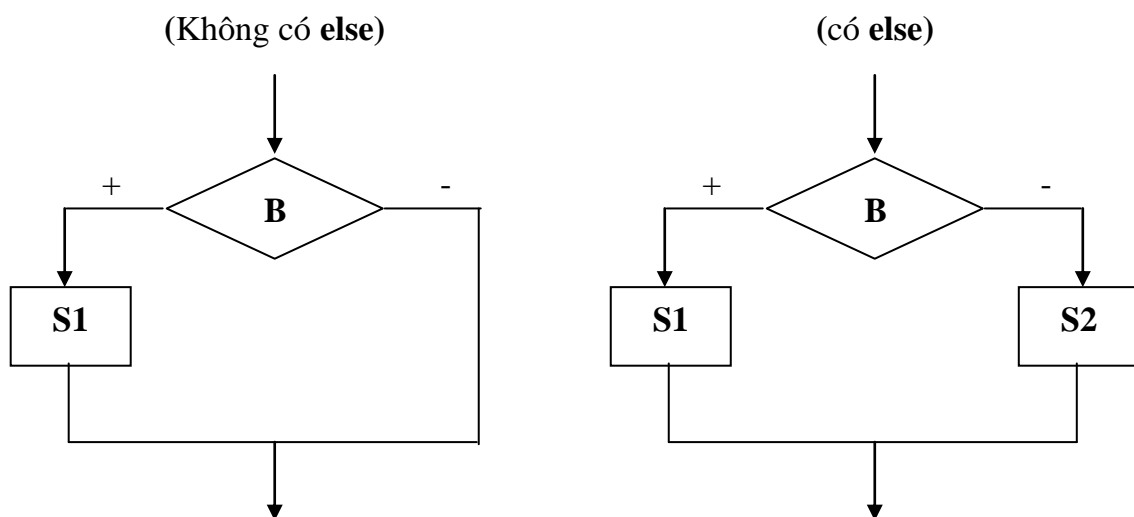
3.2. CÁC CẤU TRÚC ĐIỀU KHIỂN

Các cấu trúc điều khiển của C thường làm việc với các biểu thức điều kiện (biểu thức logic), các biểu thức điều kiện trong C có hai giá trị là 0 và 1 (đúng hơn là khác 0) tương ứng với hai trị TRUE và FALSE.

3.2.1. Cấu trúc if ... else

```
if (<biểu_thức_logic B>)<Lệnh S1>;
[ else <Lệnh S2>;]
```

Sơ đồ thực hiện:

Các câu lệnh sau *if* hoặc *else* có thể là đơn hoặc phức hợp. Nếu các câu lệnh *if* lồng nhau trong phạm vi một khối thì *else* sẽ đi với *if* gần nhất.

Ví dụ 1: Viết chương trình nhập vào một số nguyên n và thông báo lên màn hình n là số chẵn hay số lẻ.

```
#include <iostream.h>
#include <conio.h>
void main()
{
    int n;
    cout<<"\n Nhập vào số nguyên:"; cin>>n;
    if(n%2==0) cout<<"\nSố vừa nhập vào là số chẵn";
    else cout<<"\nSố vừa nhập vào là số lẻ";
    getch();
}
```

Ví dụ 2: Viết chương trình nhập vào ba số nguyên a, b, c. Tìm và in ra màn hình số lớn nhất trong ba số đó.

```
#include <iostream.h>
#include <conio.h>
void main()
{
    int a,b,c,max;
    cout<<"\n Nhập a:"; cin>>a;
    cout<<"\n Nhập b:"; cin>>b;
    cout<<"\n Nhập c:"; cin>>c;
    max = a;
    if(max < b) max = b;
    if(max < c) max = c;
    cout<<"\nSố lớn nhất trong ba số là "<<max;
    getch();
}
```

Ví dụ 3: Giải phương trình bậc hai $ax^2 + bx + c = 0$ ($a \neq 0$).

```
#include <stdio.h>
#include <conio.h>
#include <math.h>
void main()
{
    clrscr();
    float a,b,c,delta,x1,x2;
    printf( "\nNhập các hệ số a,b,c: " );
```

```
printf( "\nNhập a= " ); scanf( "%f",&a);
printf( "\nNhập b= " ); scanf( "%f",&b);
printf( "\nNhập c= " ); scanf( "%f",&c);
delta = b*b + 4*a*c;
if (delta < 0)
    printf("\nPhương trình vô nghiệm" );
else if ( delta == 0 )
    printf("\nPhương trình có nghiệm kép %.2f",-b/(2*a));
else
{
    x1 = (-b - sqrt(delta))/(2*a);
    x2 = (-b + sqrt(delta))/(2*a);
    printf("\nP.trình có 2 nghiệm x1=%f và x2=
%f",x1,x2);
}
getch();
}
```

3.2.2. Cấu trúc switch

```
switch ( <Biểu_thức> )
{
    case giá_trị 1 : [ Lệnh S1 ]
    case giá_trị 2 : [ Lệnh S2 ]
        .
        .
    case giá_trị n : [ Lệnh Sn ]
    [default : [ Lệnh Sn+1]]
}
```

<Biểu_thức> phải có kết quả là một giá trị nguyên và giá_trị 1, ..., giá_trị n phải khác nhau và thuộc kiểu nguyên.

Nếu <Biểu_thức> có giá trị bằng với một giá_trị k nào đó thì chương trình sẽ chuyển điều khiển đến **case** giá_trị k và thực hiện từ Lệnh S_k cho đến khi gặp lệnh **break** mới thoát khỏi cấu trúc **switch**, ngược lại nếu giá trị của <biểu_thức> không có trong các

giá trị được liệt kê sau **case** thì chương trình sẽ thực hiện lệnh S_{n+1} sau **default** (nếu có).

Ví dụ 1: Viết chương trình nhập vào một số nguyên n và thông báo lên màn hình n là số chẵn hay số lẻ.

```
#include <iostream.h>
#include <conio.h>
void main()
{
    int n;
    cout<<"\n Nhập vào số nguyên:"; cin>>n;
    switch(n%2)
    {
        case 0: cout<<n<<" là số chẵn";
                break;
        case 1: cout<<n<<" là số lẻ";
                break;
    }
    getch();
}
```

Ví dụ 2: Viết chương trình mô phỏng các phép toán cộng, trừ, nhân, chia của máy tính bỏ túi.

```
#include <iostream.h>
#include <conio.h>
void main()
{
    float a,b;
    char pheptoan;
    clrscr();
    cout<<"\n Nhập vào số thứ 1= "; cin>>a;
    cout<<"\n Nhập vào phép toán= "; cin>>pheptoan;
    cout<<"\n Nhập vào số thứ 2= "; cin>>b;

    switch(pheptoan)
    {
        case '+': cout<<a<<" + "<<b<<" = "<<a+b;
                  break;
        case '-': cout<<a<<" - "<<b<<" = "<<a-b;
                  break;
        case '*': cout<<a<<" * "<<b<<" = "<<a*b;
                  break;
        case '/': if(b!=0) cout<<a<<" / "<<b<<" = "<<a/b;
                  else cout<<"\nKhông chia được";
                  break;
    }
```

```
    default:    cout<<"\Phep toan nhap sai!";
}
getch();
}
```

3.2.3. Các cấu trúc lặp

3.2.3.1. Cấu trúc for

for (biểu_thức_1; biểu_thức_2; biểu_thức_3) S;

Cấu trúc **for** làm việc như sau:

1. Đầu tiên, *biểu_thức_1* được thực hiện. Đây thường là các phép khởi gán để khởi động một hay nhiều biến.
2. Tiếp theo, *biểu_thức_2* được thực hiện. Đây là phần điều kiện thực hiện lệnh S của cấu trúc **for**. Nếu *biểu_thức_2* sai (bằng 0), chương trình sẽ thoát khỏi cấu trúc **for**. Nếu *biểu_thức_2* là đúng (khác 0) thì lệnh S sẽ được thực hiện.
3. Sau khi thực hiện lệnh S thì các biến tăng/giảm ở *biểu_thức_3* mới được thực hiện, và cấu trúc sẽ lặp lại việc kiểm tra *biểu_thức_2*.

Chú ý:

- *biểu_thức_1* chỉ được thực hiện một lần là khi bắt đầu cấu trúc, ngược lại *biểu_thức_2* và *biểu_thức_3* sẽ được thực hiện vào mỗi lần lặp.
- *biểu_thức_1, 2, 3* có thể vắng mặt, tuy nhiên dấu chấm phẩy bắt buộc phải đặt vào đúng vị trí của biểu thức đó.
- *biểu_thức_1, 2, 3* có thể là các biểu thức phẩy.

Ví dụ 1: Tính tổng n số tự nhiên đầu tiên: $S = 1 + 2 + \dots + n$.

```
#include <stdio.h>
#include <conio.h>
void main()
{
    int n, i, s;
    printf( "Nhap n: " ); scanf( "%d", &n);
    s = 0;
    for (i=1; i<=n; i++) s += i;
    printf( "\n Tong S = %d ", s );
    getch();
}
```

Cách viết khác:

```
#include <stdio.h>
#include <conio.h>
void main()
{
    int n, i, s;
    printf( "Nhap n: " ); scanf( "%d", &n);
    for (i=1,s=0; i<=n; s+=i, i++);
    printf( "\n Tong S = %d ", s );
    getch();
}
```

Ví dụ 2: Viết chương trình nhập vào n số nguyên từ bàn phím. Tính và in ra màn hình tổng các số vừa được nhập vào.

```
#include <iostream.h>
#include <conio.h>
void main()
{
    int n,a,s=0;
    cout<<"\nNhap n = "; cin>>n;
    for (i=1;i<=n;i++)
    {
        cout<<"\nNhap a = "; cin>>a;
        s += a;
    }
    cout<<"\nTong cac so vua nhap vao: "<<s;
    getch();
}
```

3.2.3.2. Cấu trúc while

while (B) S;

Trong khi biểu thức logic B vẫn còn đúng thì thực hiện lệnh S.

Ví dụ 1: Tính tổng n số tự nhiên đầu tiên: $S = 1 + 2 + \dots + n$.

```
#include <stdio.h>
#include <conio.h>
```



```
void main()
{
    int n, i, s;
    printf( "Nhap n: " ); scanf( "%d", &n);
    s = 0; i = 1;
    while(i<=n)
    {
        s += i;
        i++;
    }
    printf( "\n Tong S = %d ", s );
    getch();
}
```

Ví dụ 2: Viết chương trình đếm số chữ số của một số nguyên dương n.

```
#include <iostream.h>
#include <conio.h>
void main()
{
    int n,dem=0;
    cout<<"\nNhap n = "; cin>>n;
    while (n>0)
    {
        dem++;
        n = n/10;
    }
    cout<<"\nSo chu so cua n la "<<dem;
    getch();
}
```

3.2.3.3. Cấu trúc do ... while

<pre>Do { S; }</pre>

while (B) ;

Cấu trúc **do ... while** sẽ thực hiện lệnh S cho đến khi nào biểu thức logic B sai thì kết thúc.

Ví dụ 1: Tính tổng n số tự nhiên đầu tiên: $S = 1 + 2 + \dots + n$.

```
#include <stdio.h>
#include <conio.h>
void main()
{
    int n, i, s;
    printf( "Nhap n: " ); scanf( "%d", &n);
    s = 0; i = 0;
    do
    {
        s += i;
        i++;
    }
    while (i<=n);
    printf( "\n Tong S = %d ", s );
    getch();
}
```

Ví dụ 2: Viết chương trình nhập vào các số nguyên cho đến khi nào gặp số 0 thì kết thúc nhập. Tính và in ra màn hình tổng các số vừa được nhập vào.

```
#include <iostream.h>
# include <conio.h>
void main()
{
    clrscr();
    int a, s=0;
    do
    {
        Cout<<"\nNhap a = "; cin>>a;
        s+=a;
    }
```

```
}  
while (a!=0);  
cout<<"\nTong cac so vua nhap vao la: "<<s;  
getch();  
}
```

3.2.4. Câu lệnh *break* , *continue* và *goto*

☒ **Câu lệnh *break*** : thoát ra khỏi các cấu trúc lặp hoặc cấu trúc **switch**.

☒ **Câu lệnh *continue***: Câu lệnh **continue** chỉ được sử dụng trong các cấu trúc lặp. Nó sẽ chuyển điều khiển chương trình trở lại đầu vòng lặp đang chứa nó và bỏ qua các câu lệnh sau nó.

☒ **Câu lệnh *goto*** : Lệnh **goto** dùng để chuyển quyền điều khiển tới một câu lệnh nào đó được chỉ định bởi nhãn. Cú pháp như sau:

goto nhãn;

Trong đó **nhãn** là một tên hợp lệ và tên này phải đặt trước lệnh mà ta muốn nhảy đến, cú pháp như sau :

nhãn : lệnh;

Chú ý:

- Nếu lệnh **goto** và **nhãn** nằm trong cùng một hàm thì lệnh **goto** chỉ cho phép nhảy từ vị trí này sang vị trí khác trong thân hàm đó, **không được nhảy từ hàm này sang hàm khác**.

- Không cho phép dùng lệnh **goto** để nhảy từ ngoài vào trong một khối lệnh nhưng cho phép nhảy từ trong khối lệnh ra ngoài.

BÀI TẬP

Bài tập 3.1: Viết chương trình giải phương trình bậc nhất $ax+b=0$.

Bài tập 3.2: Viết chương trình nhập vào tuổi của một người và cho biết người đó là thiếu niên, thanh niên, trung niên hay lão niên. Biết rằng: nếu tuổi nhỏ hơn 18 là thiếu niên, từ 18 đến 39 là thanh niên, từ 40 đến 60 là trung niên và lớn hơn 60 là lão niên.

Bài tập 3.3: Viết chương trình nhập vào từ bàn phím: giờ, phút, giây. Cộng thêm một số giây cũng được nhập từ bàn phím. Hãy in ra kết quả sau khi cộng xong.

Gợi ý:

- Gọi số giây được cộng thêm là: ss. Gán giây = giây + ss.
- Nếu giây ≥ 60 thì: phút = phút + giây/60 và giây = giây%60.
- Nếu phút ≥ 60 thì: giờ = giờ + phút/60 và phút = phút%60.

Bài tập 3.4: Viết chương trình tìm số lớn nhất và bé nhất của bốn số: a, b, c, d.

Bài tập 3.5: Viết chương trình nhập vào ngày, tháng, năm. Máy sẽ hiện lên ngày, tháng, năm hôm sau.

Gợi ý:

Biện luận theo tháng. Gom tháng thành 3 nhóm: tháng có 31 ngày (1,3,5,7,8,10,12), tháng có 30 ngày (4,6,9,11) và tháng 2 (có 28 hoặc 29 ngày tùy theo năm nhuận).

Dùng lệnh lựa chọn:

switch (tháng)

```
{  
    case 1,3,5,7,8,10,12: .....  
    case 4,6,9,11: .....  
    case 2: .....  
}
```

Bài tập 3.6: Viết chương trình in ra màn hình các giá trị của bảng mã ASCII từ 0→255.

Bài tập 3.7: Viết chương trình in ra màn hình các số nguyên từ 1 đến 100 sao cho cứ 10 số thì xuống dòng.

Gợi ý:

Cho biến i chạy từ 1 → 100. In ra màn hình i và kiểm tra: nếu $i \% 10 == 0$ thì xuống dòng.

Bài tập 3.8: Viết chương trình in ra màn hình bảng cửu chương.

Gợi ý:

Dùng 2 vòng lặp **for** lồng nhau: i là số bảng cửu chương (2...9), j là số thứ tự trong từng bảng cửu chương (1...10).

for(i=2;i<= 9;i++)

for(j=1; j<= 10;j++) cout<<i<<"x"<<j<<"="<<i*j<<"\n";

Bài tập 3.9: Viết chương trình tính các tổng sau:

$$S0 = n! = 1*2*...*n \quad \{n \text{ giai thừa}\}$$

$$S1 = 1 + 1/2 + ... + 1/n$$

$$S2 = 1 + 1/2! + ... + 1/n!$$

$$S3 = 1 + x + x^2/2! + x^3/3! + ... + x^n/n!$$

$$S4 = 1 - x + x^2/2! - x^3/3! + ... + (-1)^n x^n/n!$$

$$S5 = 1 + \sin(x) + \sin^2(x) + ... + \sin^n(x).$$

Bài tập 3.10: Viết chương trình nhập vào N số nguyên từ bàn phím. Hãy tính và in ra màn hình tổng của các số chẵn vừa được nhập vào.

Bài tập 3.11: Viết chương trình nhập vào các số nguyên cho đến khi nào gặp số 0 thì kết thúc. Hãy đếm xem có bao nhiêu số lẻ vừa được nhập vào.

Ý tưởng:

Bài toán này không biết chính xác số lần lặp nên ta không thể dùng vòng lặp FOR. Vì phải nhập vào số nguyên N trước, sau đó mới kiểm tra xem $N=0$? Do đó ta nên dùng vòng lặp **do...while**.

Bài tập 3.12: Viết chương trình tính số Pi với độ chính xác Epsilon, biết:

$$\text{Pi}/4 = 1 - 1/3 + 1/5 - 1/7 + \dots$$

Ý tưởng:

Ta thấy rằng, mẫu số là các số lẻ có qui luật: $2*i+1$ với $i=1, \dots, n$. Do đó ta dùng i làm biến chạy.

Vì tính số Pi với độ chính xác **Epsilon** nên không biết trước được cụ thể số lần lặp, do đó ta phải dùng vòng lặp **while** hoặc **do...while**. Có nghĩa là phải lặp cho tới khi $t=4/(2*i+1) \leq \text{Epsilon}$ thì dừng.

Bài tập 3.13: Viết chương trình nhập vào số nguyên N. In ra màn hình tất cả các ước số của N.

Ý tưởng:

Cho biến i chạy từ 1 tới N. Nếu $N \text{ MOD } i=0$ thì viết i ra màn hình.

Bài tập 3.14: Viết chương trình tìm USCLN và BSCNN của 2 số a, b được nhập vào từ bàn phím.

Ý tưởng:

- Tìm USCLN: Lấy số lớn trừ số nhỏ cho đến khi $a=b$ thì dừng. Lúc đó: $\text{USCLN}=a$.
- $\text{BSCNN}(a,b) = a*b \text{ DIV } \text{USCLN}(a,b)$.

Bài tập 3.15: Viết chương trình tìm các số có 3 chữ số \overline{abc} sao cho: $\overline{abc} = a^3 + b^3 + c^3$.

Ý tưởng:

Dùng phương pháp vét cạn. Ta biết rằng: a có thể có giá trị từ $1 \rightarrow 9$ (vì a là số hàng trăm), b,c có thể có giá trị từ $0 \rightarrow 9$. Ta sẽ dùng 3 vòng lặp **for** lồng nhau để duyệt qua tất cả các trường hợp của a,b,c.

Ứng với mỗi bộ abc, ta sẽ kiểm tra: Nếu $100.a + 10.b + c = a^3 + b^3 + c^3$ thì in ra bộ abc đó.

Bài tập 3.16: Viết chương trình nhập vào số tự nhiên N rồi thông báo lên màn hình số đó có phải là số nguyên tố hay không.

Ý tưởng:

N là số nguyên tố nếu N không có ước số nào từ $2 \rightarrow N/2$. Từ định nghĩa này ta đưa ra giải thuật:

- Đếm số ước số của N từ 2 \rightarrow N/2 lưu vào biến d.
- Nếu d=0 thì N là số nguyên tố.

Bài tập 3.17: Số hoàn thiện là số tự nhiên có tổng các ước của nó (không kể chính nó) bằng chính nó. Viết chương trình kiểm tra xem một số được nhập vào từ bàn phím có phải là số hoàn thiện hay không? Ví dụ: 6, 28 là các số hoàn thiện.

Gợi ý:

- Tính tổng các ước số của N từ 1 \rightarrow N/2 lưu vào biến S.
- Nếu S=N thì N là số hoàn thiện.

Bài tập 3.18: Viết chương trình nhập vào số tự nhiên N rồi thông báo lên màn hình số đó có bao nhiêu chữ số và tổng của các chữ số của N.

Bài tập 3.19: Viết chương trình để tìm lời giải cho bài toán sau:

Trong giỏ vừa thỏ vừa gà,
Một trăm cái cẳng, bốn ba cái đầu.
Hỏi có mấy gà, mấy thỏ?

Bài tập 3.20: Viết chương trình để tìm lời giải cho bài toán sau:

Trăm trâu trăm bó cỏ, bó lại cho tròn
Trâu đứng ăn năm, trâu nằm ăn ba
Năm trâu nghé ăn một.
Hỏi có bao nhiêu trâu đứng, trâu nằm, trâu nghé?

Bài tập 3.21: Viết chương trình nhập vào các số nguyên từ bàn phím cho đến khi nào gặp số nguyên tố thì kết thúc nhập. Tính tổng các số chẵn và trung bình cộng các số lẻ vừa được nhập vào.

Bài tập 3.22: Viết chương trình in ra màn hình tất cả các số nguyên tố từ 2 đến N. Với N được nhập từ bàn phím.

Bài tập 3.23: Viết chương trình phân tích một số ra thừa số nguyên tố. Ví dụ: N=100 sẽ in ra màn hình:

```
100 | 2
50  | 2
25  | 5
5   | 5
1   |
```

CHƯƠNG 4: HÀM

4.1. KHÁI NIỆM VỀ HÀM

Hàm là một bộ phận quan trọng trong quá trình phát triển chương trình. Hàm là một công cụ để thực hiện việc modul hoá chương trình. Trong ngôn ngữ C, một hàm có các đặc trưng sau:

- Có thể nằm ngay trong module văn bản chính, hoặc được đưa vào từ các thư viện được khai báo bằng các câu lệnh `#include` hoặc được biên dịch riêng rẽ.
- Hàm được gọi từ chương trình chính, từ một hàm khác, hoặc từ chính nó.
- Hàm có thể nhận hay không nhận các đối số và có thể có giá trị trả về hoặc không có.

Trong C, không cho phép các hàm định nghĩa lồng nhau, nhưng một hàm có thể gọi nhiều hàm khác thực hiện.

4.2. XÂY DỰNG HÀM

Một hàm được xây dựng theo cú pháp sau:

```
<Kiểu dữ liệu>  tên_hàm ( [ <Danh sách đối số> ] )  
{  
    <Thân hàm>;  
}
```

Giải thích:

- <Kiểu dữ liệu>: thuộc kiểu vô hướng hoặc các kiểu được định nghĩa.
- <Danh sách đối số>: cần khai báo kiểu dữ liệu cụ thể cho từng đối số. Khi các đối số có cùng kiểu thì cũng không được viết gộp lại.

Ví dụ:

```
void func(int a,b)  // không hợp lệ  
void func(int a, int b) // hợp lệ
```

- <Thân hàm>: bao gồm các khai báo biến cục bộ và các câu lệnh. Nếu hàm có trả về giá trị duy nhất thì trong thân hàm phải có câu lệnh **return** <biểu thức>;

Ví dụ 1: Viết hàm tính x^2 .

```
#include <stdio.h>  
#include <conio.h>  
int sqr( int x )  
{  
    return x*x;
```

```
}  
void main()  
{  
    int a;  
    printf("\nNhap a ="); scanf("%d",&a);  
    printf("\n%d binh phuong = %d", a, sqr(a));  
    getch();  
}
```

Ví dụ 2: Chương trình sau **không thể** hoán vị hai số x, y mặc dù cú pháp là đúng:

```
#include <stdio.h>  
#include <conio.h>  
void swap(int a, int b)  
{  
    int temp = a;  
    a = b;  
    b = temp;  
}  
void main()  
{  
    int x, y;  
    x = 10; y = 30;  
    printf("Trước khi gọi hàm x=%d, y=%d", x, y);  
    swap(x, y);  
    printf("Sau khi thay đổi x=%d, y=%d", x, y);  
    getch();  
}
```

Trước khi gọi hàm swap: $x=10, y=30$.

Sau khi gọi hàm swap: $x=10, y=30$.

Hàm swap ở trên không thực hiện được việc hoán vị hai số x, y .

✎ Truyền theo địa chỉ (theo con trỏ): Tận dụng một đặc tính của các đối số trong các hàm của C khi chúng là các con trỏ (con trỏ là một biến chứa địa chỉ của một biến khác), nó không thay đổi giá trị các con trỏ mà chỉ thay đổi các giá trị mà chúng trỏ đến nếu có các thao tác nhằm thay đổi các giá trị đó.

Với cách viết hàm **swap()** như ví dụ 2 thì không thể hoán đổi được giá trị của 2 đối tượng truyền vào, do đó phải sửa lại hàm swap() như sau:

```
#include <stdio.h>
#include <conio.h>
void swap( int *a, int *b )
{
    int temp = *a;
    *a = *b;
    *b = temp;
}
void main()
{
    int x = 10, y = 30;
    printf("Truoc khi hoan doi x=%d, y=%d", x, y);
    swap(&x, &y);
    printf("Sau khi hoan doi x=%d, y=%d", x, y);
    getch();
}
```

Kết quả:

Trước khi đổi x=10, y=30

Sau khi đổi x=30, y=10

☛***Chú ý:** Với C++, có thêm một cách viết nữa, đó là khai báo theo địa chỉ.

```
void swap( int &a, int &b )
{
    int temp = a;
    a = b;
    b = temp;
}
```

Khi đó, trong lời gọi hàm chỉ gọi **swap(x, y);** là được.

Ví dụ 3: Viết hàm để tìm điểm đối xứng của điểm (x,y) qua gốc tọa độ.

Ý tưởng: Vì bài toán này trả về tọa độ điểm đối xứng (xx,yy) gồm 2 giá trị nên kết quả không thể trả về cho tên hàm được mà phải trả về thông qua 2 đối số của hàm, do đó có thể thiết kế hàm như sau:

```
void doixung(int x,int y,int &xx,int &yy)
{
    xx=-x;
    yy=-y;
}
```

4.3. PHẠM HOẠT ĐỘNG CỦA BIẾN

Biến cố định (fixed variable) là biến có một vị trí không thay đổi trong vùng nhớ, ngược lại **biến tự động** (automatic variable) là biến mà vùng nhớ lưu trữ nó được cấp phát một cách tự động trong một thời gian nào đó khi chương trình thực hiện. Nói cách khác, biến cố định có vùng bộ nhớ được cấp phát ngay từ khi chương trình bắt đầu khởi động cho đến khi kết thúc chương trình, còn biến tự động được cấp phát bất kỳ khi nào trong quá trình chương trình thực hiện trong phạm vi khối lệnh chứa biến đó. Một khi chương trình ra khỏi phạm vi của biến tự động, trình biên dịch sẽ giải phóng bộ nhớ của các biến tự động để dành không gian cho các biến tự động khác, nếu chương trình lại vào thực hiện trong phạm vi của biến này thì nó sẽ được cấp phát ở một địa chỉ mới.

Biến cục bộ (local variables): Phạm vi hoạt động của biến được giới hạn trong một khối (block), mặc định là biến tự động.

☛***Chú ý:** Có thể tạo ra một biến tự động nhưng cho chúng cố định bằng cách dùng từ khoá **static** trong khai báo.

Ví dụ:

```
void inc()
{
    int j=1;
    static int k=1;
    j++;
    k++;
    printf("j: %d   k: %d\n", j, k);
}

void main()
{
    inc();
    inc();
    inc();
}
```

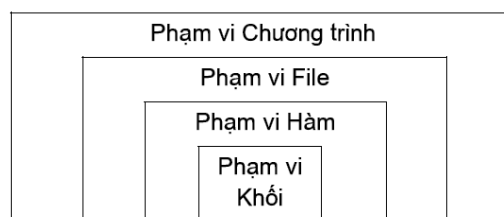
Khi chạy chương trình sẽ cho kết quả:

```
j: 2   k: 2
j: 2   k: 3
j: 2   k: 4
```

Phạm vi của một biến xác định một vùng mà trong đó, ta có thể truy xuất nó qua tên biến. Có 4 loại phạm vi: chương trình, file, hàm và khối.

- **Phạm vi chương trình:** các *biến cố định* có phạm vi hoạt động trong toàn bộ chương trình thường được tham chiếu như các *biến toàn cục (global variables)*.
- **Phạm vi file:** các biến hoạt động từ khi được khai báo cho đến cuối file.
- **Phạm vi hàm:** hoạt động từ đầu hàm cho đến cuối hàm.
- **Phạm vi khối:** các biến hoạt động từ khi khai báo cho đến cuối khối mà trong đó nó đã được khai báo. Một khối (block) là bất kỳ được đóng bởi cặp { }. Điều này cũng bao gồm các câu lệnh phức hợp như các thân hàm.

Bốn loại phạm vi này được sắp xếp có tính thừa kế (xem hình). Một biến có phạm vi chương trình thì hoạt động trong mọi file, mọi hàm và mọi khối. Tương tự, một biến có phạm vi file thì có tác dụng trong tất cả các hàm và khối của file đó nhưng không hoạt động được trong những file khác của chương trình. Các biến trong phạm vi khối là trường hợp bị giới hạn nhiều nhất và chỉ hoạt động được trong phạm vi khối đó.

Sau đây là đoạn chương trình minh họa cho phạm vi các biến khi khai báo:

```

int i;          /* Phạm vi chương trình */
static int j    /* Phạm vi file */
func(int k )    /* Phạm vi hàm */
{
  ...
  if (B)
  {
    int m;      /* Phạm vi khối */
    ...
  }
  .
  .

```

Chú ý: các tham số của hàm có phạm vi khối.

Ngôn ngữ C cho phép có hai biến cùng tên nhưng ở 2 khối khác nhau và mỗi biến chỉ hoạt động trong phạm vi khối mà mình được khai báo.

Cũng có thể khai báo các biến có cùng tên nhưng phải khác phạm vi của nhau hoặc ngay cả khi các phạm vi bao nhau. Trong trường hợp này, các biến có phạm vi hẹp hơn sẽ được thực hiện trước ở khối đó, và chương trình dịch sẽ tạm thời “ẩn” các biến ở các phạm vi lớn hơn.

Ví dụ:

```
#include <stdio.h>
int j=10;      /* Phạm vi chương trình */
void Vidu()
{
    int j;      /* Phạm vi khối */
    for(j=0; j<4; j++)
        printf("\nj: %d", j);
}

void main()
{
    Vidu();
    printf("\nj: %d", j);
}
```

Kết quả:

```
j : 0
j : 1
j : 2
j : 3
j : 10
```

Biến j với phạm vi chương trình vẫn có giá trị là 10.

4.4. HÀM ĐỆ QUY

4.4.1. Khái niệm đệ qui

Một hàm có thể gọi một hàm khác vào làm việc. Nếu như hàm đó ***gọi lại chính nó*** thì được gọi là sự đệ qui.

4.4.2. Phương pháp thiết kế hàm đệ qui

- Tham số hóa bài toán
- Tìm trường hợp suy biến.
- Phân tích các trường hợp chung (đưa về các bài toán cùng loại nhưng với phạm vi nhỏ hơn).

Ví dụ 1: Viết hàm đệ qui để tính $n! = 1.2...n$.

- Tham số hóa: $n! = GT(n)$.
- $GT(0) = 1$ (trường hợp suy biến)

- $GT(n) = n * GT(n-1)$ (trường hợp chung)

```
int GT(int n)
{
    if (n == 0) return 1;
    else return n * GT(n-1);
}
```

Ví dụ 2: Viết hàm in ra biểu diễn nhị phân của một số nguyên dương n.

- Tham số hóa: Bin(n).
- $n=0$ kết thúc (trường hợp suy biến)
- $n>0$: lưu lại **printf("%d",n%2)** và thực hiện tiếp **Bin(n/2)** (trường hợp chung)

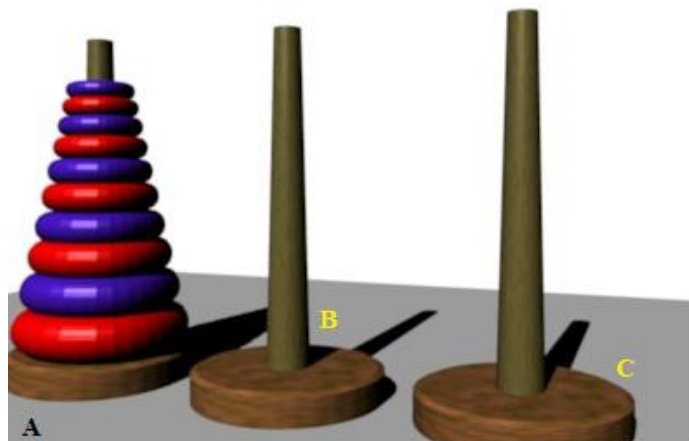
```
void Bin(int n)
{
    if (n > 0)
    {
        bin(n/2)
        printf("%d", n%2);
    }
}
```

Ví dụ 3: Bài toán tháp Hà Nội. Đây là bài toán mang tính chất một trò chơi, nội dung như sau:

➤ Có n đĩa với kích thước nhỏ dần xếp chồng lên nhau xuyên qua một cọc. Đĩa to dưới, đĩa nhỏ trên.

➤ Có 3 cọc A, B, C. Yêu cầu bài toán: Chuyển chồng đĩa từ cọc A sang cọc C với điều kiện sau:

1. Mỗi lần chỉ được chuyển một đĩa.
2. Không được đặt đĩa to ở trên, đĩa nhỏ ở dưới.
3. Được phép sử dụng cọc B làm cọc trung gian để trung chuyển.

Bước 1: Tham số hóa bài toán.

Gọi hàm **ThapHN**(*n, A, B, C*) là hàm chuyển *n* đĩa từ cọc A sang cọc C (lấy cọc B làm trung gian).

Bước 2: Trường hợp suy biến

Với $n = 1$: Chuyển đĩa từ cọc A sang cọc C là xong.

Bước 3: Phân tích trường hợp tổng quát.

* Xét trường hợp $n=2$: chỉ cần thực hiện 3 phép chuyển:

- Chuyển đĩa thứ nhất từ cọc A sang cọc B: ThapHN(1,A,C,B);
- Chuyển đĩa thứ hai từ cọc A sang cọc C: ThapHN(1,A,B,C);
- Chuyển đĩa thứ nhất từ cọc B sang cọc C: ThapHN(1,B,A,C);

* Tổng quát hóa với $n \geq 2$: Ta xem ($n-1$) đĩa ở trên đóng vai trò như 1 đĩa thì có thể hình dung đang có 2 đĩa trên cọc A. Nếu mô phỏng như trường hợp $n = 2$ thì giải thuật chuyển như sau:

- Chuyển ($n-1$) đĩa từ cọc A sang cọc B: ThapHN($n-1$,A,C,B);
- Chuyển 1 đĩa từ cọc A sang cọc C: ThapHN(1,A,B,C);
- Chuyển ($n-1$) đĩa từ cọc B sang cọc C: ThapHN($n-1$,B,A,C);

Như vậy, bài toán tháp Hà Nội có thể cài đặt như sau:

```
#include <iostream.h>
#include <conio.h>

void ThapHN(int n, char A, char B, char C)
{
    if(n==1)
        cout<<"\nChuyen dia tu "<<A<<" qua "<<C;
    else
    {
        ThapHN(n-1, A, C, B);
        ThapHN(1, A, B, C);
        ThapHN(n-1, B, A, C);
    }
}

void main()
{
    clrscr();
    int n;
    cout<<"\nNhap so dia: "; cin>>n;
    ThapHN(n, 'A', 'B', 'C');
    getch();
}
```

4.5. MACRO

Macro là tên được kết nối với một chuỗi ký tự (được gọi là thân macro). Tên của macro thường được biểu diễn bởi các ký tự in hoa. Điều này giúp người lập trình dễ dàng phân biệt tên các macro với tên các biến và hàm (thường dùng các ký tự in thường).

Việc định nghĩa một Macro được thực hiện theo cú pháp tổng quát sau:

#define Tên_Macro (Danh sách các tham số) <Thân Macro>

Ví dụ 1: Định nghĩa Macro để tính x^2 .

```
#include <iostream.h>
#include <conio.h>

#define SQR(x) ((x)*(x))

void main()
{
    clrscr();
    int x;
    cout<<"\nNhap x = "; cin>>x;
    cout<<"\n"<<x<<" bình phương = "<<SQR(x) ;
    getch();
}
```

Ví dụ 2: Định nghĩa Macro để tìm giá trị lớn nhất trong hai số a,b.

```
#include <iostream.h>
#include <conio.h>

#define MAX(a,b) ((a)>(b)?(a):(b))

void main()
{
    clrscr();
    int a,b;
    cout<<"\nNhap a = "; cin>>a;
    cout<<"\nNhap b = "; cin>>b;
```

```
cout<<"\nSo lon nhat trong hai so la "<<MAX(a,b) ;
getch();
}
```

Nhận xét:

Macro và hàm tương tự nhau theo cách biểu diễn một tập các phép toán thông qua một tên đơn giản. Sau đây là một số ưu và nhược điểm khi sử dụng macro so với hàm:

Ưu điểm:

1. Macro thực hiện nhanh hơn hàm.
2. Số các đối số của macro tự động được kiểm tra để phù hợp với định nghĩa.
3. Không có sự ràng buộc về kiểu được thay thế, vì vậy một macro có thể phục vụ cho nhiều kiểu dữ liệu.

Nhược điểm:

1. Các đối số của macro được đánh giá lại tại mỗi lần tính toán trong thân macro, và ở đây sẽ gây ra hiệu ứng lè.

Ví dụ: Sử dụng macro MAX() ở trên ta có câu lệnh gán

```
a = MAX(b++, c);
```

thì bộ tiền biên dịch sẽ dịch nó thành

```
a = ((b++) < (c) ? (b++) : (c));
```

Với b=7, c=5 thì a = 8 nhưng nếu dùng hàm thì a = 7.

2. Đối với hàm, thân hàm được biên dịch một lần vì vậy các lời gọi nhiều lần với cùng một hàm có thể chia sẻ cùng đoạn mã mà không cần lặp lại tại mỗi lần gọi hàm. Còn với macro, chúng sẽ được đánh giá tại mỗi nơi nó xuất hiện trong chương trình, vì vậy một chương trình với **một số lượng lớn các macro** có thể chậm hơn một chương trình dùng các hàm thay thế cho macro.
3. Rất khó khăn để gỡ rối (debug) các chương trình có mã nguồn chứa các macro vì chương trình sẽ dịch theo một cách khác, tạo ra các mã đối tượng tách rời với mã nguồn.

BÀI TẬP

Bài tập 4.1: Viết hàm tìm số lớn nhất của hai số thực x,y.

Bài tập 4.2: Viết hàm để đổi chữ cái hoa c thành chữ thường.

Bài tập 4.3: Viết hàm để kiểm tra số nguyên dương n có phải là số nguyên tố hay không?

Bài tập 4.4: Viết hàm để tính giá trị x^n với x là số thực, n là số nguyên dương.

Bài tập 4.5: Viết hàm **void KHUNG(int x1,int y1,int x2,int y2)** để vẽ một khung hình chữ nhật có đỉnh trên bên trái là (x1,y1) và đỉnh dưới bên phải là (x2,y2).

Ý tưởng:

Dùng các ký tự mở rộng trong bảng mã ASCII: | (#179), —(#196), ⌈(#218), ⌋(#192), ⌌(#191), ⌑(#217).

Bài tập 4.6: Viết hàm **void PHANTICH(int n)** để phân tích số nguyên n ra thừa số nguyên tố.

Bài tập 4.7: Viết hàm **float Max(float a,float b,float c)** để tìm giá trị lớn nhất của 3 số thực a, b và c.

Bài tập 4.8: Viết hàm để kiểm tra số nguyên n có phải là số hoàn thiện hay không?

Bài tập 4.9: Viết hàm **void FILL(int x1,int y1,int x2,int y2, char ch)** để tô một vùng màn hình hình chữ nhật có đỉnh trên bên trái là (x1,y1) và đỉnh dưới bên phải là (x2,y2) bằng các ký tự ch.

Bài tập 4.10: Viết hàm để tìm ước chung lớn nhất của hai số nguyên dương a, b theo hai cách : đệ qui và không đệ qui.

Bài tập 4.11: Viết hàm để tìm bội chung nhỏ nhất của 2 số nguyên dương a và b.

Bài tập 4.12: Viết hàm để tối giản phân số a/b, với a và b là hai số nguyên.

Bài tập 4.13: Viết các hàm đệ qui và không đệ qui để tính:

$$S_1 = 1+2+3+.....+n ;$$

$$S_2 = 1+1/2 ++ 1/n ;$$

$$S_3 = 1-1/2 +.....+ (-1)^{n+1} 1/n$$

$$S_4 = 1 + \sin(x) + \sin^2(x) ++ \sin^n(x)$$

Bài tập 4.14: Viết hàm đệ quy để tính C_n^k biết :

$$C_n^n = 1, C_n^0 = 1, C_n^k = C_{n-1}^{k-1} + C_{n-1}^k.$$

Bài tập 4.15: Cho m, n nguyên dương. Viết hàm đệ quy tính:

$$A(m,n) = \begin{cases} n+1, & m=0 \\ A(m-1,1), & n=0 \\ A(m-1, A(m,n-1)), & m>0 \wedge n>0 \end{cases}$$

Bài tập 4.16: Viết hàm đệ qui để tính số hạng thứ n của dãy Fibonacci:

$$F(n) = \begin{cases} 1, & n=1 \vee n=2 \\ F(n-1) + F(n-2), & n>2 \end{cases}$$

Bài tập 4.17: Viết hàm để in ra màn hình số đảo ngược của một số nguyên cho trước theo 2 cách: đệ qui và không đệ qui.

Bài tập 4.18: Xây dựng thư viện để chứa tất cả các hàm ở các bài tập trên.

CHƯƠNG 5: MẢNG VÀ CON TRỎ

5.1. MẢNG MỘT CHIỀU

5.1.1. Khai báo mảng

**<Kiểu> <Tên_biến> [<Số_phần_tử>]
[={ <Các_giá_trị_khởi_tạo>}];**

Ví dụ:

```
float a[3];  
char b[100];  
int x[4]={2,5,-8,6}  
char c[] = {'a', 'b', 'c', 'd'};
```

Chú ý:

- Chỉ số của mảng được đánh từ 0, tức là nếu khai báo một mảng 3 phần tử thì các phần tử sẽ được tạo ra là a[0], a[1] và a[2].
- Các phần tử của mảng có địa chỉ liên tiếp nhau trong bộ nhớ. Tên mảng biểu thị địa chỉ phần tử đầu của mảng. Như vậy ta có a = &a[0].

5.1.2. Xuất nhập trên dữ liệu kiểu mảng

- Để truy cập đến phần tử thứ k trong mảng một chiều A, ta sử dụng cú pháp: A[k].
- Có thể sử dụng các hàm **printf()**/**scanf()** hoặc **cout/cin** đối với các biến kiểu mảng.

Ví dụ: Nhập vào một dãy n số nguyên. Tính và in ra màn hình tổng của các phần tử trong mảng.

```
#include <iostream.h>  
#include <conio.h>  
  
void Nhap(int &n,int a[])  
{  
    cout<<"Nhap so phan tu cua mang: ";  
    cin>>n;  
    for(int i=0;i<n;i++)  
    {  
        cout<<"a["<<i+1<<"]="";  
        cin>>a[i];  
    }  
}
```

```
void InMang(int n,int a[])
{
    for(int i=0;i<n;i++)
        cout<<a[i]<<" ";
    cout<<"\n";
    getch();
}

int Tong(int n,int a[])
{
    int s=0;
    for(int i=0;i<n;i++) s+=a[i];
    return s;
}

void main()
{
    int n,a[50];
    Nhap(n,a);
    InMang(n,a);
    cout<<"Tong cac phan tu cua mang: "<<Tong(n,a);
    getch();
}
```

5.2. MẢNG HAI CHIỀU

5.2.1. Khai báo mảng 2 chiều

<Kiểu> <Tên_biến_mảng> [Số_dòng][số_cột];

Ví dụ:

```
float a[3][4];
int b[10][10];
```

5.2.2. Truy cập mảng 2 chiều

Để truy cập đến phần tử [i,j] (dòng i cột j) trong mảng hai chiều M, ta sử dụng cú pháp: M[i][j].

Ví dụ: Nhập vào mảng 2 chiều m dòng, n cột. Tính và in ra màn hình tổng các phần tử lớn nhất của mỗi dòng.

```
#include <iostream.h>
#include <conio.h>

#define MaxM 10
#define MaxN 10
```

```
void Nhap(int &m,int &n,int a[MaxM][MaxN])
{
    cout<<"So dong: "; cin>>m;
    cout<<"So cot: "; cin>>n;
    for(int i=0;i<m;i++) //dong
        for(int j=0;j<n;j++) //cot
        {
            cout<<"a["<<i<<" "<<j<<"]="";
            cin>>a[i][j];
        }
}

void InMang(int m,int n,int a[MaxM][MaxN])
{
    for(int i=0;i<m;i++) //số dòng
    {
        for(int j=0;j<n;j++) //số cột
            printf("%4d",a[i][j]);
        cout<<"\n";
    }
    getch();
}

int Tong(int m,int n,int a[MaxM][MaxN])
{
    int s=0;
    for(int i=0;i<m;i++) //duyet qua từng dòng
    {
        //tim phần tử lớn nhất của dòng i
        int max=a[i][0];
        for(int j=1;j<n;j++) //duyet qua n phần tử của dòng i
            if(max<a[i][j]) max=a[i][j];
        //cong vao bien s
        s+=max;
    }
    return s;
}

void main()
{
    int m,n,a[MaxM][MaxN];
    Nhap(m,n,a);
    InMang(m,n,a);
    cout<<"Tong max: "<<Tong(m,n,a);
    getch();
}
```

}

5.3. CON TRỎ

5.3.1. Khái niệm con trỏ

Con trỏ là một biến chứa địa chỉ của một vùng nhớ hoặc một biến khác.

Ví dụ:

```
int i, j, *p; // p là con trỏ trỏ đến một số nguyên
i = 5;
p = &i;       // p chứa địa chỉ của biến i
j = *p;       // j chứa giá trị tại vùng nhớ do p trỏ tới: j = 5.
*p = j+2;     // vùng nhớ do p trỏ tới chứa giá trị j+2, tức lúc này i = j+2 = 7
```

5.3.2. Con trỏ và mảng

Con trỏ thường được dùng để xử lý mảng.

Ví dụ: Ta có các khai báo sau:

```
int a[10];
int *p;
```

Với các khai báo trên, có thể gán:

p = a; //cho con trỏ *p* trỏ đến đầu mảng *a* \Leftrightarrow **p = &a[0].**

và các cách viết sau là tương đương:

```
*p           $\Leftrightarrow$  a[0]
*(p + i)     $\Leftrightarrow$  a[i]
p + i        $\Leftrightarrow$  &a[i]
p = p + 4    $\Leftrightarrow$  *pa = a[4]
a[i]         $\Leftrightarrow$  *(a + i)
```

Các cách viết trên là cách khai thác mảng thông qua con trỏ. Mặt khác, có thể khai thác con trỏ thông qua mảng:

p[i] thay cho *(p + i)

Tức là lúc này *p* đóng vai trò như một mảng.

Chú ý:

- *Khi khai báo mảng:* địa chỉ của mảng được cấp rõ ràng và đủ kích thước, địa chỉ này không thay đổi. Tên mảng được xem như là một con trỏ hằng trỏ đến vị trí đầu tiên của mảng.

□ *Khi khai báo con trỏ*: biến con trỏ phải được gán cho một địa chỉ cụ thể.

Ví dụ:

```
int a[10];
```

$a[i] = 0$; hoặc $*(a + i) = 0$; là hoàn toàn hợp lệ

Còn

```
int *p;
```

$p[i] = 0$; hoặc $*(p + i) = 0$; là vô nghĩa vì *p chưa được gán địa chỉ của một đối tượng* cụ thể nào cả.

BÀI TẬP

Bài tập 5.1: Viết chương trình tìm giá trị lớn nhất của một mảng số nguyên gồm N phần tử.

Ý tưởng:

- Cho số lớn nhất là số đầu tiên: $Max = a[0]$.
- Duyệt qua các phần tử $a[i]$, với i chạy từ 1 tới N-1:

Nếu $a[i] > Max$ thì thay $Max = a[i]$;

Bài tập 5.2: Viết chương trình tính tổng bình phương của các số âm trong một mảng gồm N phần tử.

Ý tưởng:

Duyệt qua tất cả các phần tử $A[i]$ trong mảng: Nếu $A[i] < 0$ thì cộng dồn $(A[i])^2$ vào biến S.

Bài tập 5.3: Viết chương trình nhập vào một mảng A gồm N số nguyên và nhập thêm vào một số nguyên X. Hãy kiểm tra xem phần tử X có trong mảng A hay không?

Ý tưởng:

Dùng thuật toán tìm kiếm tuần tự. So sánh x với từng phần tử của mảng A. Thuật toán dừng lại khi $x=A[i]$ hoặc $i=N$.

Nếu $x=A[i]$ thì vị trí cần tìm là i, ngược lại thì kết quả tìm là -1 (không tìm thấy).

Bài tập 5.4: Giả sử mảng A đã được sắp xếp theo thứ tự tăng dần. Viết hàm để kiểm tra xem phần tử X có trong mảng A hay không?

Ý tưởng:

Dùng giải thuật tìm kiếm nhị phân. So sánh x với phần tử ở giữa mảng $A[giua]$. Nếu $x=A[giua]$ thì dừng (vị trí cần tìm là chỉ số của phần tử giữa của mảng). Ngược lại, nếu $x > A[giua]$ thì tìm ở đoạn sau của mảng $[giua+1, cuoi]$, ngược lại thì tìm ở đoạn đầu của mảng $[dau, giua-1]$.

Bài tập 5.5: Giải phương trình $f(x) = a_0 + a_1x + a_2x^2 + \dots + a_nx^n = 0$ trên đoạn $[a,b]$ bằng phương pháp chia nhị phân.

Ý tưởng:

Giả sử cần tìm nghiệm của phương trình $f(x)=0$ trên đoạn $[a,b]$ với $y=f(x)$ đồng biến và đơn trị trên đoạn $[a,b]$. Phương pháp giải như sau:

Gọi m là trung điểm của đoạn $[a,b]$. Nếu $f(m)*f(a)<0$ thì giới hạn đoạn tìm nghiệm thành $[a,m]$. Tương tự đối với đoạn $[m,b]$. Quá trình này lặp lại cho đến khi $f(m)<\epsilon$, lúc này ta có 1 nghiệm gần đúng $x = m$.

Ta có thể dùng mảng một chiều để lưu trữ các hệ số a_i của đa thức.

Bài tập 5.6: Cho một mảng số nguyên gồm n phần tử. Tìm dãy con gồm m phần tử ($m \leq n$) sao cho dãy con này có tổng lớn nhất. (Dãy con là dãy các phần tử liên tiếp nhau trong mảng).

Bài tập 5.7: Viết chương trình nhập vào một dãy n số thực và một số thực x . Thông báo lên màn hình số lượng các phần tử trong dãy bằng x và vị trí của chúng.

Bài tập 5.8: Nhập vào một mảng n số nguyên.

a/ Sắp xếp lại mảng theo thứ tự giảm dần.

b/ Nhập vào một số nguyên x từ bàn phím. Chèn số đó vào mảng sao cho mảng vẫn có thứ tự giảm dần. (không được xếp lại mảng)

Gợi ý:

- Tìm vị trí cần chèn: i .
- Đẩy các phần tử từ vị trí i tới n sang phải một vị trí.
- Gán: $A[i]=x$;

Bài tập 5.9: Cho 2 mảng số nguyên: Mảng A có m phần tử, mảng B có n phần tử.

a/ Sắp xếp lại các mảng đó theo thứ tự giảm dần.

b/ Trộn 2 mảng đó lại thành mảng C sao cho mảng C vẫn có thứ tự giảm dần (Không được xếp lại mảng C).

Gợi ý:

- Dùng 2 chỉ số i, j để duyệt qua các phần tử của 2 mảng A, B và k là chỉ số cho mảng C .

- Trong khi ($i < m$) và ($j < n$) thì:

*/*Tức trong khi cả 2 dãy A, B đều chưa duyệt hết */*

+ Nếu $A[i] > B[j]$ thì: $C[k]=A[i]$; $i=i+1$;

+ Ngược lại: $C[k]=B[j]$; $j=j+1$;

- Nếu dãy nào hết trước thì đem phần còn lại của dãy kia bổ sung vào cuối dãy C .

Bài tập 5.10: Viết chương trình để kiểm tra một dãy các số nguyên được nhập vào từ bàn phím đã được sắp theo thứ tự tăng dần hay chưa theo 2 cách: Đề qui và không đề qui.

Gợi ý:

- Nếu dãy có 1 phần tử thì dãy tăng dần.
- Ngược lại:
 - + Nếu $A[n-1] > A[n]$ thì dãy không tăng dần.
 - + Ngược lại: Gọi đề qui với dãy có $n-1$ phần tử (bỏ bớt đi phần tử cuối cùng).

Bài tập 5.11: Viết chương trình nhập vào 2 mảng số nguyên A, B đại diện cho 2 tập hợp (không thể có 2 phần tử trùng nhau trong một tập hợp). Trong quá trình nhập, phải kiểm tra: nếu phần tử vừa nhập vào đã có trong mảng thì không bổ sung vào mảng.

- a/ In ra màn hình hợp của 2 tập hợp A, B.
- b/ In ra màn hình hiệu của 2 tập hợp A, B.

Gợi ý:

- a/ - In ra màn hình tất cả các phần tử của tập hợp A.
 - Duyệt qua tất cả các phần tử $b_i \in B$. Nếu $b_i \notin A$ thì in b_i ra màn hình.
- b/ Duyệt qua tất cả các phần tử $a_i \in A$. Nếu $a_i \notin B$ thì in a_i ra màn hình.

Bài tập 5.12: Viết chương trình tính tổng của 2 đa thức $h(x) = f(x) + g(x)$. Trong đó, mỗi đa thức có dạng: $a_0 + a_1x + a_2x^2 + \dots + a_nx^n$.

Gợi ý:

Dùng các mảng A, B, C để lưu trữ các hệ số a_i của các đa thức $f(x)$, $g(x)$ và $h(x)$.

Bài tập 5.13: Viết chương trình nhập vào 2 dãy số nguyên $(a)_n$ và $(b)_m$, $m \leq n$. Kiểm tra xem dãy $\{b\}$ có phải là dãy con của dãy $\{a\}$ không?

Bài tập 5.14: Viết chương trình nhập vào một dãy số nguyên a_1, a_2, \dots, a_n . Tìm trong dãy $\{a\}$ một dãy con tăng dần dài nhất (có số phần tử lớn nhất) và in ra màn hình dãy con đó.

Bài tập 5.15: Viết chương trình tìm ma trận chuyển vị của ma trận A.

Ý tưởng:

Dùng mảng 2 chiều để lưu trữ ma trận. Gọi B là ma trận chuyển vị của ma trận A, ta có: $B_{ij} = A_{ji}$.

Bài tập 5.16: Cho một mảng 2 chiều A cấp $m \times n$ gồm các số nguyên và một số nguyên x. Viết chương trình thực hiện các công việc sau:

- a/ Đếm số lần xuất hiện của x trong A và vị trí của chúng.
- b/ Tính tổng các phần tử lớn nhất của mỗi dòng.

Bài tập 5.17: Viết chương trình tính tổng và tích 2 ma trận vuông A, B cấp n.

1 2 1

1 3 3 1

1 4 6 4 1

Ý tưởng:

Tam giác Pascal được tạo ra theo qui luật sau:

- + Mỗi dòng đều bắt đầu và kết thúc bởi số 1.
- + Phần tử thứ j ở dòng i nhận được bằng cách cộng 2 phần tử thứ $j-1$ và j ở dòng thứ $i-1$: $a(i,j) = a(i-1,j-1) + a(i-1,j)$.

CHƯƠNG 6: CHUỖI KÝ TỰ

6.1. KHÁI NIỆM

- Chuỗi ký tự là mảng 1 chiều của các ký tự, kết thúc bằng ký tự **NULL** có mã là **'\0'**.
- Hằng chuỗi là dãy ký tự được đặt trong cặp dấu nháy kép "...". Một hằng chuỗi là một mảng ký tự, trình biên dịch sẽ tự động thêm vào cuối một ký tự NULL để làm dấu kết thúc chuỗi.

Ví dụ: Chuỗi "abcd" được xem như mảng một chiều kích thước 5 bytes, byte thứ năm chứa ký tự '\0' như sau :

A	b	c	d	\0
---	---	---	---	----

6.2. KHAI BÁO VÀ KHỞI GÁN CHUỖI

Một chuỗi được khai báo giống như một mảng kiểu char.

Ví dụ: `char s1[255];`

Cũng có thể khởi động một mảng kiểu char bằng một hằng chuỗi.

Ví dụ: `char s2[] = "Dai hoc Duy Tan";` (1)

Và cũng có thể khởi động một con trỏ char bằng một hằng chuỗi.

Ví dụ: `char *s3 = "Da Nang";` (2)

Chú ý hai trường hợp sau:

```
char s[5] = "Truong"; // Không đủ chỗ
```

```
char s[6] = "Truong"; // Thiếu chỗ cho ký tự NULL
```

Đối với hai cách khai báo chuỗi (1) và (2) thì độ dài của chuỗi là không xác định, C sẽ lấy độ dài của hằng chuỗi ở vế phải để định độ dài cho hai biến s2, s3.

6.3. PHÉP GÁN CHUỖI

Vì chuỗi được khai báo giống như mảng nên việc gán giá trị cho nó không giống như các biến thông thường mà phải thông qua hàm **strcpy()** với cú pháp như sau:

```
char * strcpy(char *s1, const char *s2);
```

Khi hàm kết thúc, chuỗi s1 sẽ nhận giá trị của chuỗi s2.

Chú ý: Nếu độ dài của s2 lớn hơn độ dài của s1 thì sẽ dẫn đến việc gán chuỗi sai, tốt hơn hết là độ dài của s2 không vượt quá độ dài của s1. Tuy nhiên, việc gán giá trị cho một con trỏ char thì có thể thực hiện được một cách bình thường.

Ví dụ:

```
void main()
```

```
{
    char a[10];
    char b[10]="Hello"; //Khởi gán chuỗi
    char *p1 = "10 spaces";
    char *p2;

    a="not OK";//Không hợp lệ, phải viết strcpy(a,"not OK");
    a[5] = 'A';      /* hợp lệ */
    p1[5] = 'B';      /* hợp lệ */
    p1 = "OK";        /* hợp lệ */
    *p2 = "not OK"; /*không tương thích, sẽ có cảnh báo*/
    p2 = "OK";        // hợp lệ, p2 trở về đầu chuỗi "OK"
}
```

6.4. CHUỖI VÀ KÝ TỰ

Một điều quan trọng khi lập trình là phải phân biệt giữa hằng chuỗi và các hằng ký tự. Trong hai khai báo sau đây, 1 byte được cấp phát cho **ch** nhưng lại cấp phát 2 byte cho chuỗi “a” (một byte dành cho ký tự NULL – ‘\0’), và thành một phần bộ nhớ cấp phát cho con trỏ ps.

```
char ch = 'a'; /* 1 byte cho 'a' */
char *ps = "a";
```

Với một con trỏ **char *p** thì:

```
*p = 'a'; //hợp lệ
*p = "a"; //không hợp lệ
p = "a"; //hợp lệ
```

p = 'a';//không hợp lệ vì p là con trỏ, không phải ký tự
cũng có thể viết:

```
char *p = "string";
```

nhưng lại không thể viết:

```
*p = "string";
```

6.5. NHẬP VÀ XUẤT CHUỖI

6.5.1. Nhập chuỗi

Khi sử dụng *hàm scanf() để nhập chuỗi thì chuỗi nhập vào không được chứa ký tự trắng (space)*. C đã cung cấp thêm hàm gets() để nhập chuỗi, cú pháp như sau:

```
char * gets ( char *s );
```

Hàm gets() không giữ lại ký tự trong bộ đệm bàn phím như scanf().

6.5.2. Xuất chuỗi

Với việc xuất chuỗi ra màn hình, có thể sử dụng hàm printf() với mã định dạng %s. C cung cấp thêm hàm puts() để xuất một chuỗi lên màn hình, cú pháp như sau:

```
int puts ( const char *s );
```

Cả hai hàm này được khai báo nguyên mẫu trong **<stdio.h>** .

Ví dụ: Chương trình minh họa việc nhập/xuất chuỗi.

```
#include <stdio.h>
#include <string.h>
void main()
{
    char st[50];
    printf("\nNhap mot chuoi: "); gets(st);
    printf("\nChuoi vua nhap la: "); puts(st);
    getch();
}
```

6.6. SO SÁNH CHUỖI

Không thể so sánh trực tiếp hai chuỗi ký tự trong C, vì nó chỉ so sánh giá trị của hai con trỏ hằng là tên của hai biến chuỗi. Vì vậy, C cung cấp một số hàm so sánh chuỗi sau:

- **int strcmp (const char *s1, const char *s2);**

Hàm trả về các giá trị như sau:

- > 0: nếu s1 lớn hơn s2.
- = 0: nếu s1 bằng s2.
- < 0: nếu s1 bé hơn s2.

- **int strncmp(const char *s1,const char *s2,int n);**

Tương tự trên nhưng chỉ so sánh n ký tự đầu.

- **int stricmp (const char *s1, const char *s2);**

Tương tự strcmp() nhưng khi so sánh thì không phân biệt chữ hoa thường.

- `int strncmp(const char *s1, const char *s2, int n);`

Tương tự `strncmp()` nhưng khi so sánh thì không phân biệt chữ hoa thường.

6.7. MỘT SỐ HÀM XỬ LÝ CHUỖI

6.7.1. Các hàm trong thư viện <string.h>

- **Hàm `strlen()`**

`size_t strlen (const char * s);`

Trả về độ dài của chuỗi s (không kể ký tự null)

- **Hàm `strcpy()`**

`char * strcpy (char * s1, const char * s2);`

Copy nội dung của chuỗi s2 vào s1. Hàm trả về con trỏ trỏ đến s1.

- **Hàm `strcat()`**

`char * strcat (char * s1, const char * s2);`

Nối chuỗi s2 vào cuối chuỗi s1. Độ dài của chuỗi kết quả bằng `strlen(s1) + strlen(s2)`. Hàm trả về con trỏ trỏ đến chuỗi kết quả.

- **Hàm `strchr()`**

`char * strchr (char * s, int c);`

Hàm duyệt toàn bộ chuỗi s từ trái sang phải để tìm ký tự c xuất hiện lần đầu trong chuỗi. Hàm trả về con trỏ trỏ đến vị trí xuất hiện đầu tiên của c trong s. Nếu không tìm thấy, hàm trả về con trỏ NULL.

- **Hàm `strstr()`**

`char * strstr (char * s1, const char * s2);`

Hàm trả về con trỏ trỏ đến vị trí xuất hiện đầu tiên của s2 trong s1. Nếu không tìm thấy, hàm trả về con trỏ NULL.

Ví dụ:

```
#include <stdio.h>
#include <string.h>
void main()
{
    char *str1 = "Borland International", *str2 = "nation",
    *ptr;

    ptr = strstr(str1, str2);
    printf("The substring is: %s\n", ptr); ➔ in ra
    "national"
}
```

- Hàm `strlwr()`

`char *strlwr(char *st)`

Hàm đổi chuỗi ký tự sang chữ thường.

- Hàm `strupr()`

`char *strupr(char *st)`

Hàm đổi chuỗi ký tự sang chữ in hoa.

6.7.2. Các hàm trong thư viện `<stdlib.h>`

- Hàm `itoa()`, `ltoa()`, `ultoa()`

`char *itoa(int value, char *st, int radix)`

`char *ltoa(long value, char *st, int radix)`

`char *ultoa(unsigned long value, char *st, int radix)`

Chuyển số nguyên (int, long, unsigned long) **value** thành chuỗi ký tự **st** trong hệ cơ số **radix**.

- Hàm `atoi()`, `atof()`, `atol()`

`int atoi(char *st)`

`double atof(char *st)`

`long atol(char *st)`

Chuyển chuỗi ký tự thành số (int, float, long).

6.8. MỘT SỐ VÍ DỤ VỀ XỬ LÝ CHUỖI

Ví dụ 1: Viết lại hàm `strlen()`

```
int strlen(char *st)
{
    int i = 0;
    while (st[i]!='\0') i++;
    return i;
}
```

Ví dụ 2: Viết lại hàm `strcpy()`

```
char *strcpy(char *s1, char *s2)
{
    int i=0;
    while (s2[i]!='\0')
```

```
{
    s1[i]=s2[i];
    i++;
}
s1[i]='\0';
return s1;
}
```

Ví dụ 3: Viết lại hàm strcat()

```
char *strcat(char *s1,char *s2)
{
    int i=strlen(s1),j=0;
    while(s2[j]!='\0')
    {
        s1[i]=s2[j];
        i++; j++;
    }
    s1[i]='\0';
    return s1;
}
```

Ví dụ 4: Viết lại hàm strchr()

```
char *strchr(char *s,char c)
{
    while((s!=NULL) && (*s!=c)) s++;
    return s;
}
```

BÀI TẬP

Bài tập 6.1: Viết một hàm **int POS(char *st1, char *st2)** để trả về vị trí xuất hiện của chuỗi st2 trong chuỗi st1, nếu st2 không có trong st1 thì hàm trả về giá trị -1.

Bài tập 6.2: Viết hàm **char *Copy(char *st, int pos, int n)** để trích một chuỗi con có n ký tự của chuỗi st bắt đầu tại vị trí pos.

Bài tập 6.3: Viết hàm **char *Insert(char *s, char *st,int pos)** để chèn xâu s vào xâu st tại vị trí pos.

Bài tập 6.4: Viết hàm **char *Delete(char *st, int pos, int n)** để xóa n ký tự trong chuỗi st bắt đầu từ vị trí pos.

Bài tập 6.5: Viết hàm **char *Left(char *st, int n)** để lấy ra từ bên trái của chuỗi st n ký tự.

Tương tự viết hàm **char *Right(char *st, int n)** cũng để lấy ra từ bên phải của chuỗi st n ký tự.

Bài tập 6.6: Viết chương trình đếm số lượng ký tự chữ số trong một xâu ký tự được nhập vào từ bàn phím.

Bài tập 6.7: Viết chương trình nhập một xâu từ bàn phím. In ra xâu đó sau khi xóa hết các ký tự trắng thừa trong xâu. (Ký tự trắng thừa là các ký tự trắng đầu xâu, cuối xâu và nếu ở giữa xâu có 2 ký tự trắng liên tiếp nhau thì có 1 ký tự trắng thừa).

Bài tập 6.8: Viết chương trình liệt kê các từ của một xâu ký tự được nhập vào từ bàn phím, mỗi từ phải được viết trên một dòng.

Bài tập 6.9: Viết chương trình nhập vào một xâu ký tự từ bàn phím. Tìm xâu đảo ngược của xâu đó rồi in kết quả ra màn hình theo 2 cách: Đệ qui và không đệ qui.

Ý tưởng:

- Nếu xâu St có 1 ký tự thì xâu đảo = St.
- Ngược lại: Xâu đảo = Ký tự cuối + Đệ qui(Phần còn lại của xâu St).

Bài tập 6.10: Viết chương trình nhập vào một xâu ký tự từ bàn phím. Thống kê ra màn hình các chữ cái có trong xâu và số lượng của chúng (Không phân biệt chữ hoa hay chữ thường).

Ý tưởng:

- Dùng một mảng dem[] với chỉ số là các chữ cái để lưu trữ số lượng của các chữ cái trong xâu.
- Duyệt qua tất cả các ký tự của xâu St: Nếu ký tự đó là chữ cái thì tăng ô biến mảng dem[St[i]] lên 1 đơn vị.

Bài tập 6.11: Viết chương trình xóa các ký tự chữ số trong một xâu ký tự được nhập vào từ bàn phím.

Bài tập 6.12: Viết chương trình để mã hoá và giải mã một xâu ký tự bằng cách đảo ngược các bit của từng ký tự trong xâu.

Bài tập 6.13: Viết chương trình thực hiện phép cộng 2 số tự nhiên lớn (không quá 255 chữ số).

Bài tập 6.14: Viết chương trình thực hiện phép nhân 2 số nguyên lớn.

Gợi ý:

- Viết hàm để nhân một số lớn với số có 1 chữ số.
- Áp dụng hàm tính tổng 2 số lớn.

Bài tập 6.15: Viết chương trình nhập vào một chuỗi ký tự từ bàn phím. Tìm và in ra màn hình một từ có độ dài lớn nhất trong chuỗi.

Bài tập 6.16: Viết chương trình nhập một chuỗi ký tự St từ bàn phím và một ký tự ch. In ra màn hình chuỗi St sau khi xóa hết các ký tự ch trong chuỗi đó.

Bài tập 6.17: Viết chương trình nhập một chuỗi vào từ bàn phím và thông báo lên màn hình chuỗi đó có phải đối xứng không theo 2 cách: Đệ qui và không đệ qui. (Ví dụ: abba, abcba là các chuỗi đối xứng).

Gợi ý:

- Nếu $\text{strlen}(st) \leq 1$ thì st là chuỗi đối xứng
- Ngược lại:
 - + Nếu $st[0] \neq st[\text{strlen}(st)]$ thì st không đối xứng
 - + Ngược lại: Gọi đệ qui với chuỗi st sau khi bỏ đi ký tự đầu và ký tự cuối.

Bài tập 6.18: Viết chương trình đảo ngược thứ tự các từ trong một chuỗi được nhập vào từ bàn phím.

Ví dụ: Chuỗi *Nguyen Van An* sẽ thành *An Van Nguyen*.

Bài tập 6.19: Viết chương trình nhập vào 2 chuỗi ký tự s1 và s2. Kiểm tra xem chuỗi s2 xuất hiện bao nhiêu lần trong chuỗi s1. (Lưu ý: $\text{strlen}(s2) \leq \text{strlen}(s1)$).

Gợi ý:

Dùng hàm POS để kiểm tra và thủ tục DELETE để xóa bớt sau mỗi lần kiểm tra.

Bài tập 6.20: Viết chương trình nhập vào một dòng văn bản, hiệu chỉnh văn bản theo những yêu cầu sau đây và in văn bản sau khi hiệu chỉnh ra màn hình:

- a. Xóa tất cả các ký tự trắng thừa.
- b. Trước các dấu câu không có các ký tự trắng, sau các dấu câu có một ký tự trắng.
- c. Đầu câu in hoa.

Bài tập 6.21: Viết chương trình để nén và giải nén một chuỗi ký tự .

Ví dụ: Chuỗi 'AAAABBBBCDDDDDDDEEF' sau khi nén sẽ trở thành '4A3BC7D2EF'.

Bài tập 6.22: Viết chương trình nhập vào họ tên đầy đủ của các học viên một lớp học (không quá 50 người). Hãy sắp xếp lại họ tên của các học viên đó theo thứ tự Alphabet (Nếu tên trùng nhau thì xếp thứ tự theo họ lót, nếu họ lót cũng trùng nhau thì xếp thứ tự theo họ). In ra màn hình danh sách của lớp học sau khi đã sắp xếp theo thứ tự Alphabet.

Gợi ý:

- Dùng mảng chuỗi ký tự để lưu trữ họ tên học viên.
- Đảo ngược các từ của họ tên trước khi sắp xếp.

CHƯƠNG 7: KIỂU CẤU TRÚC VÀ HỢP NHẤT

7.1. KIỂU CẤU TRÚC

Cấu trúc (structure) là một tập hợp các biến, mảng hoặc con trỏ có liên quan với nhau. Nói cách khác, cấu trúc giống như mảng (giống về cả cách lưu trữ trong bộ nhớ), nhưng mỗi phần tử của nó có thể nhận các kiểu dữ liệu khác nhau.

7.1.1. Định nghĩa cấu trúc

```
struct [<Tên_cấu_trúc>]
{
    <type1> <field_1>;
    <type2> <field_2>;
    . . .
};
```

Trường hợp định nghĩa không có <Tên_cấu_trúc> thì cấu trúc đó được gọi là cấu trúc ẩn danh.

7.1.2. Định nghĩa cấu trúc với typedef

Nếu một cấu trúc đã được định nghĩa với <Tên_cấu_trúc>, ta có thể định nghĩa:

```
typedef struct <Tên_cấu_trúc> <Tên_kiểu>;
```

Nếu một cấu trúc chưa định nghĩa, ta cũng có thể dùng typedef như sau:

```
typedef struct [<Tên_cấu_trúc>]
{
    <kiểu1> <field_1>;
    <kiểu2> <field_2>;
    . . .
} <Tên_kiểu>;
```

Ví dụ:

```
struct NHANVIEN
{
    int maso;
    char hoten[40];
    float lcb;
```

```
    char  dv[20]
    float pc;
};
hoặc
struct nhanvien
{
    int maso;
    char hoten[40];
    float lcb;
    char  dv[20]
    float pc;
};
typedef struct nhanvien NHANVIEN;
hoặc
typedef struct
{
    int  maso;
    char hoten[40];
    float lcb;
    char dv[20]
    float pc;
} NHANVIEN;
```

7.1.3. Khai báo biến cấu trúc

Với nhiều cách định nghĩa cấu trúc thì cũng có nhiều cách khai báo biến cấu trúc:

Khai báo kết hợp ngay trong khi định nghĩa cấu trúc.

```
struct [<Tên_cấu_trúc>]
{
    <kiểu_1> <field_1>;
    <kiểu_2> <field_2>;
    . . .
} <danh_sách_các_biến>;
```

Ví dụ:

```
struct nhanvien
{
    int maso;
    char hoten[40];
    float lcb;
    char  dv[20]
    float pc;
```

```
}nv, *pnv, nva[10];
```

Khai báo riêng lẻ: Dùng nhãn cấu trúc hoặc thông qua tên cấu trúc được định nghĩa bằng typedef.

Dùng tên cấu trúc:

```
<Tên_cấu_trúc> <danh_sách_các_biến>;
```

Ví dụ: **nhanvien** nv, *pnv, nva[10];

Dùng tên đã được định nghĩa bằng typedef:

```
<Tên_kiểu> <danh_sách_các_biến>;
```

Ví dụ: **NHANVIEN** nv, *pnv, nva[10];

7.1.4. Khởi động các biến cấu trúc

Có thể khởi động một cấu trúc như cách khởi động mảng: Theo sau tên biến cấu trúc là dấu bằng (=), sau đó là danh sách các giá trị khởi động được đặt trong các dấu móc {}. Các giá trị khởi động có cùng kiểu với các trường tương ứng trong cấu trúc.

Ví dụ 1:

```
NHANVIEN nv = {245, "Hoàng Văn Kháng",  
               120000.0, "Khoa CNTT", 20000.0};
```

Ví dụ 2: Khởi động hai biến cấu trúc và in dữ liệu ra màn hình

```
#include <stdio.h>  
  
struct nhansu  
{  
    int  tuoi;  
    char name[30];  
};  
  
typedef struct nhansu NHANSU;  
  
NHANSU p1 = {102, "Tran Van Lan"};  
NHANSU p2 = {103, "Le Minh Vu"};  
  
void main()  
{  
    printf("\nDanh sach nhan vien:");  
    printf("\nHo ten: %s, So thu tu: %03d",p1.name,p1.tuoi);  
    printf("\nHo ten: %s, So thu tu: %03d",p2.name,p2.tuoi);  
}
```

7.1.5. Truy cập vào các thành phần của cấu trúc

Có hai cách để tham chiếu đến các thành phần của cấu trúc tương ứng với hai trường hợp sau:

- *Nếu nó là biến cấu trúc*: dùng toán tử **dấu chấm (.)** để tham chiếu đến các trường (thành phần) của cấu trúc:

<Tên_Cấu_Trúc>.<Tên_Trường>

- *Nếu nó là biến con trỏ trỏ đến cấu trúc*: dùng toán tử **mũi tên (->)** để tham chiếu đến các trường:

<Tên_Con_Trỏ_Cấu_Trúc> -> <Tên_Trường>

Ví dụ 1: Cho các khai báo sau:

```
struct Date
{
    int day;
    int month;
    int year;
}date;

typedef struct Date DATE;
DATE date, *ps;
```

Các cách tham chiếu sau là hợp lệ:

```
date.day = 31;
date.month = 5;
date.year = 1997
```

hoặc:

```
ps->day = 31;
ps->month = 5;
ps->year = 1997;
```

các phép toán con trỏ trên tương đương với

```
(*ps).day = 31;
(*ps).month = 5;
(*ps).year = 1997;
```

Gán hai biến cấu trúc

```
struct Date d = {31, 5, 1997};
struct Date today;
today = d;
```

Ví dụ 2: Viết chương trình tính diện tích tam giác ABC theo công thức

$$S = \frac{1}{2} |x_B y_A - x_A y_B + x_C y_B - x_B y_C + x_A y_C - x_C y_A|$$

```
#include <conio.h>
#include <iostream.h>
#include <math.h>

struct ToaDo
{
    float x,y;
};

float DienTich(ToaDo A,ToaDo B,ToaDo C)
{
    float s=B.x*A.y-A.x*B.y+C.x*B.y-B.x*C.y+A.x*C.y-C.x*A.y;
    return fabs(s)/2;
}

void main()
{
    ToaDo A={0,0}, B={3,0}, C={0,4};
    cout<<"Dien tich tam giac = "<<DienTich(A,B,C);
    getch();
}
```

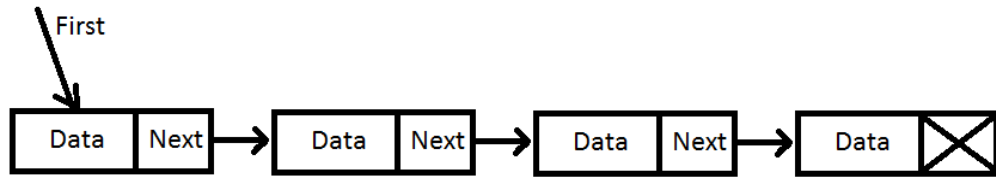
7.2. DANH SÁCH LIÊN KẾT

Khi sử dụng mảng để lưu trữ dữ liệu sẽ có nhược điểm là tốn kém về không gian nhớ vì chúng phải được cấp phát đủ bộ nhớ để hoạt động cho dù ta chỉ dùng một số nhỏ các phần tử mảng.

Để khắc phục vấn đề này, C cho phép ta thực hiện việc cấp phát vùng nhớ động bằng các hàm **malloc()** và **calloc()** khi cần cũng như giải phóng vùng nhớ động bằng hàm **free()** khi đã thực hiện xong. Các vùng nhớ được cấp phát sẽ không nhất thiết phải được cấp phát liên tiếp trong bộ nhớ. Do đó điều cần thiết là kỹ thuật để kết nối tất cả các vùng nhớ đó lại với nhau.

Giải pháp thông dụng nhất để thực hiện điều này là sử dụng một kiến trúc gọi là **danh sách liên kết (linked list)**. Một danh sách liên kết là một dãy các vùng nhớ được liên kết với nhau thông qua việc quản lý địa chỉ. Cách liên kết đơn giản nhất là trong mỗi vùng nhớ có một trường liên kết (**con trỏ**) trỏ đến địa chỉ của vùng nhớ tiếp theo trong danh sách.

Một cách hình thức, một danh sách liên kết có dạng như sau:

Trong các ứng dụng của danh sách liên kết, cần phải thực hiện được các thao tác cơ bản sau:

- ☐ Tạo một phần tử của danh sách
- ☐ Bổ sung các phần tử vào danh sách
- ☐ Xóa một phần tử khỏi danh sách
- ☐ Tìm kiếm một phần tử trong danh sách
- ☐ ...

7.2.1. Khai báo danh sách liên kết

Để định nghĩa một danh sách liên kết trước hết phải định nghĩa kiểu của mỗi **nút** trong danh sách.

```
struct <NUT>
{
    <Kiểu_dữ_liệu> <Data>; // chứa dữ liệu
    NUT *next;           // con trỏ trỏ đến nút tiếp theo
};
typedef NUT* <Trỏ_Nút>;
```

Sau đó có thể khai báo một danh sách liên kết như sau:

```
<Trỏ_Nút> First;
```

First là địa chỉ của nút đầu tiên trong danh sách, dựa vào trường **next** của nút này để biết được địa chỉ của các nút tiếp theo trong danh sách. Danh sách dạng này được gọi là **danh sách liên kết (móc nối) đơn**.

Ví dụ: Tạo một danh sách liên kết chứa các số nguyên:

```
struct NUT
{
    int x;           // chứa số nguyên
    NUT *next;
};
typedef NUT* TroDS;
TroDS First; //Danh sách được trỏ bởi con trỏ đầu First
```


7.2.2. Các thao tác thường gặp trên danh sách liên kết

7.2.2.1. Khởi tạo danh sách

```
First=NULL;
```

7.2.2.2. Bổ sung một nút vào đầu danh sách

Bước 1: Tạo ra nút mới

```
<Trỏ_Nút> p;  
p=new (NUT) ;  
p->Data = <Giá trị>;
```

Bước 2: Bổ sung vào đầu danh sách

```
p->next=First;  
First=p;
```

7.2.2.3. Duyệt danh sách

Duyệt qua và xử lý từng nút trong danh sách.

```
void DuyệtDS (Trỏ_Nút First)
```

```
{  
    Trỏ_Nút p;  
    p=First;  
    while (p!=NULL)  
    {  
        <Xử lý p->x>;  
        p=p->next;  
    }  
}
```

7.2.2.4. Bổ sung một nút vào sau nút được trỏ bởi p

Hàm sau thực hiện việc bổ sung một nút mới có nội dung x vào sau nút được trỏ bởi p.

```
void Bosung(int x, Trỏ_Nút p, Trỏ_Nút &First)
```

```
{  
    //Tạo nút mới q  
    Trỏ_Nút q;  
    q=new (NUT) ;  
    q->x=x;
```

```
//Bổ sung
if (First==NULL) //Danh sách rỗng
{
    q->next=NULL;
    First=q;
}
else
{
    //Bổ sung nút q vào sau nút p
    q->next=p->next;
    p->next=q;
}
}
```

7.2.2.5. Xóa một nút khỏi danh sách

Hàm sau thực hiện việc xóa một nút trở bởi p ra khỏi danh sách.

```
void Xoa (Trở_Nút p, Trở_Nút &First)
{
    if (p==First) //Xóa nút đầu
        First=First->next;
    else
    {
        //Tìm đến nút q: nút đứng trước nút p
        Trở_Nút q=First;
        while (q->next!=p) q=q->next;

        //liên kết nút q với nút đứng sau p
        q->next=p->next;
    }
    //Xóa nút p
    delete (p);
}
```

Ví dụ: Viết chương trình thực hiện các công việc sau:

- Tạo một danh sách liên kết chứa các số nguyên.
- Nhập các số nguyên vào cho danh sách cho đến khi nào nhấn ESC thì kết thúc.
- In ra màn hình tất cả các phần tử của danh sách.
- Đếm xem danh sách có bao nhiêu phần tử.

```
#include <stdio.h>
#include <conio.h>
#include <stdlib.h>
#include <iostream.h>

struct DANHSACH
{
    int x;
    DANHSACH *next;
};
typedef DANHSACH* TroDS;

void TaoDS(TroDS &First)
{
    TroDS p;
    char ch;
    First=NULL;
    do
    {
        //Tao nut moi
        p=new(DANHSACH);
        cout<<"\nNhap x = "; cin>>p->x;

        //Bo sung nut moi vao dau danh sach
        p->next=First;
        First=p;

        cout<<"\nNhan <ESC> de ket thuc nhap!";
        ch=getch();
    }
    while (ch!=27);
}

void XemDS(TroDS First)
{
    TroDS p;
    cout<<"\nDanh sach: \n";
    p=First;
    while (p!=NULL)
```

```
{
    cout<<"    "<<p->x;
    p=p->next;
}
getch();
}

int Dem(TroDS First)
{
    int d=0;
    TroDS p=First;
    while(p!=NULL)
    {
        d++;
        p=p->next;
    }
    return d;
}

void main()
{
    clrscr();
    TroDS Dau;
    TaoDS(Dau);
    XemDS(Dau);
    cout<<"\nSo phan tu cua danh sach:"<<Dem(Dau);
    getch();
}
```

7.3. KIỂU UNION

Hợp nhất (union) là tương tự với cấu trúc chỉ khác một điều là các thành phần của nó cùng chia sẻ nhau một vùng bộ nhớ.

Cú pháp khai báo:

```
union [<nhãn>]
{
    <Type1> <Field_1>;
    <Type2> <Field_2>;
    . . .
};
```

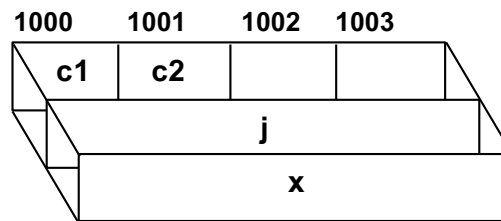
Các cách khai báo khác hoàn toàn giống với cấu trúc.

Ví dụ:

```
typedef union
{
    struct
    {
        char c1, c2;
    } s;
    long j;
    float x;
} UNI;

UNI example;
```

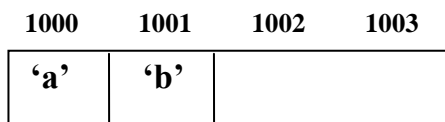
Lúc này việc lưu trữ bộ nhớ của *example* là:

Trình biên dịch luôn cấp phát đủ bộ nhớ để lưu giữ giá trị của thành phần lớn nhất, và tất cả các thành phần đều bắt đầu tại cùng một địa chỉ. Dữ liệu lưu giữ trong hợp nhất phụ thuộc vào thành phần đang sử dụng. Chẳng hạn, phép gán:

```
example.s.c1 = 'a';
example.s.c2 = 'b';
```

sẽ được lưu trữ như sau

Nhưng nếu thực hiện thêm phép gán

```
example.j = 5;
```

thì nó sẽ đè lên hai ký tự này, và sử dụng hết 4 byte để lưu giá trị nguyên 5.

Với hợp nhất, có 2 ứng dụng cơ bản sau:

- ☐ Diễn dịch trên cùng một vùng bộ nhớ theo nhiều cách khác nhau
- ☐ Tạo ra các cấu trúc mềm dẻo (gọi là *các record thay đổi* - *variant records* trong Pascal) có thể lưu giữ các kiểu dữ liệu khác nhau.

BÀI TẬP

Bài tập 7.1: Viết chương trình thực hiện phép cộng 2 số phức.

Bài tập 7.2: Viết chương trình nhân hai số phức c1, c2.

Bài tập 7.3: Viết chương trình quản lý điểm thi Tốt nghiệp của sinh viên với 2 môn thi: Cơ sở và Chuyên ngành. Nội dung công việc quản lý bao gồm:

- Nhập điểm cho từng sinh viên.
- In danh sách sinh viên ra màn hình.
- Thống kê số lượng sinh viên thi đậu.
- In ra màn hình hình danh sách những sinh viên bị thi lại.

Bài tập 7.4: Viết chương trình nhập vào n đỉnh của một đa giác lồi S.

a/ Tính diện tích của S biết:

$$dt(S) = \frac{1}{2} \left| \sum_{i=1}^n (x_i y_{i+1} - x_{i+1} y_i) \right|$$

trong đó: (x_i, y_i) là tọa độ đỉnh thứ i của đa giác S.

b/ Nhập vào thêm một điểm $P(x, y)$. Hãy kiểm tra xem P nằm trong hay ngoài đa giác S.

Ý tưởng:

Nối P với các đỉnh của đa giác S thì ta được n tam giác: $S_i = PP_iP_{i+1}$, với $P_{n+1} = P_1$.

Nếu $\sum_{i=1}^n dt(S_i) = dt(S)$ thì $P \in S$.

Bài tập 7.5: Viết chương trình quản lý điểm thi của sinh viên (sử dụng danh sách liên kết) bao gồm các trường sau: Họ tên, Điểm Tin, Điểm ngoại ngữ, Điểm trung bình, Xếp loại. Thực hiện các công việc sau:

a/ Nhập vào danh sách sinh viên của một lớp (không quá 30 người), bao gồm: Họ tên, Điểm Tin, Điểm Ngoại ngữ. Tính Điểm trung bình và Xếp loại cho từng sinh viên.

b/ In ra màn hình danh sách sinh viên của lớp đó theo dạng sau:

Họ tên	Điểm Tin	Điểm Ngoại ngữ	Điểm T.Bình	Xếp loại
Trần Văn An	8	9	8.5	Giỏi
Lê Thị Béo	7	5	6.0	T.Bình
.....

c/ In ra màn hình danh sách những sinh viên phải thi lại (nợ một trong hai môn).

d/ In ra danh sách những sinh viên xếp loại Giỏi.

e/ Tìm và in ra màn hình những sinh viên có điểm trung bình cao nhất lớp.

f/ Sắp xếp lại danh sách sinh viên theo thứ tự Alphabet.

g/ Sắp xếp lại danh sách sinh viên theo thứ tự giảm dần của điểm trung bình.

h/ Viết chức năng tra cứu theo tên không đầy đủ của sinh viên. Ví dụ: Khi nhập vào tên **Phuong** thì chương trình sẽ tìm và in ra màn hình thông tin đầy đủ của những sinh viên có tên **Phuong** (chẳng hạn như: **Pham Anh Phuong, Do Ngoc Phuong, Nguyen Nam Phuong...**).

Bài tập 7.6: Viết chương trình quản lý sách ở thư viện gồm các trường sau: Mã số sách, Nhan đề, Tên Tác giả, Nhà Xuất bản, Năm xuất bản.

a/ Nhập vào kho sách của thư viện (gồm tất cả các trường).

b/ In ra màn hình tất cả các cuốn sách có trong thư viện.

c/ Tìm một cuốn sách có mã số được nhập vào từ bàn phím. Nếu tìm thấy thì in ra màn hình thông tin đầy đủ của cuốn sách đó, ngược lại thì thông báo không tìm thấy.

c/ Tìm và in ra màn hình tất cả các cuốn sách có cùng tác giả được nhập vào từ bàn phím.

d/ Lọc ra các cuốn sách được xuất bản trong cùng một năm nào đó.

e/ Tìm và in ra màn hình các cuốn sách mà nhan đề có chứa từ bất kỳ được nhập vào từ bàn phím.

Bài tập 7.7: Viết một hàm để xác định xem một danh sách liên kết đã cho có thứ tự tăng dần hay không theo 2 cách: Không đệ qui và đệ qui.

Bài tập 7.8: Cho 2 danh sách liên kết đơn đại diện cho 2 tập hợp được trỏ bởi L1 và L2. Viết chương trình để hiển thị:

1. Phần giao của 2 danh sách trên.
2. Phần hợp của 2 danh sách trên.
3. Phần hiệu của 2 danh sách trên.

Bài tập 7.9: Cho 2 danh sách liên kết L1 và L2.

1. Sắp xếp lại 2 danh sách đó theo thứ tự tăng dần.
2. Trộn 2 danh sách đó lại thành danh sách L3 sao cho L3 vẫn có thứ tự tăng dần.

Bài tập 7.10: Dùng danh sách móc nối để biểu diễn một đa thức $P_n(x) = a_n x^n + a_{n-1} x^{n-1} + \dots + a_0$. Trong đó, mỗi số hạng của đa thức được xác định bởi 2 thành phần: hệ số a_i và số mũ i .

Như vậy, ta có thể xây dựng danh sách liên kết để lưu trữ đa thức với các trường: HeSo(float), SoMu(int) và Next(con trỏ đến nút tiếp theo). Viết chương trình thực hiện các công việc sau:

1. Viết hàm nhập vào một đa thức.

2. Viết hàm để sắp xếp lại các số hạng của đa thức theo thứ tự số mũ giảm dần.
3. Viết hàm để cộng 2 đa thức.
4. Viết hàm để tính giá trị của đa thức theo giá trị X.

Bài tập 7.11: Cho dãy số nguyên sắp theo thứ tự tăng dần và lưu trong một danh sách liên kết đơn có địa chỉ nút đầu danh sách là First.

1. Viết hàm để xoá tất cả các nút trong danh sách có giá trị 0.
2. Viết hàm để in ra các giá trị phân biệt của danh sách (không có các phần tử trùng nhau được in ra).

Bài tập 7.12: Cho hai dãy số thực lưu trong hai danh sách liên kết đơn, có địa chỉ của các nút đầu danh sách lần lượt là First1 và First2. Giả sử trong mỗi danh sách giá trị các nút đã được sắp tăng dần. Hãy viết chương trình tạo một danh sách liên kết đơn có nút đầu trỏ bởi List chứa tất cả các phần tử của hai danh sách trên sao cho danh sách mới này cũng được sắp thứ tự tăng dần.

CHƯƠNG 8: KIỂU TẬP TIN

8.1. KHAI BÁO

Để khai báo một biến file, ta dùng cú pháp sau:

FILE * <biến file>;

Ví dụ:

```
#include <stdio.h>
FILE *file_var;
```

8.2. MỞ FILE

Trước khi đọc hay ghi dữ liệu lên một file thì cần phải mở file bằng hàm *fopen()*.

Khai báo nguyên mẫu:

FILE *fopen(const char *fname, const char *mode);

trong đó:

fname: tên file cần mở.

mode: các chế độ truy xuất file

- “r” Mở một file văn bản đã có sẵn để đọc. Việc đọc bắt đầu tại vị trí đầu của file.
- “w” Tạo mới một file văn bản để ghi. Nếu file có trên đĩa thì nó sẽ ghi đè, tức là chỉ còn file rỗng. Bộ chỉ định vị trí sẽ khởi động ở đầu file.
- “a” Mở một file văn bản đã có sẵn để bổ sung. Ta chỉ có thể ghi dữ liệu chỉ ở vị trí cuối file. Ngay cả khi ta di chuyển vị trí của bộ định vị thì việc ghi cũng xuất hiện ở cuối file.
- “r+” Mở một file văn bản đã có sẵn để đọc và ghi dữ liệu. Bộ định vị trí sẽ được khởi động đến đầu file.
- “w+” Tạo mới một file văn bản để đọc và ghi dữ liệu. Nếu file đã có thì sẽ bị ghi đè.
- “a+” Mở một file đã tồn tại hoặc tạo mới một file ở chế độ bổ sung. Ta có thể đọc dữ liệu ở bất kỳ đâu trên file nhưng chỉ có thể ghi dữ liệu ở cuối file.

❖* **Chú ý:** Đối với các file nhị phân cũng hoàn toàn tương tự, chỉ thêm vào cuối chuỗi *mode* một ký tự **b**. Ví dụ để mở một file nhị phân để đọc thì ta dùng như sau “**rb**”, còn với văn bản ta cũng có thể thêm vào ký tự **t** cuối, chẳng hạn “**rt**”.

Tóm tắt các thuộc tính chế độ của *fopen()*:

	r	w	a	r+	w+	a+
File phải tồn tại trước khi mở	✓			✓		
File cũ sẽ bị xoá hết nội dung		✓			✓	
Stream có thể đọc	✓			✓	✓	✓
Stream có thể viết		✓	✓	✓	✓	✓
Stream chỉ có thể viết ở cuối			✓			✓

Hàm *fopen()* trả về một con trỏ file nếu việc mở thành công, ngược lại sẽ trả về con trỏ NULL.

8.3. ĐÓNG FILE

Để đóng một file, ta dùng hàm *fclose()*:

```
int *fclose( FILE *fp );
```

Hàm trả về 0 nếu thành công, EOF (-1) nếu không thành công. *fp* là con trỏ file được trả về thông qua hàm *fopen()* trước đó. Việc đóng file sẽ giải phóng cấu trúc *FILE* mà con trỏ *fp* đang chỉ đến, vì thế hệ điều hành sẽ dùng cấu trúc này cho file khác và nó cũng xoá sạch các bộ đệm liên quan đến nó.

8.4. ĐỌC VÀ GHI DỮ LIỆU

8.4.1 Đọc/ghi từng ký tự

fgetc(int ch, FILE *fp) Hàm đọc một ký tự từ file fp.

fputc(int ch, FILE *fp) Hàm ghi một ký tự ra file fp.

Ví dụ: Sử dụng *getc()* và *putc()* để sao chép file

```
#include <stdio.h>
#include <stddef.h>
#define FAIL 0
#define SUCCESS 1

int copyfile(char *infile, char *outfile)
{
    FILE *fp1, *fp2;
```

```
if ((fp1=fopen(infile, "rb"))==NULL) return FAIL;
if ((fp2=fopen(outfile, "wb"))==NULL)
{
    fclose(fp1);
    return FAIL;
}

while (!feof(fp1))
    fputc(fgetc(fp1), fp2);

fclose(fp1);
fclose(fp2);
return SUCCESS;
}
```

Hàm trên mở cả hai file theo chế độ nhị phân bởi vì ta không quan tâm đến cấu trúc của file. Vì vậy hàm này thực hiện được trên tất cả các loại file.

8.4.2. Đọc ghi từng dòng

```
char *fgets (char *s, int n, FILE *fp);
char *fputs (char *s, FILE *fp);
```

trong đó:

s: con trỏ trỏ đến phần tử đầu của chuỗi

n: số nguyên đại diện cho số lớn nhất các ký tự được đọc

fgets() đọc các ký tự cho đến khi gặp một ký tự newline, một ký tự end-of-file, hoặc đã đến số ký tự lớn nhất chỉ ra. *fgets()* tự động thêm một ký tự null vào sau ký tự cuối cùng của mảng. Hàm *fputs()* ghi một mảng chỉ bởi đối số đầu tiên đến một stream ở đối số thứ hai.

Ví dụ: Viết lại hàm *copyfile()*

```
#include <stdio.h>
#include <stddef.h>
#define FAIL 0
#define SUCCESS 1
#define LINESIZE 100
```

```
int copyfile(char *infile, char *outfile)
{
    FILE *fp1, *fp2;
    char line[LINESIZE];

    if ((fp1=fopen(infile, "r"))==NULL) return FAIL;
    if ((fp2=fopen(outfile, "w"))==NULL)
    {
        fclose(fp1);
        return FAIL;
    }

    while (fgets(line, LINESIZE-1, fp1)!= NULL)
        fputc(line, fp2);
    fclose(fp1);
    fclose(fp2);
    return SUCCESS;
}
```

Chú ý rằng ở đây mở file theo dạng văn bản vì truy xuất dữ liệu theo từng dòng. Nếu mở file dạng nhị phân thì hàm trên có thể không cho kết quả đúng.

8.4.3 Đọc ghi từng block

Khi đọc hay ghi một block, cần phải chỉ rõ số lượng các block và kích cỡ của mỗi block. Hai hàm nhập xuất với block là *fread()* và *fwrite()*, có khai báo nguyên mẫu như sau:

```
size_t fread (void *pt, size_t size, size_t n, FILE *fp);  
size_t fwrite(void *pt, size_t size, size_t n, FILE *fp);
```

Ở đây *size_t* là một kiểu số nguyên định nghĩa trong *<stdio.h>*.

<i>pt</i>	Con trỏ trỏ đến mảng lưu dữ liệu
<i>size</i>	Kích cỡ của mỗi phần tử trong block
<i>n</i>	Số phần tử sẽ đọc / ghi
<i>fp</i>	Con trỏ file

Hàm *fread()* trả về số phần tử đọc được.

Hàm *fwrite()* trả về số phần tử ghi được vào file.

Ví dụ: Viết lại hàm *copyfile()* dùng *fread()* và *fwrite()*.

```
#include <stdio.h>
#include <stddef.h>
#define FAIL      0
#define SUCCESS   1
#define BLOCKSIZE 512

typedef char DATA;
int copyfile(char *infile, char *outfile)
{
    FILE *fp1, *fp2;
    DATA block[BLOCKSIZE];
    int num_read;

    if ((fp1=fopen(infile, "rb"))==NULL) return FAIL;
    if ((fp2=fopen(outfile, "wb"))==NULL)
    {
        fclose(fp1);
        return FAIL;
    }

    while ((num_read=fread(block, sizeof(DATA),
        BLOCKSIZE, fp1))==BLOCKSIZE)
        fwrite(block, sizeof(DATA), num_read, fp2);

    fclose(fp1);
    fclose(fp2);
    return SUCCESS;
}
```

8.5. XUẤT NHẬP CÓ ĐỊNH DẠNG

Sử dụng hai hàm sau:

```
int fprintf(FILE *fp, const char *format [, arg, ...]);
int fscanf (FILE *fp, const char *format, address, ...);
```

Ví dụ: Giả sử có file văn bản chứa ma trận các số thực với cấu trúc như sau:

- Dòng đầu tiên chứa 2 số nguyên m và n tương ứng với số dòng và số cột.
- m dòng tiếp theo mỗi dòng chứa n số thực.

Hàm sau đây sẽ đọc dữ liệu từ file văn bản để lưu vào mảng 2 chiều A có kích thước $m \times n$.

```
void DocFile(char *FileName,int &m,int &n,float A[][] )
{
    FILE *f;
    int x;
    f=fopen(FileName,"rt");
    fscanf(f,"%d",&x);    m=x;
    fscanf(f,"%d",&x);    n=x;
    for(int i=0;i<m;i++)
        for(int j=0;j<n;j++)
        {
            float xx;
            fscanf(f,"%f",&xx); A[i][j]=xx;
        }
    fclose(f);
}
```

8.6. TRUY XUẤT NGẪU NHIÊN

Các ví dụ đề cập ở các phần trước giới thiệu cách truy xuất file tuần tự. Trong nhiều ứng dụng cần truy xuất các byte đặc biệt ở giữa file, trong những trường hợp này sử dụng các hàm truy xuất ngẫu nhiên đó là *fseek()* và *ftell()* tỏ ra hiệu quả hơn.

Hàm *fseek()* di chuyển bộ định vị trí file đến một ký tự được chỉ ra trong một stream. Khai báo nguyên mẫu *fseek()* là:

```
fseek(FILE *stream, long int distance, int pos);
```

Ba đối số là:

<i>stream</i>	Con trỏ file
<i>distance</i>	Một khoảng cách được đo tính theo ký tự (có thể dương hoặc âm)
<i>pos</i>	Vị trí khởi đầu được tính

Có ba trị số được chọn của *pos*:

<i>SEEK_SET</i>	Vị trí bắt đầu file
<i>SEEK_CUR</i>	Vị trí hiện thời của bộ định vị file
<i>SEEK_END</i>	Vị trí cuối file

Ví dụ, câu lệnh:

```
stat = fseek(fp, 10, SEEK_SET);
```

di chuyển bộ chỉ vị trí đến ký tự thứ 10 trong stream. Ký tự tiếp theo sẽ được đọc hoặc ghi. Chú ý rằng các stream, cũng giống như mảng, bắt đầu tại vị trí 0 nên ký tự 10 chính là ký tự thứ 11 trong stream.

Giá trị trả về của *fseek()* là 0 nếu yêu cầu hợp lệ; nếu yêu cầu không hợp lệ *fseek()* sẽ trả về một giá trị khác 0. Điều này xảy ra do nhiều lý do. Ví dụ nếu *fp* được mở theo chế độ chỉ đọc, sau đó nó cố gắng di chuyển bộ định vị file về sau vị trí cuối file, điều này là không hợp lệ.

```
stat = fseek(fp, 1, SEEK_END);
```

Nếu *SEEK_END* được sử dụng trong các file chỉ đọc, thì giá trị khoảng cách phải bé hơn hay bằng 0. Cũng giống như vậy nếu dùng *SEEK_SET* thì giá trị khoảng cách phải lớn hơn hay bằng 0.

Với các stream nhị phân, đối số khoảng cách có thể nhận giá trị nguyên âm hoặc nguyên dương nhưng đừng đẩy bộ định vị ra ngoài file. Với các stream văn bản thì đối số khoảng cách phải là 0 hoặc là giá trị trả về của *ftell()*.

Hàm *ftell()* chỉ nhận một đối số, đó là một con trỏ file. Hàm trả về vị trí hiện thời của bộ chỉ vị trí. *ftell()* được dùng thường là trả về vị trí file sau khi thực hiện một số phép toán I/O.

Chú ý rằng vị trí trả về của *ftell()* được tính từ đầu file. Với các stream nhị phân, giá trị trả về của *ftell()* đại diện cho số ký tự thật sự kể từ đầu file. Với các stream văn bản giá trị trả về của *ftell()* là các giá trị cài đặt được đã định nghĩa mà chúng chỉ có ý nghĩa khi sử dụng là giá trị khoảng cách trong một lời gọi *fseek()*.

Áp dụng xây dựng hàm *filesize()* để tính kích cỡ file:

```
long filesize(FILE *stream)
{
    long curpos, length;
    curpos = ftell(stream);
    fseek(stream, 0L, SEEK_END);
```

```
length = ftell(stream);
fseek(stream, curpos, SEEK_SET);
return length;
}
```

Ngoài hàm *fseek()* để định vị đến vị trí ký tự bất kỳ trong một stream, ta có thêm hàm *rewind()* để đưa bộ chỉ vị trí về đầu file.

```
void rewind(FILE *stream);
```

Lời gọi hàm sau

```
rewind(fp);
```

tương đương với

```
(void)fseek( fp, 0L, SEEK_SET );
```

Nhưng ở đây có một điểm khác là: *rewind()* xoá đi mã lỗi và end-of-file cho các stream và không trả về giá trị.

8.7. MỘT SỐ HÀM QUẢN LÝ FILE

```
int remove( const char *file_name );
```

Xoá một file được chỉ ra bởi tên. File bị xoá phải đóng. Hàm trả về 0 nếu xoá thành công, ngược lại sẽ trả về một giá trị khác 0.

```
int rename( const char *old, const char *new );
```

Đổi tên một file được chỉ ở *old* sang tên mới *new*. Tên mới phải chưa có trên đĩa. Hàm trả về 0 nếu thành công, khác 0 nếu không thành công.

BÀI TẬP

Bài tập 8.1:

1. Tạo một file SINHVIEN.DAT để lưu thông tin của một lớp sinh viên. Mỗi sinh viên cần những thông tin sau: Họ tên, Ngày sinh, Quê quán, Điểm trung bình, Xếp loại (trường xếp loại do chương trình tự tính lấy dựa vào điểm trung bình như sau: nếu điểm trung bình < 5 thì xếp loại 'D', nếu 5 <= điểm trung bình < 6.5 thì xếp loại 'C', nếu 6.5 <= điểm trung bình < 8 thì xếp loại 'B', trường hợp còn lại xếp loại 'A').
2. In toàn bộ nội dung của file SINHVIEN.DAT ra màn hình nếu có, ngược lại thì thông báo "File không tồn tại".
3. In danh sách tất cả sinh viên có thông tin lưu trong file SINHVIEN.DAT xếp loại khá ('B') trở lên.
4. Thông tin về điểm của sinh viên có họ tên là Bhoten, ngày sinh là Bngay và quê quán là Bquequan bị sai lệch. Hãy sửa điểm và xếp loại của sinh viên này với dữ liệu nhập từ bàn phím.

5. Đưa nội dung của file SINHVIEN.DAT vào file văn bản SINHVIEN.TXT sao cho mỗi thông tin về sinh viên được lưu trong một dòng.

6. In toàn bộ nội dung của một file văn bản SINHVIEN.TXT ra màn hình.

Bài tập 8.2: Đếm số dòng, số ký tự trắng xuất hiện trong một file văn bản đã có trên đĩa, tên file được nhập từ bàn phím khi chạy chương trình.

Bài tập 8.3: Một ma trận $m \times n$ được chứa trong một file văn bản có tên MT.INP gồm: dòng đầu chứa hai số m, n ; m dòng tiếp theo mỗi dòng chứa n phần tử của từng hàng của ma trận. Hãy viết chương trình đọc dữ liệu từ file MT.INP, tính tổng của từng hàng ma trận và ghi lên file văn bản có tên KQ.OUT trong đó, dòng đầu chứa số m , dòng thứ hai chứa tổng của từng hàng của ma trận ($m, n \leq 20$).

MT.INP	⇒	KQ.OUT
5 4		5
3 8 -1 5		15 4 8 12 12
5 7 -8 0		
4 -3 1 6		
2 4 -1 7		
3 6 8 -5		

Bài tập 8.4: Một ma trận $m \times n$ số thực được chứa trong một file văn bản có tên DULIEU.INP gồm: dòng đầu chứa hai số m, n ; m dòng tiếp theo lần lượt chứa m hàng của ma trận. Hãy viết chương trình đọc dữ liệu từ file DULIEU.INP, cho biết các hàng của ma trận có tổng phần tử trên hàng đó lớn nhất. Kết quả ghi lên file văn bản có tên DULIEU.OUT, trong đó dòng đầu chứa giá trị lớn nhất của tổng các phần tử trên một hàng, dòng thứ hai chứa chỉ số các hàng đạt giá trị tổng lớn nhất đó ($m, n \leq 20$).

Chẳng hạn

DULIEU.INP	⇒	DULIEU.OUT
6 5		34
3 6 8 12 2		2 5 6
7 5 6 10 6		
8 2 4 5 1		
3 5 6 1 3		
10 12 3 1 8		
8 8 8 9 1		

Gợi ý:

- Dùng mảng S để lưu tổng giá trị các phần tử trên mỗi hàng. Cụ thể, $S[i]$ là tổng giá trị các phần tử trên hàng thứ i của ma trận đã cho.

- Tập T, GTMax lần lượt là tập chứa các chỉ số các hàng và giá trị lớn nhất của các phần tử trên mỗi hàng tại thời điểm đang xét. Xuất phát ta xem hàng thứ nhất có tổng giá trị lớn nhất. Khi xét hàng thứ i có các trường hợp sau:
 - $S[i] > GTMax$: $S[i]$ mới là tổng lớn nhất và lúc này chỉ có hàng i đạt được giá trị này
 - $S[i] = GTMax$: có thêm hàng i đạt giá trị lớn nhất.
 - $S[i] < GTMax$: không có gì thay đổi

Bài tập 8.5: Viết chương trình đổi tên một file đã có trên đĩa.

Bài tập 8.6: Viết chương trình xóa một file có trên đĩa.

Bài tập 8.7: Viết chương trình nối 2 file văn bản đã có trên đĩa thành một file thứ 3 với tên file được nhập vào từ bàn phím.

Gợi ý:

- Mở file 1 và file 2 để đọc dữ liệu, mở file 3 để ghi dữ liệu.
- Lần lượt đọc từng phần tử trong file 1 và 2 lưu vào file 3.
- Đóng cả ba file lại.

Bài tập 8.8: Viết chương trình thực hiện các công việc sau:

1. Tạo ra 2 file số nguyên và sắp xếp chúng theo thứ tự tăng dần.
2. Hãy nối 2 file đó lại với nhau thành file thứ 3 sao cho file mới vẫn có thứ tự tăng dần.

Bài tập 8.9: Cho đa thức $P(x) = a_0 + a_1x + a_2x^2 + \dots + a_nx^n$

Trong đó n là bậc của đa thức và a_0, a_1, \dots, a_n là các hệ số của đa thức được lưu trong một file văn bản với ước sau:

- Dòng đầu của file văn bản chứa bậc của đa thức và giá trị của x.
- Dòng tiếp theo chứa các hệ số của đa thức.

Ví dụ: $P(x) = 3 + 2x - 5x^2 + 4x^3$, $x = 2.5$ sẽ được lưu trong file văn bản như sau:

3 2.5

3 2 -5 4

Viết chương trình đọc file văn bản trên để lấy các số liệu rồi tính giá trị của đa thức.

Bài tập 8.10: Viết chương trình đếm số từ có trong một file văn bản.

Gợi ý:

- Viết hàm COUNT để đếm số từ của 1 dòng.
- Đọc từng dòng của file văn bản, dùng hàm COUNT để cộng dồn vào biến dem.

Bài tập 8.11: Viết chương trình nhập vào tên một file văn bản. Kiểm tra file này có tồn tại trên đĩa không? Nếu có, in nội dung của file từ dòng thứ m đến dòng thứ n, trong đó

m và n là hai số nguyên dương bất kỳ được nhập từ bàn phím khi thực hiện chương trình ($m \leq n$).

Bài tập 8.12: Cho một file văn bản có tên là MATRIX.TXT với nội dung như sau:

- Dòng đầu tiên của file chứa hai số nguyên dương m và n lần lượt là số hàng và số cột của một ma trận cấp mxn ($m, n \leq 50$).
- m dòng tiếp theo mỗi dòng chứa n số nguyên là giá trị các phần tử của mỗi hàng.

Hãy viết chương trình thực hiện các yêu cầu sau:

- a. Viết hàm DOCFILE để đọc dữ liệu từ file MATRIX.TXT và lưu vào mảng hai chiều A.
- b. Viết hàm MAXDONG(i:Byte): LongInt trả về giá trị lớn nhất của hàng i.
- c. Ghi các giá trị lớn nhất của mỗi hàng vào cuối file MATRIX.TXT.

Bài tập 8.13: Để có thể gửi các file có kích thước lớn qua email, người ta chia nhỏ file cần gửi thành nhiều file có kích thước nhỏ hơn. Sau khi gửi, các file này được nối lại với nhau để tạo thành file ban đầu bằng lệnh join. Hãy viết chương trình tách một file thành n file và nối các file đã tách thành file ban đầu.

CHƯƠNG 9: ĐỒ HỌA

9.1. MÀN HÌNH TRONG CHẾ ĐỘ ĐỒ HỌA

Hình ảnh trong chế độ đồ họa (Graphic) được tạo ra bằng các điểm ảnh (Pixel), số điểm ảnh của màn hình đồ họa tùy thuộc vào từng loại CARD màn hình và MODE qui định cho màn hình đó.

Việc lập trình trong chế độ đồ họa cần phải xác định được loại màn hình đang sử dụng và chương trình phải vận hành được trên nhiều loại màn hình khác nhau.

Tọa độ của một điểm ảnh trên màn hình đồ họa cũng giống như trong chế độ văn bản (TEXT) với điểm ảnh đầu tiên trên góc trái màn hình là (0,0), tọa độ đỉnh dưới phải tùy thuộc vào độ phân giải của màn hình, CARD màn hình và MODE màn hình.

Để sử dụng được chế độ đồ họa trên màn hình, ta cần phải có các File sau:

<graphics.h>	Chứa các lệnh đồ họa
*.BGI	Chứa Font màn hình
*.CHR	Chứa Font ký tự

9.2. KHỞI TẠO VÀ THOÁT KHỎI CHẾ ĐỘ ĐỒ HỌA

9.2.1. Khởi tạo chế độ đồ họa

```
void initgraph(int *gd,int *gm,char *Path);
```

trong đó:

- **gd**: Chỉ CARD màn hình.

Thông thường, một chương trình phải được chạy trên nhiều loại màn hình khác nhau nên ta có thể khai báo:

```
gd = DETECT (= 0)
```

Với hằng DETECT, máy sẽ tự động tìm CARD màn hình tương ứng để chạy chương trình.

- **gm**: Chỉ MODE màn hình.

Trong trường hợp khai báo `gd = DETECT` thì không cần thiết phải khai báo `gm` vì máy tính sẽ tự xác định loại CARD màn hình và thiết lập chế độ MODE màn hình tương ứng với CARD màn hình đó.

- **Path**: Đường dẫn đến nơi chứa các file *.BGI. Nếu `Path = ""` thì ta hiểu là các file *.BGI nằm trong thư mục hiện hành.

9.2.2. Thoát khỏi chế độ đồ họa

```
void closegraph();
```

Sau đây là cấu trúc chung của một chương trình đồ họa:.

```
#include <graphics.h>
void ThietLapDoHoa()
{
    int gd=0,gm;
    initGraph(&gd,&gm,"D:\\TC\\BGI");
}
void main()
{
    ThietLapDoHoa();
    . . .
    <Các lệnh vẽ>;
    ...
    closegraph();
}
```

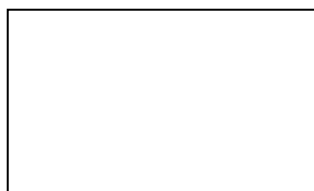
9.3. TỌA ĐỘ VÀ CON TRỎ TRÊN MÀN HÌNH ĐỒ HỌA

9.3.1. Lấy kích thước màn hình

int getmaxx(); và **int getmaxy();**

Cho tọa độ cột lớn nhất và dòng lớn nhất của màn hình.

(0,0)

(getmaxx(),getmaxy())

9.3.2. Di chuyển con trỏ

void moveto(int x,int y);

Di chuyển con trỏ đến tọa độ (x,y).

void moverel(int dx,int dy);

Di chuyển con trỏ đến tọa độ mới cách tọa độ cũ khoảng cách là dx, dy.

9.3.3. Vẽ điểm

```
void putpixel(int x,int y,int color);
```

Vẽ một điểm tại tọa độ (x,y) với màu là color.

```
unsigned getpixel(int x,int y);
```

Lấy màu của một điểm tại tọa độ (x,y).

9.4. ĐẶT MÀU TRÊN MÀN HÌNH ĐỒ HỌA

9.4.1. Đặt màu cho đối tượng cần vẽ

```
void setcolor(int color);
```

9.4.2. Đặt màu nền

```
void setbkcolor(int color);
```

9.5. CỬA SỔ TRONG CHẾ ĐỘ ĐỒ HỌA

9.5.1. Đặt cửa sổ trên màn hình

```
void setviewport(int x1,int y1,int x2,int y2,int Clip);
```

trong đó:

(x1,y1): đỉnh trên trái của cửa sổ.

(x2,y2): đỉnh dưới phải của cửa sổ.

Nếu Clip \neq 0 thì những gì vượt khỏi màn hình sẽ bị cắt bỏ.

☛* **Chú ý:** Khi tạo cửa sổ thì tọa độ trên màn hình sẽ thay đổi theo.

Tọa độ mới = Tọa độ cũ - Tọa độ đỉnh trên trái.

9.5.2. Xóa hình ảnh trong cửa sổ

- Xóa hình ảnh trong cửa sổ, ta dùng hàm **clearviewport()**;

- Xóa toàn bộ màn hình, ta dùng hàm **cleardevice()**;

9.6. VIẾT CHỮ TRONG ĐỒ HỌA

9.6.1. Thiết lập font chữ

```
void settextstyle(int font,int dir,int size);
```

- Các font có thể chứa các hằng sau:

DEFAULT_FONT = 0; TRIPLEX_FONT = 1; SMALL_FONT = 2;

SANS_SERIF_FONT = 3; GOTHIC_FONT = 4;

- Dir có các hằng sau:

HORIZ_DIR = 0 Từ trái qua phải.

VERT_DIR = 1 Từ dưới lên trên.

- size: độ lớn của chữ.

9.6.2. Thiết lập phân bố chữ

void setttextjustify(int Hz,int Vt) ;

Chọn vị trí của chữ xung quanh tọa độ định sẵn.

- Hz là phân bố chữ theo trục ngang. Có các hằng sau:

LEFT_TEXT = 0 Chữ viết nằm bên phải trục đứng.

CENTER_TEXT = 1 Chữ viết nằm ở giữa trục đứng.

RIGHT_TEXT = 2 Chữ viết nằm bên trái trục đứng.

- Vt là bố trí chữ theo hướng dọc đối với tọa độ qui định xuất chuỗi. Các hằng liên quan:

BOTTOM_TEXT = 0 Chữ viết nằm bên trên trục ngang.

CENTER_TEXT = 1 Chữ viết nằm ở giữa trục ngang.

TOP_TEXT = 2 Chữ viết nằm bên dưới trục ngang.

9.6.3. Viết một xâu ký tự lên màn hình

- Xuất một xâu ký tự tại vị trí con trỏ:

Dùng hàm **void outtext(char *st) ;**

- Xuất một xâu ký tự tại tọa độ x,y:

Dùng hàm **void outtextxy(int x,int y,char *st) ;**

❖***Chú ý:** Cách xuất chuỗi của hai hàm trên được qui định trong các hàm **setttextstyle** và **setttextjustify**.

9.7. VẼ CÁC HÌNH CƠ BẢN

9.7.1. Chọn kiểu đường

void setlinestyle(int Ls,int Pt,int Tk) ;

Ls: kiểu đường vẽ, có các giá trị sau:

0: Đường liền nét

1: Nét đứt

2: Nét chấm gạch

3: Nét gạch

4: Đường do người thiết kế tạo ra.

Pt: xác định màu vẽ.

. Nếu $Ls = 0..3$ thì $Pt=0$ (Lấy giá trị Default)

. Nếu $Ls = 4$ thì Pt là số nguyên chỉ màu của kiểu đường.

Tk: xác định độ dày của đường.

$Tk = 1$: bình thường.

$Tk = 3$: đậm nét.

9.7.2. Vẽ đoạn thẳng

void line(int x1,int y1,int x2,int y2); vẽ từ điểm (x1,y1) đến điểm (x2,y2).

void lineto(int x,int y); vẽ từ vị trí con trỏ đến điểm (x,y).

void linerel(int dx,int dy); vẽ từ vị trí con trỏ đến điểm cách nó một khoảng dx,dy.

Ví dụ 1: Vẽ đồ thị hàm số: $f(x) = ax^2 + bx + c$ trên đoạn $[-10,10]$.

Ý tưởng:

Bước 1: Xác định đoạn cần vẽ $[Min,Max]$.

Bước 2: Đặt gốc tọa độ lên màn hình (x0,y0).

Chia tỉ lệ vẽ trên màn hình theo hệ số k.

Chọn số gia dx trên đoạn cần vẽ.

Bước 3: Chọn điểm xuất phát: $x = Min$, tính $f(x)$.

Đổi qua tọa độ màn hình và làm tròn:

$x1=x0 + Round(x*k);$

$y1=y0 - Round(f(x)*k);$

Di chuyển đến (x1,y1): `moveto(x1,y1);`

Bước 4: Tăng x lên: $x=x + dx$;

Đổi qua tọa độ màn hình và làm tròn:

$x2=x0 + Round(x*k);$

$y2=y0 - Round(f(x)*k);$

Vẽ đến (x2,y2): `lineto(x2,y2);`

Bước 5: Lặp lại bước 4 cho đến khi $x \geq Max$ thì dừng.

```
#include<conio.h>
```

```
#include<graphics.h>
```



```
float a,b,c,d,min,max;

int round(float x)
{
    if (x>0) return int (x+0.5);
    else return int (x-0.5);
}

void khoitaodohoa()
{
    int gd=0,gm=0;
    initgraph(&gd,&gm,"d:\\tc\\bgi");
}

float f(float x)
{
    return(a*x*x*x+b*x*x+c*x+d);
}

void vedothi(float min,float max)
{
    int x0,y0,x1,y1,x2,y2;
    float x,dx,k;
    x0=getmaxx()/2;
    y0=getmaxy()/2;
    k=(float)getmaxx()/50;
    dx=0.001;
    setcolor(12);
    //Vẽ trục tọa độ
    line(0,y0,2*x0,y0);
    line(x0,0,x0,2*y0);
    //vẽ đồ thị
```

```

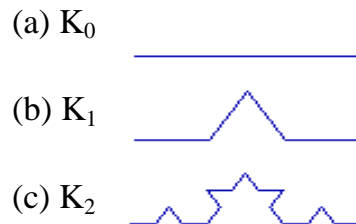
x=min;
setcolor(14);
x1=x0+round(x*k);
y1=y0-round(f(x)*k);
moveto(x1,y1);
while (x<max)
{
    x=x+dx;
    x2=x0+round(x*k);
    y2=y0-round(f(x)*k);
    lineto(x2,y2);
}
}

void main()
{
    khoitaodohoa();
    min=-10;max=10;
    a=1;b=-1;c=-1;d=2;
    vedothi(min,max);
    getch();
    closegraph();
}

```

Ví dụ 2: Viết chương trình vẽ cung Koch. Các bước phát sinh của cung Koch được thực hiện trong hình sau:

- Bắt đầu từ đường ngang K_0 có độ dài bằng 1.
- Để tạo cung bậc-1(gọi là K_1), chia đường thành ba phần và thay đoạn giữa bằng tam giác đều có cạnh dài $1/3$. Bây giờ, toàn bộ đường cong có độ dài $4/3$.
- Cung bậc-2 K_2 có được bằng cách dựng tiếp các tam giác đều từ 4 đoạn của K_1 . Vì mỗi đoạn có độ dài tăng $4/3$ lần nên toàn bộ cung dài ra $4/3$ lần.

Ý tưởng:

Từ hình (b) ta thấy rằng, đầu tiên hướng vẽ quay trái 60^0 , rồi quay phải 120^0 , cuối cùng quay trái 60^0 để trở về hướng ban đầu.

```
#include <graphics.h>
#include <conio.h>
#include <math.h>

#define PI 3.1416

void ThietLapDoHoa()
{
    int gd=0,gm;
    initgraph(&gd,&gm,"D:\\TC\\bgi");
}

int Round(float x)
{
    if (x>0) return int (x+0.5);
    else return int (x-0.5);
}

void Koch(float dir,float len,int n)
{
    if(n>0)
    {
        Koch(dir,len/3,n-1);
        dir=dir+60; //Quay phai 60 do
        Koch(dir,len/3,n-1);
        dir=dir-120; //Quay trai 120 do
        Koch(dir,len/3,n-1);
        dir=dir+60; //Quay phai 60 do
        Koch(dir,len/3,n-1);
    }
}
```

```
    else
    linerel(Round(len*cos(dir*PI/180)),Round(len*sin(dir*PI/180)));
}

void main()
{
    float Goc=180,Length=250;
    int n=4;
    ThietLapDoHoa();
    moveto(350,200);
    Koch(Goc,Length,n);
    getch();
    closegraph();
}
```

9.7.3. Vẽ hình chữ nhật

void rectangle(int x1,int y1,int x2,int y2);

Vẽ hình chữ nhật với đỉnh trên trái là (x1,y1) và đỉnh dưới phải là (x2,y2).

Ví dụ: Vẽ các hình chữ nhật ngẫu nhiên trên màn hình.

```
#include <graphics.h>
#include <stdlib.h>
#include <conio.h>
#include <dos.h>

void ThietLapDoHoa()
{
    int gd = DETECT, gm;
    initgraph(&gd, &gm, "d:\\tc\\bgi");
}

void Demo()
{
    int x1,y1,x2,y2;
```

```
randomize();
do
{
    x1=random(getmaxx());
    y1=random(getmaxy());
    x2=random(getmaxx()-x1)+x1;
    y2=random(getmaxy()-y1)+y1;
    setcolor(random(14)+1);
    rectangle(x1,y1,x2,y2);
    delay(100);
}
while (kbhit()==0);
}

void main()
{
    ThietLapDoHoa();
    Demo();
    getch();
    closegraph();
}
```

9.7.4. Vẽ cung tròn

void arc(int x,int y,int g1,int g2,int R);

Vẽ cung tròn có tâm (x,y) bán kính R, góc bắt đầu là g1 và góc kết thúc là g2.

9.7.5. Vẽ đường tròn - Ellipse

Vẽ đường tròn: **void circle(int x,int y,int R);**

Vẽ ellipse: **void ellipse(x,y:integer; g1,g2,Rx,Ry:Word);**

Vẽ Ellipse có tâm (x,y) bán kính ngang Rx, bán kính dọc Ry, góc bắt đầu là g1 và góc kết thúc là g2.

9.7.6. Định MODE vẽ cho đoạn thẳng

void setwritemode(int Mode);

Ta có thể chọn Mode bằng các hằng sau:

. COPY_PUT = 0; đây là Mode chèn, đường mới sẽ không xóa đường cũ.

. XOR_PUT = 1; đây là Mode xóa, đường mới sẽ xóa đường cũ.

Ví dụ: Vẽ một kim đồng hồ quay quanh tâm O(x0,y0).

```
#include <graphics.h>
#include <conio.h>
#include <math.h>
#include <dos.h>

#define PI 3.1416

void ThietLapDoHoa()
{
    int gd = DETECT, gm;
    initgraph(&gd, &gm, "d:\\tc\\bgi");
}

int Round(float x)
{
    if(x>0) return int(x+0.5);
    else return int(x-0.5);
}

void VeKim(int x0,int y0,float R,float Alpha)
{
    line(x0,y0,x0+Round(R*cos(PI*Alpha/180)),
        y0-Round(R*sin(PI*Alpha/180)));
}

void Demo()
{
    int x0=getmaxx()/2;
```

```
int y0=getmaxy()/2;
int R=100;
float Alpha=90, Beta=6;
setwritemode(XOR_PUT);
VeKim(x0,y0,R,Alpha);
do
{
    delay(500);
    VeKim(x0,y0,R,Alpha);
    Alpha=Alpha-Beta;
    VeKim(x0,y0,R,Alpha);
}
while (kbhit()==0);
}

void main()
{
    ThietLapDoHoa();
    Demo();
    getch();
    closegraph();
}
```

9.8. TÔ MÀU CÁC HÌNH

9.8.1. Chọn kiểu tô

void setfillstyle(int Pt,int Color);

Với:

- Pt: Mẫu tô của hình. Có các hằng từ 0 đến 12.

0: Tô bằng màu nền.

1: Tô bằng màu viền.

2: Tô bằng các dấu ---

.....

- Color: Màu tô của hình.

9.8.2. Vẽ hình chữ nhật có tô màu ở bên trong

void bar(int x1,int y1,int x2,int y2) ;

Vẽ hình chữ nhật có tô màu và mẫu tô được xác định bởi hàm setfillstyle.

Ví dụ: Viết chương trình tạo Menu cho phép chọn và thực hiện các chức năng bằng cách di chuyển mũi tên trên các hộp sáng, các thủ tục thực hiện xong quay trở lại Menu chính. Nhấn ESC để thoát khỏi chương trình.

```
#include<stdio.h>
#include<conio.h>
#include<stdlib.h>
#include<graphics.h>

#define TRUE 0
#define FALSE 1

const mau1=15;
const mau2=8;
const maumn=7;
const mauchu=1;
const XTop=180;
const YTop=100;
const Dy=32;
const Dx=270;

void ThietLapDoHoa()
{
    int gd=0,gm;
    initgraph(&gd,&gm,"d:\\tc\\bgi");
}

void Baitap1()
```



```
    cleardevice();
    outtext("\nBAI TAP TINH TONG CAC CHU SO CUA N");
    getch();
}

void Baitap2()
{
    cleardevice();
    outtext("\nBAI TAP VE MANG MOT CHIEU\n");
    getch();
}

void Baitap3()
{
    cleardevice();
    outtext("\nXin loi! Bai tap nay tui chua lam!");
    getch();
}

void Baitap4()
{
    cleardevice();
    outtext("\nBAI TAP TIM UOC CHUNG LON NHAT");
    getch();
}

//Vẽ nút menu
void Box(int x1,int y1,int x2,int y2,
        char MauVienTren,char MauVienDuoai,char MauNen)
{
    int i;
    setfillstyle(1,MauNen);
```

```
bar(x1,y1,x2,y2);
setcolor(MauVienTren);
for(i=0;i<=1;i++)
{
    moveto(x1-i,y2+i);
    lineto(x1-i,y1-i);
    lineto(x2+i,y1-i);
}
setcolor(MauVienDuoai);
for(i=0;i<=1;i++)
{
    moveto(x2+i,y1-i);
    lineto(x2+i,y2+i);
    lineto(x1-i,y2+i);
}
}
```

//Viết xâu st ra màn hình tại dòng thứ n voi mau la color

```
void Write(char *st,int n,int color)
{
    setcolor(color);
    outtextxy(XTop+20,YTop+15+n*Dy,st);
}
```

```
void Ve_menu(int Xdau,int Ydau,int chon,int SoDong,
             char *DongMN[])
{
    int i;
    cleardevice();
    for(i=0;i<SoDong;i++)
    {
        if(i==chon)
```

```
Box(Xdau,Ydau+i*Dy+6,Xdau+Dx,Ydau+i*Dy+Dy,
    mau2,mau1,maumn);
else
Box(Xdau,Ydau+i*Dy+6,Xdau+Dx,Ydau+i*Dy+Dy,
    mau1,mau2,maumn);
Write(DongMN[i],i,mauchu);
}
}

void main()
{
    char ch,*st[10];
    st[0]="Bai tap tinh tong cac chu so";
    st[1]="Bai tap ve mang mot chieu";
    st[2]="Bai tap thiet ke ham De quy";
    st[3]="Bai tap tim Uoc chung lon nhat";
    st[4]="<ESC> Ket thuc chuong trinh!";
    int chon=0,luuchon,sodong=5,ok=FALSE;
    ThietLapDoHoa();
    Ve_menu(XTop,YTop,chon,sodong,st);
    do
    {
        ch=getch(); //Nhan mot phim
        switch (ch)
        {
            case 72: //phim len
                luuchon=chon;
                chon--;
                if(chon<0) chon=sodong-1;
                Box(XTop,YTop+luuchon*Dy+6,XTop+Dx,
                    YTop+luuchon*Dy+Dy,mau1,mau2,maumn);
                Write(st[luuchon],luuchon,mauchu);
```

```
Box (XTop,YTop+chon*Dy+6,XTop+Dx,
      YTop+chon*Dy+Dy,mau2,mau1,maumn);
Write(st[chon],chon,mauchu);
break;
case 80://phim xuống
    luuchon=chon;
    chon++;
    if(chon==sodong) chon=0;
    Box (XTop,YTop+luuchon*Dy+6,XTop+Dx,
          YTop+luuchon*Dy+Dy,mau1,mau2,maumn);
    Write(st[luuchon],luuchon,mauchu);
    Box (XTop,YTop+chon*Dy+6,XTop+Dx,
          YTop+chon*Dy+Dy,mau2,mau1,maumn);
    Write(st[chon],chon,mauchu);
    break;
case 13: //phim ENTER
    ok=TRUE; break;
}
if (ok==TRUE) //Neu phim ENTER duoc nhan
{
    switch (chon)
    {
        case 0:
            Baitap1();
            Ve_menu(XTop,YTop,chon,sodong,st);
            break;
        case 1:
            Baitap2();
            Ve_menu(XTop,YTop,chon,sodong,st);
            break;
        case 2:
            Baitap3();
```

```

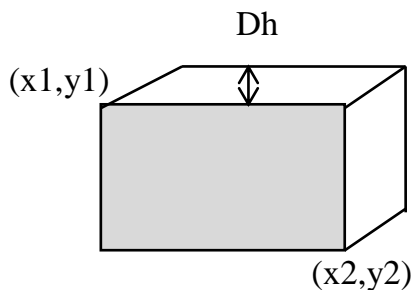
        Ve_menu(XTop,YTop,chon,sodong,st);
        break;
    case 3:
        Baitap4();
        Ve_menu(XTop,YTop,chon,sodong,st);
        break;
    case 4: exit(0);
    }
    ok=FALSE; //tra lai trang thai ENTER chua duoc nhan
}
}
while (ch!=27); //Nhan phim ESC de thoat
closegraph();
}

```

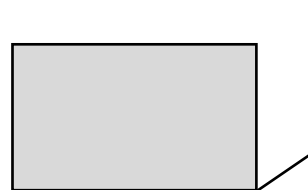
9.8.3. Vẽ hình hộp chữ nhật

void bar3d(int x1,int y1,int x2,int y2,int Dh,int Top);

Vẽ hình hộp chữ nhật có tọa độ đỉnh trên là (x1,y1), đỉnh dưới là (x2,y2) và bề dày là Dh.

Có nắp

Không có nắp

Top ≠ 0: Hình hộp có nắp.

Top = 0: Hình hộp không có nắp.

9.8.4. Vẽ và tô màu Ellipse

void fillellipse(int x,int y,int Rx,int Ry);

Vẽ hình và tô màu cho ellipse có tâm (x,y), bán kính theo 2 trục là Rx và Ry với màu và mẫu tô được xác định bởi hàm setfillstyle.

9.8.5. Vẽ hình quạt tròn

```
void pieslice(int x,int y,int g1,int g2,int R) ;
```

Vẽ hình quạt tròn có tâm (x,y), góc đầu g1, góc cuối g2, bán kính R.

9.8.6. Vẽ hình quạt Ellipse

```
void sector(int x,int y,int g1,int g2,int Rx,int Ry) ;
```

9.8.7. Làm loang màu một vùng kín

```
void floodfill(int x,int y,int Color) ;
```

Trong đó:

(x,y): điểm nằm trong vùng kín.

Color: màu muốn tô.

9.8.8. Vẽ đa giác

Đối với một đa giác bất kỳ có N đỉnh, ta phải khai báo N+1 đỉnh để vẽ đường gấp khúc với tọa độ điểm đầu trùng với tọa độ điểm cuối. Để vẽ đa giác, ta dùng hàm:

```
void drawpoly(int N,int P[]) ;
```

trong đó:

- N: số đỉnh của đa giác + 1
- P: chứa tọa độ các đỉnh, cứ hai phần tử liên tiếp trong mảng sẽ tạo thành một điểm (x,y).

Ví dụ: Viết chương trình để vẽ đa giác đều có n đỉnh.

Ý tưởng:

Khi vẽ một đa giác đều N đỉnh, các đỉnh này nằm trên một đường tròn tâm O bán kính R đồng thời khoảng cách giữa hai đỉnh và tâm tạo thành một góc không đổi là $2\pi/N$.

Giả sử đỉnh thứ nhất của đa giác nằm trên đường thẳng tạo với tâm một góc 0^0 , đỉnh thứ hai tạo một góc $2\pi/N$ và đỉnh thứ i sẽ tạo một góc là $2\pi*(i-1)/N$.

Giả sử P0 là tọa độ tâm của đa giác, đỉnh thứ i của đa giác sẽ tạo một góc là:

$$\text{Angle} = 2\pi*(i-1)/N$$

Nhưng nếu đa giác này có đỉnh đầu tiên tạo một góc bằng A0 thì:

$$\text{Angle} = 2\pi*((i-1)/N + A0/360)$$

Và tọa độ các đỉnh này trên màn hình sẽ là:

$$P[i].x = P0.x + R*\cos(\text{Angle})$$

$$P[i].y = P0.y - R*\sin(\text{Angle})$$

Ta xây dựng một hàm để tự động lưu các đỉnh của đa giác đều vào mảng P. Trong đó: P0 là tọa độ tâm, A0 là góc bắt đầu, R là bán kính, N là số đỉnh của đa giác đều ($N \geq 3$).

```
#include <graphics.h>
#include <conio.h>
#include <math.h>

#define Max 10
#define PI 3.1416

struct ToaDo
{
    int x,y;
};

void ThietLapDoHoa()
{
    int gd=0,gm;
    initgraph(&gd,&gm,"D:\\TC\\bgi");
}

int Round(float x)
{
    if (x>0) return int (x+0.5);
    else return int (x-0.5);
}

void TaoDinh(float R,float A0,int n,ToaDo P0,int P[])
{
    for(int i=0;i<n;i++)
    {
        float Angle=2*PI*(float(i)/n + A0/360);
        P[2*i] =P0.x + Round(R*cos(Angle));
```

```
P[2*i+1]=P0.y - Round(R*sin(Angle));  
}  
P[2*n]=P[0];  
P[2*n+1]=P[1];  
}  
  
void main()  
{  
    ThietLapDoHoa();  
    int n=5, P[Max];  
    ToaDo P0;  
    P0.x=getmaxx()/2;  
    P0.y=getmaxy()/2;  
    float A0=90,R=getmaxy()/4;  
    TaoDinh(R,A0,n,P0,P);  
    drawpoly(n+1,P);  
    getch();  
    closegraph();  
}
```

9.9. CÁC KỸ THUẬT TẠO HÌNH CHUYỂN ĐỘNG

9.9.1. Kỹ thuật lật trang màn hình

CARD màn hình có nhiều trang, mỗi trang được đánh số 0,1,2,...

Để vẽ hình lên một *trang màn hình* (trong vùng đệm), ta dùng hàm:

void setactivepage(int Page);

Trong đó, Page là số của trang màn hình. Hàm này được đặt trước khi có lệnh vẽ ra màn hình.

Để đưa trang màn hình ra màn hình, ta dùng hàm:

void setvisualpage(int Page);

Page: trang màn hình muốn xem.

Thông thường, màn hình sẽ làm việc và hiện ra trên trang 0. Do đó, để vừa xem màn hình vừa vẽ lên trang màn hình khác, ta thường dùng hai hàm trên đi kèm với nhau.

Để thực hiện một cách tự động khi sử dụng kỹ thuật lật hình này, ta thường theo một giải thuật sau:

- Tạo 2 biến: `int page1, page2;`
- Tạo vòng lặp:
...
do
{
 `setvisualpage(page1);` *// Xem trang màn hình page1*
 `setactivepage(page2);` *// Vẽ hình lên trang page2*

 < Các lệnh vẽ hình lên trang page2 >;

 // Hoán vị 2 biến page1, page2
 `Swap(page1, page2);`
}
while <Điều kiện lặp>;

Ví dụ 1: Vẽ hai hình

Sau đó, viết chương trình thực hiện chuyển động của miệng cá.

```
#include <graphics.h>
#include <conio.h>
#include <dos.h>

int Xc,Yc,R;

void VeHinhCa1()
{
    setcolor(15);
    pieslice(Xc,Yc,30,330,R); //Vẽ bụng cá
    setcolor(0);
```

```
    circle(Xc + R/2,Yc - R/2,4); //Vẽ mắt cá
}

void VeHinhCa2()
{
    setcolor(15);
    pieslice(Xc,Yc,15,345,R); //Vẽ bụng cá
    setcolor(0);
    circle(Xc + R/2,Yc - R/2,4); //Vẽ mắt cá
}

void main()
{
    int gd=5,gm;
    initgraph(&gd,&gm,"D:\\TC\\BGI");
    Xc=getmaxx()/2;
    Yc=getmaxy()/2;
    R=50;
    int i=0;
    int page1=0, page2=1;
    do
    {
        setvisualpage(page1); //xem trang page1
        setactivepage(page2); //ve len trang page2
        i=1-i;
        if(i==0) VeHinhCa1();
        else VeHinhCa2();
        delay(200);
        //hoan doi 2 trang
        page1=1-page1;
        page2=1-page2;
    }
}
```

```
while (kbhit()==0);  
closegraph();  
}
```

Ví dụ 2: Viết chương trình tạo một dòng chữ chạy ngang qua màn hình.

```
#include <graphics.h>  
#include <conio.h>  
#include <dos.h>  
  
void Run(char *s)  
{  
    int page=0;  
    int x=getmaxx(),y=getmaxy()/3;  
    setttextjustify(0,1);  
    setwritemode(XOR_PUT);  
    setactivepage(page);  
    do  
    {  
        outtextxy(x,y,s);  
        setvisualpage(page);  
        page=1-page;  
        setactivepage(page);  
        // delay(10);  
        outtextxy(x+1,y,s);  
        x=x-1;  
        if(x<-textwidth(s)) x=getmaxx();  
    }  
    while (kbhit()==0);  
}  
  
void main()  
{  
    int gd=5,gm;
```

```
initgraph(&gd, &gm, "D:\\TC\\bgi");
setcolor(14);
settextstyle(1, 0, 5);
Run("Pham Anh Phuong");
closegraph();
}
```

9.9.2. Lưu và di chuyển một vùng màn hình

Ta có thể lưu một vùng màn hình vào bộ nhớ rồi sau đó dán nó lên màn hình ở một vị trí khác.

Việc lưu một vùng màn hình vào bộ nhớ được thực hiện bằng hàm:

getimage(x1,y1,x2,y2:Integer; void far *Pointer);

trong đó Pointer là con trỏ trỏ đến vùng lưu nội dung của vùng (x1,y1,x2,y2).

Việc đăng ký một vùng nhớ động phải được khai báo dung lượng cần thiết. Dung lượng vùng nhớ được thực hiện bằng hàm:

unsigned imagesize(int x1,int y1,int x2,int y2);

Để hiện hình ảnh từ bộ nhớ ra màn hình, ta dùng hàm:

void putimage(int x,int y,void far *Pointer,int Mode);

trong đó:

(x,y): Tọa độ đỉnh trái hình chữ nhật mà ta muốn đưa ra.

Pointer: Con trỏ trỏ đến vùng lưu hình chữ nhật.

Mode: Hằng số chỉ phương thức hiện ra màn hình. Mode chứa một trong các hằng sau:

COPY_PUT = 0: Xuất ra như đã lưu (phép MOV)

XOR_PUT = 1: Phép XOR, xóa hình cũ nếu hai hình giao nhau.

OR_PUT = 2: Phép OR, lấy cả hai hình nếu hai hình giao nhau.

AND_PUT = 3: Phép AND, nếu hai hình giao nhau thì lấy phần chung.

NOT_PUT = 4: Phép NOT, cho ra âm bản.

Về việc thực hiện được tiến hành như sau:

- Khai báo một biến con trỏ P;
- Đăng ký một vùng nhớ động do P quản lý bằng hàm
farmalloc(imagesize(x1,y1,x2,y2));
- Lưu hình ảnh bằng hàm getimage(x1,y1,x2,y2,P);

- Xuất ra màn hình bằng hàm `putimage(x, y, P, Mode);`
- Xóa vùng nhớ động bằng hàm `farfree(size);`

Ví dụ: Viết chương trình vẽ chiếc đĩa bay chuyển động ngẫu nhiên trên màn hình.

```
#include <graphics.h>
#include <alloc.h>
#include <stdlib.h>
#include <conio.h>
#include <dos.h>

void ThietLapDoHoa()
{
    int gd=0, gm;
    initgraph(&gd, &gm, "D:\\TC\\bgi");
}

int r = 20, StartX = 100, StartY = 50;

void Move(int &x, int &y)
{
    int Step=random(2*r);
    if(Step%2==0) Step=-Step;
    x=x+Step;
    Step=random(r);
    if(Step%2==1) Step=-Step;
    y=y+Step;
}

void VeDiaBay()
{
    ellipse(StartX, StartY, 0, 360, r, r/3+2);
    ellipse(StartX, StartY-4, 190, 357, r, r/3);
    line(StartX+7, StartY-6, StartX+10, StartY-12);
}
```

```
    line(StartX-7,StartY-6,StartX-10,StartY-12);
    circle(StartX+10,StartY-12,2);
    circle(StartX-10,StartY-12,2);
}

void Play()
{
    unsigned int x1,y1,x2,y2,size;
    int x,y;
    void far *buff;
    VeDiaBay();
    //lấy vùng hình chữ nhật chứa hình đĩa bay
    x1=StartX - (r+1);
    y1=StartY - 14;
    x2=StartX + r + 1;
    y2=StartY + r/3 + 3;
    // Lưu và xóa ảnh
    size=imagesize(x1,y1,x2,y2);
    buff=farmalloc(size);
    getimage(x1,y1,x2,y2,buff);
    putimage(x1,y1,buff,XOR_PUT); //Xóa ảnh
    x=getmaxx()/2;
    y=getmaxy()/2;
    //Di chuyển đĩa bay
    do
    {
        putimage(x,y,buff,XOR_PUT); //Vẽ đĩa bay
        delay(200);
        putimage(x,y,buff,XOR_PUT); // Xóa đĩa bay
        Move(x,y);
    }
    while (kbhit()==0);
}
```

```
farfree(buff); //Giai phong vùng nho  
}  
  
void main()  
{  
    ThietLapDoHoa();  
    Play();  
    closegraph();  
}
```

BÀI TẬP

Bài tập 9.1: Viết chương trình vẽ bàn cờ quốc tế lên màn hình.

Bài tập 9.2: Viết chương trình vẽ một chiếc xe ô tô (theo hình dung của bạn) và cho nó chạy ngang qua màn hình.

Gợi ý:

Dùng kỹ thuật lật trang màn hình hoặc di chuyển vùng màn hình.

Bài tập 9.3: Viết chương trình vẽ lá cờ tổ quốc đang tung bay.

Gợi ý:

Dùng kỹ thuật lật trang màn hình.

Bài tập 9.4: Viết chương trình nhập vào n học sinh của một lớp học bao gồm 2 trường sau: Họ tên, điểm trung bình.

a/ Hãy thống kê số lượng học sinh giỏi, khá, trung bình và yếu.

b/ Vẽ biểu đồ thống kê số lượng học sinh giỏi, khá, trung bình và yếu theo 2 dạng: biểu đồ cột (column) và biểu đồ bánh tròn (Pie).

Bài tập 9.5: Viết chương trình để vẽ đồ thị của các hàm số sau:

a/ $y = ax^2 + bx + c$

b/ $y = ax^4 + bx^3 + cx^2 + dx + e$

c/ $y = \frac{ax + b}{cx + d}$

d/ $y = \frac{ax^2 + bx + c}{dx + e}$

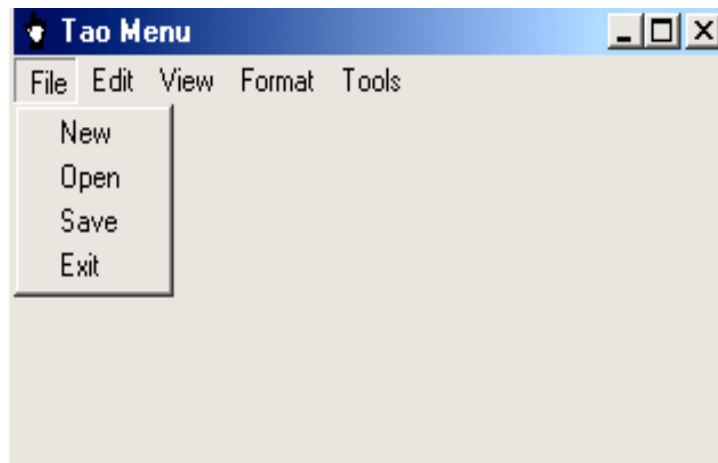
Bài tập 9.6: Viết chương trình vẽ cái đồng hồ đang hoạt động.

Bài tập 9.7: Viết chương trình mô phỏng chuyển động của trái đất xung quanh mặt trời và đồng thời chuyển động của mặt trăng xung quanh trái đất.

Gợi ý:

Dùng ma trận của phép quay.

Bài tập 9.8: Viết chương trình tạo Menu đồ họa giống như các Menu trong môi trường WINDOWS (xem hình).

Bài tập 9.9: Xây dựng một chương trình chứa tất cả các bài tập trong chương này.

PHỤ LỤC A: HƯỚNG DẪN SỬ DỤNG TURBO C++ 3.0

1. Một số phím nóng thông dụng

- **F2:** Lưu chương trình đang soạn thảo vào đĩa.
- **F3:** Mở file mới hoặc file đã tồn tại trên đĩa để soạn thảo.
- **Alt-F3:** Đóng file đang soạn thảo.
- **Alt-F5:** Xem kết quả chạy chương trình.
- **F8:** Chạy từng câu lệnh một trong chương trình.
- **Alt-X:** Thoát khỏi Turbo C.
- **Alt-<Số thứ tự của file đang mở>:** Dịch chuyển qua lại giữa các file đang mở.
- **F10:** Vào hệ thống Menu của Turbo C.

2. Các phím thông dụng khi soạn thảo chương trình

2.1. Các phím soạn thảo

- **Insert:** Chuyển qua lại giữa chế độ đè và chế độ chèn.
- **Home:** Đưa con trỏ về đầu dòng.
- **End:** Đưa con trỏ về cuối dòng.
- **Page Up:** Đưa con trỏ lên một trang màn hình.
- **Page Down:** Đưa con trỏ xuống một trang màn hình.
- **Del:** Xóa ký tự ngay tại vị trí con trỏ.
- **Back Space (←):** Xóa ký tự bên trái con trỏ.
- **Ctrl-PgUp:** Đưa con trỏ về đầu văn bản.
- **Ctrl-PgDn:** Đưa con trỏ về cuối văn bản.
- **Ctrl-Y:** Xóa dòng tại vị trí con trỏ.

2.2. Các thao tác trên khối văn bản

- Chọn khối văn bản: **Shift + <Các phím ←↑→↓>**
- **Ctrl-KY:** Xóa khối văn bản đang chọn
- **Ctrl-Insert:** Đưa khối văn bản đang chọn vào Clipboard
- **Shift-Insert:** Dán khối văn từ Clipboard xuống vị trí con trỏ.
- **Alt-Back Space:** tương đương với **Undo**

PHỤ LỤC B: HƯỚNG DẪN SỬ DỤNG DEV C++ 5.0

1. GIỚI THIỆU

Dev C++ là một công cụ hỗ trợ cho các lập trình viên biên dịch các chương trình viết bằng ngôn ngữ C/C++ trên cả hệ thống Windows lẫn Linux. Phiên bản hiện tại của Dev C++ là 4.9.9.2. Bạn đọc có thể download tại địa chỉ: <http://www.bloodshed.net/>.

Dev C++ thường được sử dụng trong việc học tập và giảng dạy tại các trường học cũng như trong các kỳ thi Olympic Tin học vì giao diện dễ sử dụng và dung lượng nhỏ gọn. Mã nguồn viết trên Dev C++ có thể biên dịch được trên các môi trường khác nhưng mã nguồn viết trên các môi trường khác có thể không biên dịch được trên Dev C++.

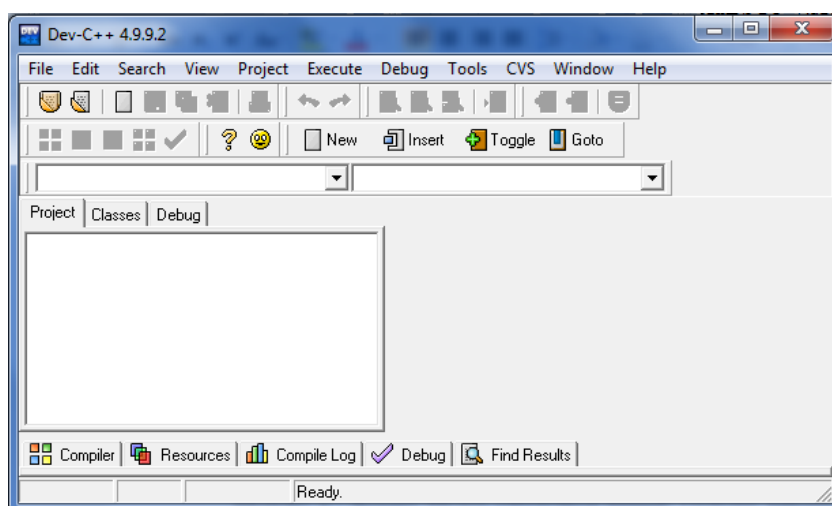
2. CÀI ĐẶT VÀ THIẾT LẬP CẤU HÌNH

2.1. Cài đặt

Tải file cài đặt tại <http://www.bloodshed.net/dev/devcpp.html> và tiến hành cài đặt theo các bước hướng dẫn có trên màn hình.

2.2. Thiết lập cấu hình Dev C++ sau khi cài đặt

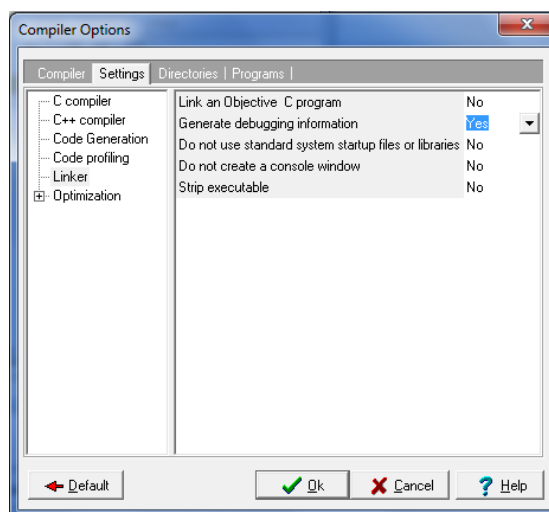
- Sau khi cài đặt xong, chạy chương trình Dev C++, màn hình sẽ xuất hiện như sau:

- Chỉ cần thiết lập cấu hình một lần duy nhất vào lần đầu tiên sau khi cài đặt chương trình:

- Vào menu **Tools**, chọn **Compiler Options**, chọn tab **Settings**, chọn mục **Linker**.

- Thay đổi thông số trong mục **Generate Debugging Information** thành **Yes**.
- Kích **OK** để hoàn tất việc cấu hình.

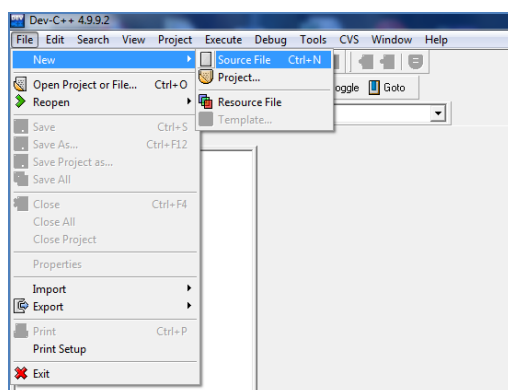

3. TẠO MỘT CHƯƠNG TRÌNH HOẶC DỰ ÁN MỚI

3.1. Tạo một chương trình mới

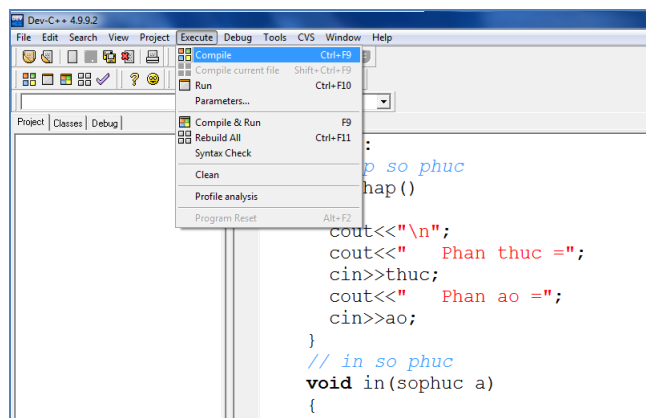
Các bước cơ bản khi tạo một chương trình Dev C++ đơn giản (chỉ có một file mã nguồn) được thực hiện như sau:

Bước 1: Vào menu File → New → Source File (xem hình) hoặc nhấn tổ hợp phím Ctrl_N:

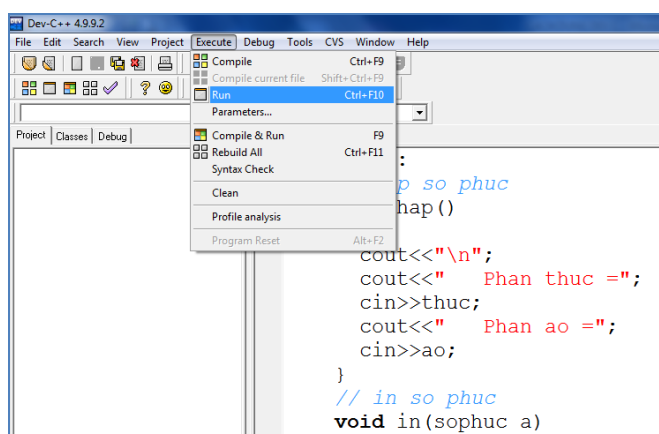

Bước 2: Soạn thảo chương trình.

Bước 3: Dịch chương trình: Vào menu Execute → Compile (hoặc nhấn tổ hợp phím Ctrl_F9), nếu có lỗi thì phải sửa lỗi.

Bước 4: Chạy chương trình: Vào menu Execute → Run (hoặc nhấn tổ hợp phím Ctrl_F10) và kiểm tra kết quả:

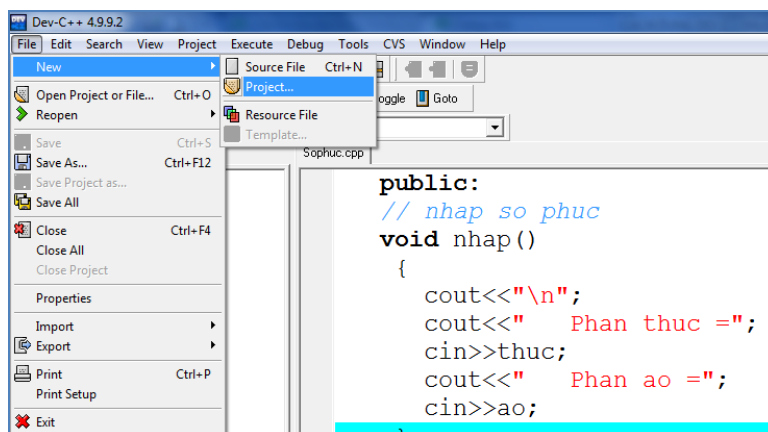

Bước 5: Debug (nếu cần): Vào menu Debug → Debug hoặc nhấn phím F8.

3.2. Tạo một dự án mới

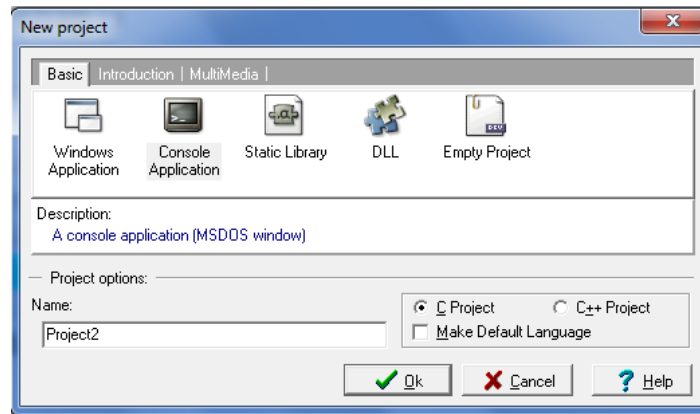
Đối với những chương trình lớn và phức tạp thì ta có thể tạo một dự án (project) bao gồm nhiều file mã nguồn và các file tài nguyên...

Bước 1: Tạo project mới: Vào menu File → New → Project:

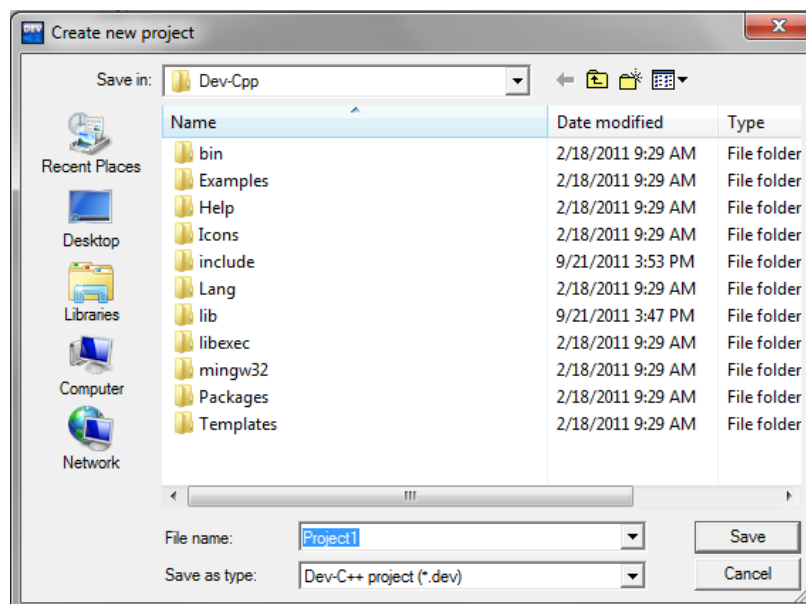
Bước 2:

- Chọn loại ứng dụng: **Console Application** (đối với các chương trình đơn giản), ứng dụng WinForm (Windows Application), thư viện liên kết động (DLL),...
- Chọn **C Project** nếu muốn viết bằng ngôn ngữ C, chọn **C++ Project** nếu viết bằng ngôn ngữ C++.
- Đặt tên cho dự án ở mục Name (tên Project chính là tên của file thực thi .exe khi biên dịch):

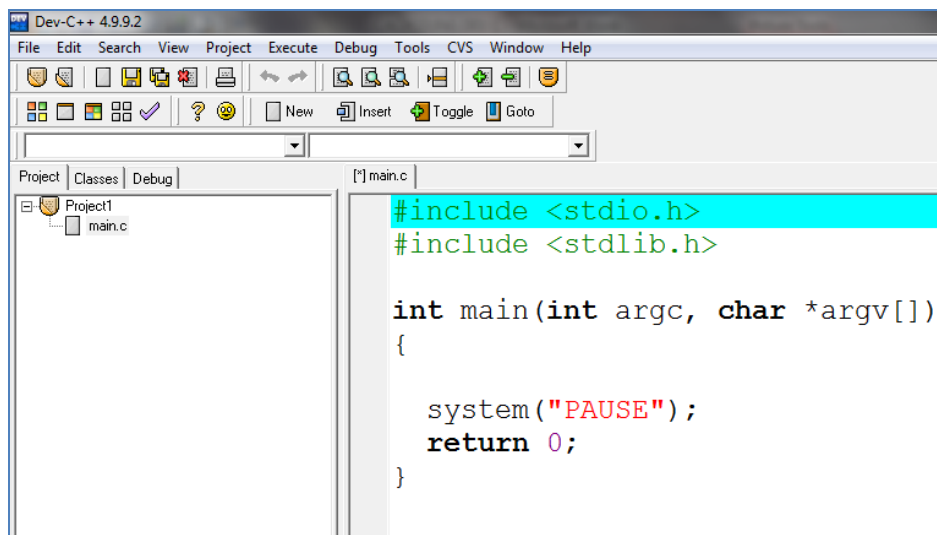

- Chọn OK.

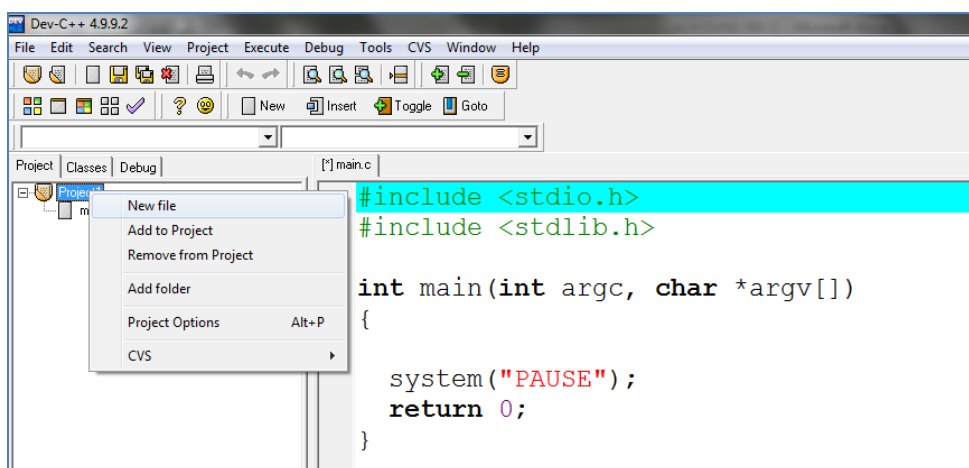
Bước 3: Chọn nơi lưu các file dự án (Nên tạo thư mục mới để lưu).

Sau khi nhập tên dự án và nhấn nút Save thì giao diện Dev C++ sẽ xuất hiện như sau:

Để tạo thêm các file nguồn cho dự án, vào thư mục **Project**, kích chuột phải và chọn **New file** như hình sau:

Bước 4: Dịch chương trình: Vào menu **Execute** → **Compile** (hoặc nhấn tổ hợp phím Ctrl_F9), nếu sai thì sửa lỗi.

Bước 4: Chạy chương trình: Vào menu **Execute** → **Run** (hoặc nhấn tổ hợp phím Ctrl_F10) và kiểm tra kết quả.

4. LẬP TRÌNH ĐỒ HOẠ TRONG DEV C++

4.1. Thiết lập cấu hình cho Dev C++ để lập trình đồ họa

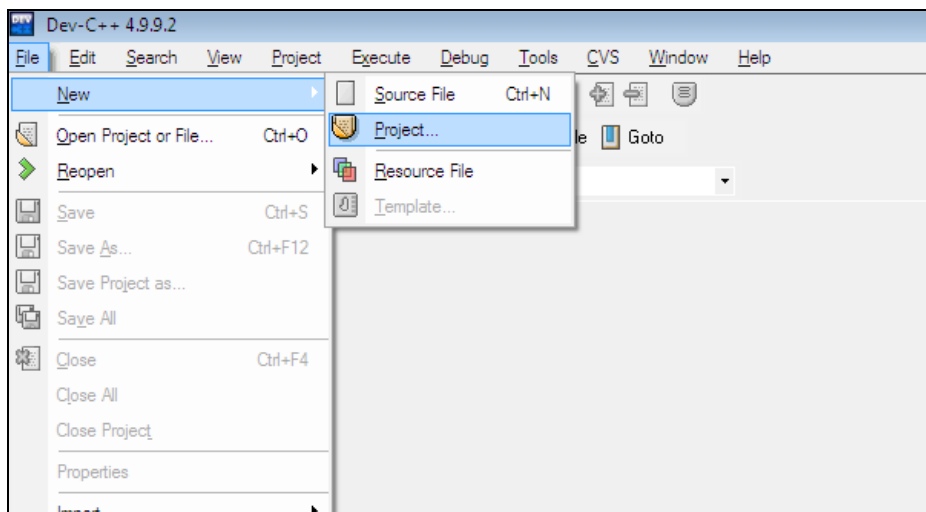
Để có thể lập trình đồ họa trong Dev C++, cần phải thiết lập thêm cấu hình theo các bước sau:

Bước 1: Tải về hai file sau:

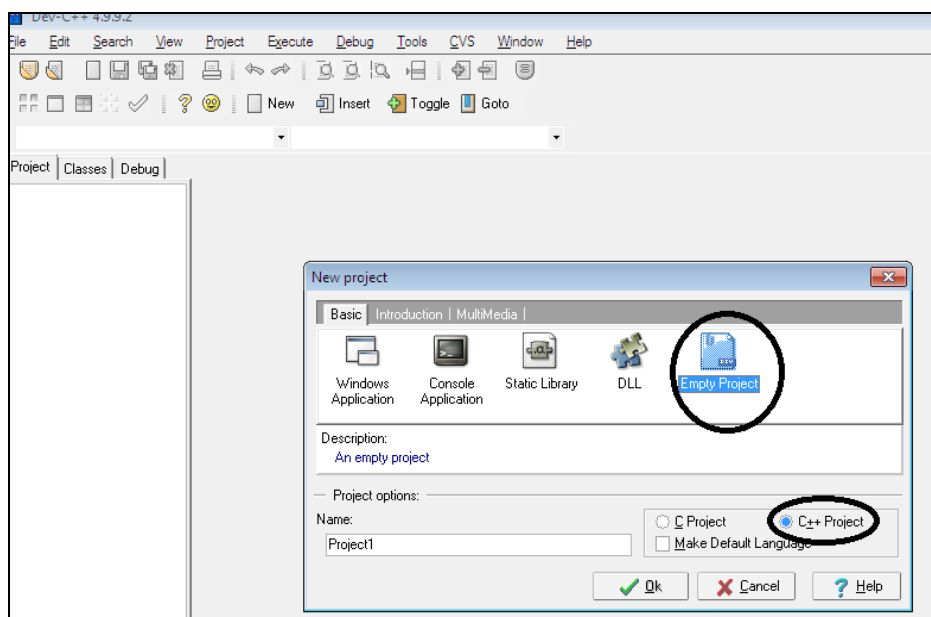
[graphics.h](#): Lưu vào thư mục \Dev-Cpp\include.

[libbgi.a](#): Lưu vào thư mục \Dev-Cpp\lib

Bước 2: Khởi động Dev C++, vào menu File → New → Project

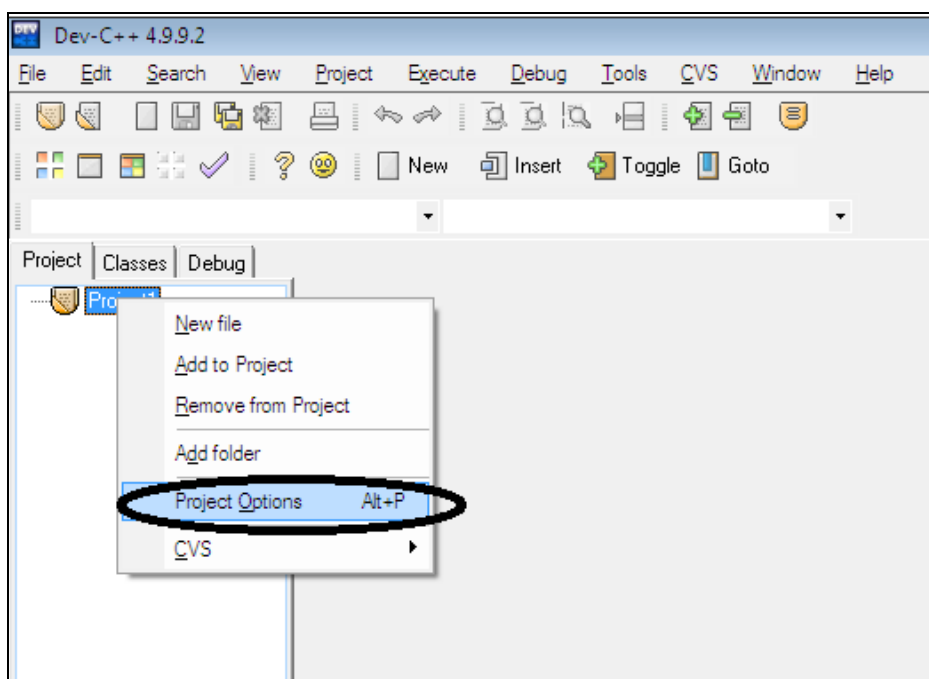

Cửa sổ New Project xuất hiện, chọn **Empty Project** và chọn **C++ Project** (như hình sau) → Chọn **OK**.

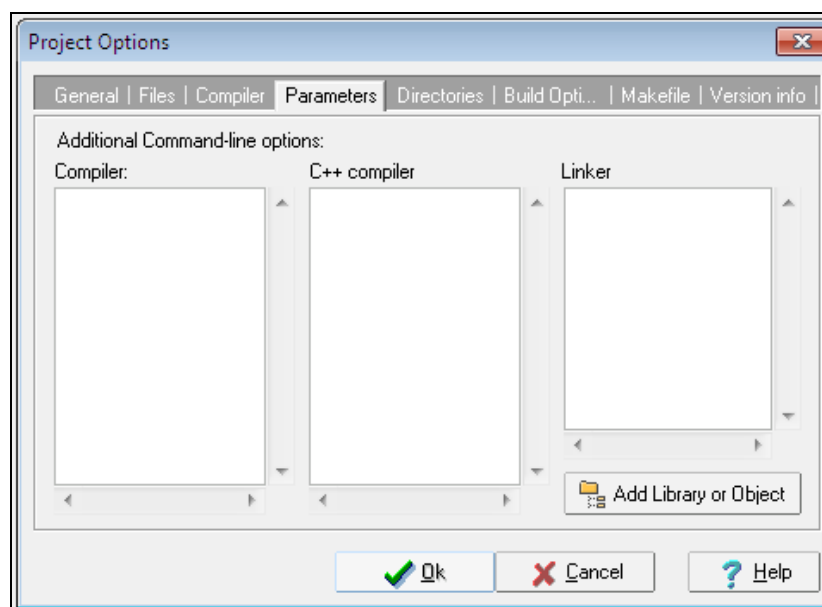

Bước 3: Đặt tên cho project vừa tạo và lưu vào thư mục bất kỳ trên máy của bạn.

Bước 4: Chọn project vừa tạo, **kích chuột phải** và chọn **Project Option** (hoặc nhấn tổ hợp phím **Alt_P**).

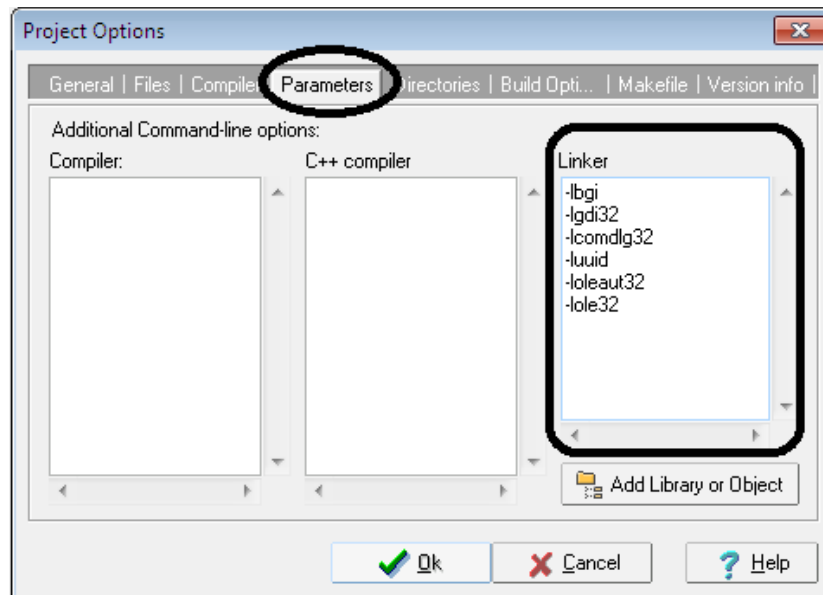

Cửa sổ **Project Option** xuất hiện như sau:

Chọn tab **Parameters**. Ở cửa sổ **Linker** nhập nội dung sau vào khung **Linker**:

```
-lbgi  
-lgdi32  
-lcomdlg32  
-luuid  
-loleaut32  
-lole32
```

Chọn **OK**.

Bây giờ bạn hoàn toàn có thể sử dụng thư viện **graphics.h** trong DevC++.

4.2. Ví dụ minh họa

Bước 1: Tạo một project mới đặt tên là Project1. Lưu Project1 vào một thư mục bất kỳ trên máy.

Bước 2: Tạo một file mới có tên là **THUDOHOA.CPP**

Bước 3: Gõ toàn bộ nội dung đoạn mã lệnh sau vào file **THUDOHOA.CPP**

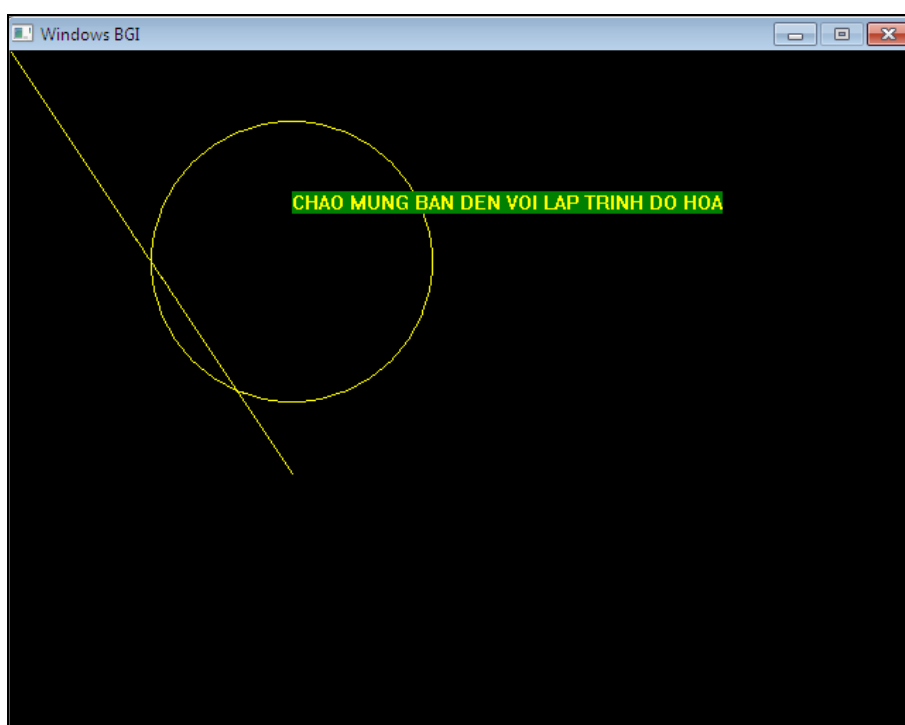
```
#include <cstdlib>
#include <iostream>
#include <graphics.h>
#include <stdio.h>
#include <conio.h>
#include "windows.h"
using namespace std;
void KhoiTaoDohoa()
{
    int driver=0,mode;
    initgraph(&driver,&mode,"");
}
int main(int argc, char *argv[])
{
    KhoiTaoDohoa();
    setbkcolor(GREEN);
    setcolor(YELLOW);
```

```
    line(1,1,200,300);  
    circle(200,150,100);  
    outtextxy(200,100,"CHAO MUNG BAN DEN VOI LAP TRINH DO HOA");  
    system("PAUSE");  
    return EXIT_SUCCESS;  
}
```

Bước 4: Biên dịch chương trình: Vào menu **Execute** chọn **Compile** hoặc nhấn tổ hợp phím **Ctrl_ F9**.

Bước 5: Chạy chương trình: Vào menu **Execute** chọn **Run** hoặc nhấn tổ hợp phím **Ctrl_ F10**.

Trên màn hình xuất hiện kết quả như sau:

Chú ý: Khi khai báo các thư viện **iostream.h** và **string.h** bạn cần thực hiện khai báo như sau:

```
#include <iostream>  
#include <string>  
using namespace std;
```

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- [1] Phạm Văn Ất (1999), *Kỹ thuật lập trình C cơ bản và nâng cao*, NXB Khoa học và Kỹ thuật.
- [2] Gerald Leblanc(1995), *Turbo C*, NXB Khoa học và Kỹ thuật.
- [3] Nguyễn Xuân Huy(2011), *Sáng tạo trong thuật toán và lập trình*, NXB Thông tin và Truyền thông.